Nova i stara železnička stanica
CENTAR U PROKOPU

Obavezno uvođenje Dina kartice
GUVERNERKA I EVROPSKI STANDARDI

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 250 RSD

9 770353 802002 01420

VREME

broj 1433

21. jun 2018.

SLUČAJ STEFANA CVETKOVIĆA, PLASTIČNI SAT I SPECIJALNI RAT

SLUĐIVANJE NARODA

cirsd

CENTAR ZA
MEĐUNARODNU SARADNJU
I ODRŽIVI RAZVOJ

VREME

HORIZONS

Discussion

GEOPOLITIKA KONFUZIJE:
KOLIKO ĆE TRAJATI?

PROF. DŽEFRI SAKS I VUK JEREMIĆ

SRBIJA IZMEDU RUSIJE I ZAPADA: SEDAMDESET GODINA NAKON REZOLUCIJE INFORMBIROA

UČESNICI: **VLADETA JANKOVIĆ, VUK JEREMIĆ, DEJAN JOVIĆ I IVAN VUJAČIĆ**

MODERATOR: **FILIP ŠVARM**

HOTEL METROPOL PALACE
BULEVAR KRALJA ALEKSANDRA 69

UTORAK, 26. JUN, 2018
U 15:30

VREME
BROJ 1433
21. jun 2018.

04 Zoom: Dve fotelje, druže

06 Slučaj Stefana Cvetkovića: Sluđivanje naroda

10 **Proizvodnja lažnih vesti: Režimska mašinerija za širenje laži**

15 Nuspojave: Fotelje na sigurnom

16 Zašto se uvodi obavezna Dina kartica: Guvernerka i evropski standardi

20 Na licu mesta: Centar u Prokopu

22 Kultura sećanja: Spomenar zatvorenih stanica

26 Rumunija i Srbija: Koliko smo ispod dna

28 Kultura sećanja: Spomenar zatvorenih stanica

30 Dosije „Vremena“: Rekvijem za srpsku malinu

34 Lični stav: Ima li zemlje za izbeglice

KULTURA

38 **Otvaranje Narodnog muzeja: Nešto staro, nešto novo**

41 Intervju: Gordana Grabež, izvršna direktorka Narodnog muzeja

42 Intervju: Sofija Kordić, novinarka i književnica

44 Knjiga: 1002. noć

46 Fenomen: Put u rebetiko

48 Festival: Sedam veličanstvenih

50 Roman: Daleko od kuće

51 TV manijak: Žene na rubu nervnog sloma

SVET

52 **Grčka i Makedonija: Istorijski sporazum**

MOZAIK

58 Jubilej: Public enemy

62 Vreme uživanja: Klinci

Portal Istinomer, inače posvećen proveri istinitosti izjava političara, objavio je opsežnu analizu izjava Aleksandra Vučića u prvoj godini predsedničkog mandata i izveo računicu da je više od 90 odsto njegovih izjava koje je Istinomer proverio bilo – neistinito

PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

U istom prostoru, u novoj stalnoj postavci Narodnog muzeja, biće nekoliko nikad izlaganih eksponata, ali i potpuno nov stav prema pitanju da li treba pokazivati samo najlepše i najsjajnije iz kolekcije ili ne. Biće to važna, mada na prvi pogled neuočljiva promena u obnovljenoj zgradi našeg nacionalnog muzeja

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Za jedne „istorijski“ sporazum, za druge „kapitulacija“: kada se ratifikuje u Sobranju, građani će na referendumu imati poslednju reč da se izjasne za ili protiv imena „Severna Makedonija“

PIŠE: ANDREJ IVANJI

Na naslovnoj strani: **Stefan Cvetković**
Foto: **Vesna Anđić**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jelena Popović

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Olga Babić;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

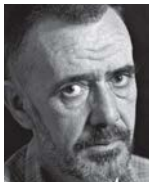
marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica
ISSN 0353-8028,
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Dve fotelje, druže: Kako Maja Gojković izigrava Indijanu Džonsa i čemu služe arheološka istraživanja petooktobarskih događaja

Vučić nam tvrdi da je spoznao formulu koja povezuje političku popularnost i moć s mogućnošću bogaćenja, samo što je on ne primenjuje nego živi od plate. Još da nađe nekog u Srbiji ko mu veruje na reč

SPECIJALNO VASPITANJE: TUCI GA DOK JE MALO

Posle 18 godina, u združenoj akciji policije i savesnog a skromnog skupštinskog službenika pronađene su dve fotelje (jedna braonkasta a druga crvena) ukradene onog Petog oktobra, a predsednica Skupštine Srbije odmah je organizovala konferenciju za štampu dobro osećajući da je to prilika za novih pet minuta slave na omiljenu temu – žuta bagra.

Ona dobro zna da je svaki protest važno ogaditi, diskvalifikovati i sve ih predstaviti kao pobunu, kao neku revoluciju, kao neki 'masovni zločin', i zna još da je to potrebno raditi i kad se protesti, kao što je situacija sada, javljaju sporadično, kad su slabo organizovani i nejasno argumentovani. Ona, kao i ostatak vlasti, očigledno pripada onoj školi mišljenja da dete treba tući dok je malo.

Rodonačelnik obnavljanja te stare škole političkog i opšteg obrazovanja je Aleksandar Vučić, koji se „živ pojede" što je nekom prilikom rekao svojim podređenima „da ih puste" a sad, bogami, neće više. Nije red da se predsednik živ pojede.

Maji Gojković se, sa te dve fotelje, ukazala jedinstvena prilika da se dokazuje i da dokazuje da je svaka pobuna, svaki protest, motivisan, u suštini, lopovlukom onih koji protestuju i svojski se potrudila da građanima ogadi svaki oblik iskazivanja nezadovoljstva, a posebno sada u ovoj situaciji – Hilandar gori i ti fazoni.

ŠTA SMO JOŠ NAŠLI: NARKOTICI I ORUŽJE

Za one čija je pažnja bila skrajnuta na nestanak novinara, metan u beogradskom vodovodu i drugim uznemirujućim vestima, o čemu opširnije pišemo u ovom broju „Vremena", ukratko ću da prepričam dramolet s tim foteljama.

Predsednica Skupštine Maja Gojković izjavila je da je parlament uspeo da pronađe dve fotelje koje su ukradene prilikom upada u zgradu tadašnje Skupštine SRJ 5. oktobra 2000. godine, tokom demonstracija zbog nepriznavanja izbornih rezultata.

Na konferenciji za novinare, Maja Gojković je rekla da je jedna fotelja pronađena u Kaluđerici na osnovu anonimne prijave, a da je policija u tom objektu pronašla i određenu količinu narkotika i oružja. Utvrđeno je da je fotelja nedvosmisleno pripadala parlamentu, jer je na njoj čak pronađen i inventarski broj na pločici.

Na drugu fotelju pažnju je skrenuo jedan službenik parlamenta koji i posle 18 godina prati sajtove specijalizovane za kupoprodaju predmeta i koji je primetio da je jedna takva fotelja nedavno prodata.

Maja Gojković je navela da je ona telefonom pozvala prodavca koji je uputio na ženu koja je kupila fotelju i koja je odmah pristala da je donese u Skupštinu, jer je i sama bilo šokirana činjenicom da je fotelja ukradena.

"Mi smo joj zahvalni na tome. Ona nije kriva. A mi ćemo nastaviti da pratimo sve sajtove i apelujemo na građane da paze

Foto: Tanjug / Zoran Žestić

šta kupuju. Ako primete inventarsku oznaku skupštine, neka se interesuju kod nas i neka nam pomognu da vratimo to blago. Ne tražimo da se identifikuju, neka to rade i anonimno ako treba", rekla je predsednica parlamenta.

Maja Gojković je navela da je prilikom upada u parlament 5. oktobra iz tog zdanja, osim nameštaja i raznih poklona koje su donosili strani državnici, nestalo 55 umetničkih slika, a da je sudeći po njihovoj vrednosti lako zaključiti da su lopovi znali šta treba da ukradu.

Predsednik Nove stranke Zoran Živković izjavio je da onima koji su organizovali proteste 5. oktobra 2000. nije padalo na pamet da uništavaju i kradu iz Skupštine Srbije.

"Onima koji su organizovali 5. oktobar nije bilo ni na kraj pameti da se pokvari jedna sijalica, a kamoli da se uradi ono što je urađeno, jer je to parlament u koji mi ulazimo kao većina dokazana na izborima. Zašto bismo spaljivali prostor u kome treba da radimo", rekao je Živković na konferenciji za novinare.

On je podsetio da je nakon 5. oktobra pokrenuta velika policijska akcija u kojoj je skoro 50 odsto onoga što je pokradeno vraćeno.

On je ocenio da je konferencija koju je održala Maja Gojković povodom pronađenih fotelja koje su tada ukradene iz Skupštine "mali igrokaz", čiji je cilj da se oni koji su ušli u Skupštinu predstave kao kriminalci i narkomani, što, kako je istakao, nije tačno.

Živković je ukazao da je u Srbiji dramatična situacija i da se stvara atmosfera straha i haosa, koju pravi aktuelni režim. To se, kako je rekao, dešava u poslednjih desetak dana – od beznačajnih protesta protiv poskupljenja goriva do informacija o zagađenosti vode.

SPOZNAJA: POPULARNOST, MOĆ I PARE

U večitoj igri „lopova i žandara" učešće je, kao i uvek, uzeo Vučić koji se, nakon susreta s decom iz Hrvatske, nadovezao na temu kriminalizacije vlasti i opet upotrebio ironiju, što mu niti dobro stoji niti su jasne poruke koje šalje. Ko zna koliko bi tek pokrali, kaže Vučić, da su stvarno bili popularni koliko on, kao što to zamišljaju.

"Zamislite Đilasa koji kaže 'ukrao sam 100 miliona evra' za tih pet godina, a zamislite da je imao duplo veću popularnost koliko je tek mogao da ukrade", podvukao je Vučić.

Odgovorio je i na druge kritike opozicije, poput priče o kriminalizaciji na koju, kaže, može samo da se osmehne, ali "kiselo", jer dolazi od onih koji su "izrodili" najveće lopove i kriminalce, "od Dragana Đilasa, Vuka Jeremića do svih mogućih tajkuna koji su im služili samo za reketiranje sopstvene države".

Vučić nam, dakle, tvrdi da je on spoznao formulu koja povezuje političku popularnost i moć s mogućnošću bogaćenja, samo što je on ne primenjuje nego živi od plate. Još da nađe nekog u Srbiji ko mu veruje na reč. Kad se stvara klima da su svi lopovi, teško je verovati u jednog pravednika. ¶

SLUĐIVANJE N

I DALJE NIKOM NIŠTA NIJE JASNO: S. Cvetković pred novinarima sa kesom u kojoj tvrdi da je dokazni materijal

Foto: Zoran Jovanović / Večernje Novosti

NARODA

Ono što je započelo kao tragedija pretvorilo se u potpunu farsu, a javnost sluđena od svega imala je nekoliko dana drugačije napetosti: slučaj "ubijene pevačice" zamenio je slučaj "otetog novinara". Na kraju, od velike galame ostaće nerazjašnjeno glavno pitanje – da li je vlast sve znala od početka? U najcrnjem scenariju, čitav ovaj događaj organizovao je sam režim u želji da kompromituje novinarsku profesiju koja je inače na ivici propasti. U drugačijoj, malo povoljnijoj varijanti, vlast je samo lukavo iskoristila egzibicionizam jednog čoveka koji je voleo da javno kaže moćnima da ih se ne plaši i da će ih sve razbucati

Dve dramatične konferencije za novinare – jedna u petak 15. juna i druga u utorak 19. juna – obeležile su nedelju u kojoj je počelo Svetsko prvenstvo u fudbalu, na kome je reprezentacija Srbije startovala pobedom nad Kostarikom. Dvojica glavnih aktera tih događaja, predsednik Srbije Aleksandar Vučić i slobodni novinar Stefan Cvetković iz Bele Crkve, preuzeli su dobar deo javne slave od fudbalera.

Pre fudbala i pre Vučućeve vanredne konferencije za novinare u prošli petak, Cvetković je bio nestao u noći između srede i četvrtka, 13. i 14. juna 2018. To je izazvalo žestoku reakciju javnosti na društvenim mrežama i odlučnu akciju srpske policije i službi bezbednosti u cilju brzog razrešenja te misterije. Sada – šest dana nakon što je javnost ostala zabezeknuta činjenicom da je nestao jedan novinar, ma kakva bila njegova reputacija – igra je, čini se, odigrana do kraja: dok je Cvetković na konferenciji za novinare u Beogradu objašnjavao šta mu se dogodilo i gde je bio pet dana, tužilaštvo u Vršcu je fajliralo krivičnu prijavu koju je protiv njega podnela policija u Pančevu zbog dela lažnog prijavljivanja nestanka.

Dakle, zvanična je verzija da je Cvetković sve izmislio i da će mu se zbog toga možda i suditi – ako tužilac sakupi dokaze i sastavi valjanu optužnicu. Nema nikakve priče o specijalnom ratu, o svetskoj zaveri uz učešće opozicije u Srbiji koja se "poradovala da je Cvetković mrtav" i da će takav rasplet izazvati proteste velikih razmera koji će srušiti Vučića i njegov režim. U međuvremenu, javnost će naći neku drugu fascinaciju i možda će primetiti da dok se policija hvalila da je u rekordnom roku pronašla otetog novinara, za koga sada kaže da je izmislio otmicu, na ulicama Beograda se dešava pravi rat mafije i da ne prođe dan da neki džip ne odleti u vazduh sa svojim gazdom kriminalcem.

Međutim, i dalje ne znamo odgovore na sledeća pitanja: da li je zaista reč o »

otmici? Ako jeste, ko ju je organizovao? Kada je i kako policija za nju saznala i kada je ocenjeno da je to otmica? Kada je i kako pronađen Cvetković, gde je bio dva dana, ko je sve bio uključen u njegov nestanak i, najvažnije, zašto se sve ovo dogodilo i kakve će posledice imati?

ŠTA JE REKAO CVETKOVIĆ

Ovaj novinar je razgovarao sa Cvetkovićem u Beloj Crkvi u ponedeljak 18. juna zajedno sa kolegama iz BIRN-a. Dan pre toga Cvetković se vratio kući pošto je dva dana bio "zadržan" na Vojno-medicinskoj akademiji u Beogradu na nekoj vrsti kontrole i oporavka.

Sa njim smo razgovarali na "njegovom terenu", u ambijentu koji njemu prija. On je bez zadrške pristao da se sastane sa nama i sve što nam je ispričao u ponedeljak i što je bilo objavljeno na portalu javno.rs, ponovio je na konferenciji za štampu dan kasnije. Za razliku od nekih ranijih konferencija za medije koje je imao u Beogradu i gde je saopštavao izvesne "spektakularne" istine kada su ispred njega sedela dva-tri novinara, sada je privikao pažnju apsolutno svih redakcija željnih da čuju njegovu verziju događaja.

Uglavnom, Cvetković je rekao da ga je otela grupa naoružanih i maskiranih ljudi – izvukli su ga iz kola pokidavši mu plastični sat sa ruke. Ništa sa njim nisu pričali, strpali su ga u vozilo za koje on kaže da je primetio da ga je pratilo dok se vozio kroz Belu Crkvu, pa su ga posle nekog vremena prebacili u neki kombi kojim su ga doterali na nepoznatu lokaciju gde je proveo narednih 30-40 sati sedeći na stolici.

Cvetkovićeva priča ima mnogo slabosti i u to se uverila čitava javnost koja je gledala njegovu konferenciju za novinare. Činjenica je da on nije bio povređen i da nije bio vezanih ruku, nogu i usta. On je, kako kaže, sedeo na stolici, imao je neku vrstu kukuljice preko glave i jedina komunikacija sa otmičarima je bila kada je zamolio da ode u toalet i, docnije, kada su ga pitali gde da ga ostave u gradu. Kaže i da se uplašio kako će ga ubiti i da se nije mrdao sa mesta niti je pokušavao da rukama skine kukuljicu sa glave.

Cvetković ne zna da objasni ko bi imao motiv da tako nešto njemu uradi, mada je godinama unazad u sukobu sa velikim brojem ljudi iz Južnog Banata. On je nastupao kao novinar sa lokala, ali je uglavnom objavljivao na blogu i društvenim mrežama. Njegov fejsbuk i instagram nalog prepuni su slika sa različitih zabava i provoda, sa različitih meridijana.

ZA TO VREME

Po nestanku Cvetkovića, "liberalna" javnost je, alarmirajući sve moguće forume i organizacije, zahtevala od vlasti da brzo odgovori šta se dogodilo sa ovim novinarom ističući da je on bio hrabar, da je bio kritičan prema vlastima, da je istraživao slučaj ubistva Olivera Ivanovića.

Kada smo ga pitali kako je on to istraživao – nije znao tačno da kaže. Rekao nam je da poznaje određene novinare sa Kosova i da je razgovarao s njima. Takođe, bio je tamo, pričao sa nekim ljudima i oni su mu dali izvesne tragove o tome kako je ubijen Ivanović. Zašto su baš njemu to saopštili nije znao da objasni, ali veruje da su mu dali informacije pošto oni nisu smeli da ih objave na Kosovu "jer je bilo opasno".

Uglavnom, nevezano za to da li je Cvetković "pravi" ili "građanski" novinar, od vlasti se zahtevala brza akcija, a novinari su se hitro uputili u Belu Crkvu da vide šta se tamo dešava. Tamo je već bila izvedena ozbiljna "sila": javnosti je saopšteno da policija i BIA najvećem mogućem kapacitetu proveravaju i ispituju sve, da je angažovana Žandarmerija, da su tu ronioci, da su angažovani psi tragači i dva helikoptera.

Elise tih helikoptera čuo je i "zarobljeni" Cvetković. Kaže da je, kada je čuo helikoptere, pomislio da je ozbiljna potraga u pitanju i da možda za njega ima neke šanse.

Četvrtak je protekao u isčekivanju. Beograd se bio sav uzrujao, svi su zvali na sve strane – i domaći i strani izveštači – interesujući se za nestalog novinara. Većina beogradskih kolega tada je shvatila da nema pojma ko je Cvetković i da ga malo ko poznaje, te da njegov novinarski rad nije lako naći. Ali, svi su nekako znali da je otet i da je on nešto istraživao. Počele su na sve strane da kolaju sumnje da je možda Cvetkovićev nestanak dokaz kako ova vlast konačno radi ono što nije do sada: fizički eliminiše novinare koji se kritički odnose prema onome što predstavljaju Vučić i njegova vlada. Čak su kružile poruke u kojima se govorilo da je potrebno organizovati proteste, razmišljalo se o "slovačkom scenariju" kada je bio ubijen Jan Kucijak pre nekoliko meseci i kada je pala vlada u Bratislavi. Kada je docnije Vučić o tome govorio, imao je pravo: mnogi su pomislili da je nestanak Cvetkovića "tačka preokreta" i da će to nepovratno promeniti stav javnosti prema Vučiću i vlasti.

Međutim, to se nije desilo i sa "slovačkog" prešlo se na "ukrajinski scenario" od pre manje od mesec dana. Tada je bilo javljeno da je ruska tajna služba ubila

INTENZIVNA POTRAGA: Pres konferencija ministra policije Stefanovića, direktora BIA Gašića i predsednika Republike Vučića; ronioci žandarmerije na belocrkvanskim jezerima; pres konferencija Stefana Cvetkovića šest dana nakon nestanka

Fotografije: Tanjug, Blic, Večernje Novosti

ruskog novinara Arkadija Bapčenka u Kijevu, a dan nakon toga, pošto su se izrešetale sve velike svetske redakcije u osudi zločina, Bapčenko se pojavio živ i zdrav i ispričao da je sve bila predstava, da je sve "lažna vest" i da je to uradio u dogovoru sa ukrajinskom tajnom službom.

VUČIĆEVA ISTINA

Ovakvo osećanje naslonilo se na vanredno obraćanje predsednika Vučića u petak u rano popodne. Na konferenciji za novinare, u pratnji ministra policije dr Nebojše Stefanovića i direktora BIA Bratislava Gašića, on je obelodanio da je Cvetković živ i zdrav, te da je pronađen natčovečanskim naporima policije i tajne službe.

Vučić je ispričao svašta, kao i uvek, ali je nekoliko stvari bilo važno: on je ovaj događaj kontekstualizovao na način da je ocenio kako se radi o specijalnom ratu protiv Srbije, da je to način da se utiče na vlast u Srbiji i da se u krajnjoj instanci dovede do promene vlasti u Srbiji – što je sve, razume se, sprečeno jer je policija u saradnji sa BIA pronašlo Cvetkovića.

Vučić je još rekao i da će dugo ostati u policiji.

Tri dana kasnije, u razgovoru sa novinarima, Cvetković kaže da to nije istina i da niko njega nije našao, nego da je on sam otišao u policiju i prijavio slučaj čim je za to bio u prilici – čim su ga otmičari oslobodili. Naveo je i da su ga potom sproveli službenim audijem u društvu Dijane Hrkalović, državne sekretarke u MUP-u Srbije do prostorija Uprave kriminalističke policije (UKP) na Novom Beogradu.

Vučić je pominjao i "forenzičke detalje": te kakav je sat pronađen, pa da li je to Cvetkovićev sat ili ne, pa čiji je DNK... Cvetković je ovom reporteru pokazao na slikama o kom je plastičnom satu reč:

"Nosim ga kada idem na bazen jer je vodootporan, to je cela istina", rekao je Cvetković.

Sve te detalje, o kojima je govorio Vučić i o kojima je na svojoj konferenciji za medije govorio Cvetković, trebalo bi da "pretrese" tužilaštvo i da na osnovu toga proba da oceni da li se i šta dogodilo.

ŠTA SMO NAUČILI

Dok se to ne rasvetli, onima koji se bave novinarstvom i pokušavaju da zaštite javni interes jer veruju da je to potrebno da bi Srbija bila demokratsko, slobodno društvo ne ostaje ništa drugo nego da dalje kopaju i traže odgovore.

Cvetković je problematičan po mnogo osnova, sebe je kompromitovao u više navrata i veoma je teško reći da li je on i kakav je novinar. Njegov slučaj jeste opasan u društvu gde vlast vidi opasnost u novinarskom radu, u društvu koje ćuti i u kome je Vučić kidnapovao politiku i politički život jer bi svaki sledeći slučaj napada na novinare mogao da bude posmatran kroz ovu optiku.

Cvetković je svojim javnim nastupom u velikoj meri sebi pucao u kolena, ali i celoj profesiji. Naime, treba li neko ići naokolo i objašnjavati da on i nije baš novinar već nekako više građanski novinar, šta je to i tako dalje i u krug? Izvesno je samo da Cvetković predstavlja jednu grupu lokalnih aktivista koji novinarstvo doživljavaju kao sredstvo da se dođe do nekog poslovnog ili političkog cilja. Ponekad je iz fotelje beogradskog novinara to "odvratno", ali uvek treba imati u vidu da su oni koji se na lokalu bave novinarstvom – na kakav god način – u mnogo većoj meri izloženi udarima "moćnika" i da nemaju uvek previše opcija za opstanak.

Cvetkovićev slučaj je za kratko vreme izazvao pažnju i u regionu i šire, što pokazuje da "svet" zna kakva je situacija u Srbiji kada su medijske slobode u pitanju – a zna i vlast i pokušava da na sve načine "reši" to pitanje.

U najcrnjem scenariju, čitav ovaj događaj je organizovala sama vlast u želji da kompromituje novinarsku profesiju koja je inače na ivici propasti. U drugačijoj, malo povoljnijoj varijanti, vlast je samo lukavo iskoristila egzibicionizam čoveka koji je voleo da se kurči i da javno kaže moćnima da ih se ne plaši i da će ih sve razbucati.

Kakva god da je istina – koji ćemo možda nekad saznati – teško je iz svega ovog izvući nešto što je dobro: haos je produbljen, u javnom prostoru je još više magle nego jasnih stvari i u takvom kontekstu novinarstvo temeljno gubi svoju ulogu "četvrte grane vlasti" i ostaje samo bedna batina u rukama moćnih.

Oni koji na to ne pristanu dave se na različite načine: prvo su proterani na marginu, zatim im je oduzeta mogućnost da učestvuju ravnopravno na tržištu, a sada se radi na tome da im se otme i ono najvrednije – kredibilitet. To se pokušava proizvodnjom lažnih događaja čiji je cilj da pokaže javnosti da nema novinara koji zaista rade u javnom interesu pokušavajući da otkriju istinu.

Od novinara i čitalaca zavisi da li će to da bude sprečeno. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

REŽIMSKA MAŠINERIJA ZA ŠIRENJE LAŽI

Nema mnogo svrhe pitati se kako lažne vesti mogu tako lako da prođu u Srbiji, jer nam je odgovor ispred nosa. Krajem maja navršilo se godinu dana otkako je Aleksandar Vučić stupio na dužnost predsednika Srbije. Tim povodom, portal Istinomer, inače posvećen proveri istinitosti izjava političara, objavio je opsežnu analizu izjava Aleksandra Vučića u prvoj godini predsedničkog mandata i izveo računicu da je više od 90 odsto njegovih izjava koje je Istinomer proverio bilo – neistinito

"Šta da radite, to možete da očekujete. Zato se protiv takvih koji šire lažne vesti i donose zakoni po Evropi i Americi. Mi nemamo takav zakon i kod nas svi mogu da kažu šta hoće i šta ih briga. Moramo da se borimo sa tim, ali ljudi treba da slušaju stavove zvaničnih organa."

Ovako je predsednik Srbije Aleksandar Vučić prokomentarisao hapšenje dve osobe koje su osumnjičene da su izazivale paniku i nerede širenjem lažnih vesti o metanu u pijaćoj vodi u Beogradu i Novom Sadu. Nešto ranije tog dana (prošli četvrtak, 14. jun), zamenik gradonačelnika Beograda Goran Vesić izjavio je da je voda za piće ispravna i da su priče koje se šire preko društvenih mreža neistinite. Naiskap je popio čašu vode sa česme, a onda rekao: "Svako širenje lažnih vesti je krivično delo, mi smo još jutros prijavili ove ljude policiji – Odeljenju za visokotehnološki kriminal i očekujemo da oni budu pronađeni i procesuirani." Reakcija policije bila je izuzetno brza pošto je MUP iste večeri izdao saopštenje kojim je javnost obaveštena da su pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova, po nalogu Višeg javnog tužilaštva, uhapsili F.J. (42) i B.C. (39) "zbog postojanja osnova sumnje da su izvršili krivično delo izazivanje panike i nereda": "Oni se sumnjiče da su na društvenim mrežama širili lažnu informaciju da u naredna dva dana vodu u Beogradskom vodovodu 'ne treba koristiti za piće, jer se u vodu greškom prosuo metan, pun kancerogenih čestica' i na taj način izazvali uznemirenost i paniku među građanima", piše u saopštenju MUP-a, u kom još stoji i da je osumnjičenima F.J. i B.C. određeno zadržavanje do 48 časova nakon čega će, uz krivičnu prijavu, biti privedeni nadležnom tužilaštvu. Kako se navodi, uhapšeni B.C. je zaposlen u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Po nalogu Višeg javnog tužilaštva, protiv još šest osoba, zbog sumnje da su počinili isto krivično delo, biće podnete krivične prijave u redovnom postupku.

Građani koji su aktivni na društvenim mrežama mogli su da vide priču o metanu u vodi još u sredu veče, ali ne u formi upozorenja, već čuđenja. Naime, ljudi koji

ŽUTOŠTAMPANA ROLNA:
Skulptura Andrije Živanovića

su administratori raznih Fejsbuk grupa uočili su pokušaje da se "vest" okači i na vreme ga sprečavali, znajući da metan ne može da se "izlije" i da je po sredi – glupost. Međutim, lažna vest se do ujutru proširila, što preko društvenih mreža, što preko poruka koje su kružile putem Vibera, WhatsAppa i drugih aplikacija. Već u četvrtak ujutru nadležni su objavili demanti, Vesić popio vodu, a Vučić objasnio da mi nemamo zakone kojima se možemo boriti protiv lažnih vesti.

Informer svako malo iznosi tvrdnje da nam preti rat, pokolj ili neka slična kataklizma, da nam rade o glavi EU, CIA, NATO i sve druge skraćenice, ali to za vlast nije izazivanje panike

ŠTA BI BILO DA IMAMO ZAKONE

Izazivanje panike i nereda jeste krivično delo koje je definisano članom 343 Krivičnog zakonika. U stavu 1 ovog člana stoji: "Ko iznošenjem ili pronošenjem lažnih vesti ili tvrđenja izazove paniku, ili teže narušavanje javnog reda ili mira ili osujeti ili značajnije omete sprovođenje odluka i mera državnih organa ili organizacija koje vrše javna ovlašćenja, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom." Tu je i drugi stav: "Ako je delo iz stava 1 ovog člana učinjeno putem sredstava javnog informisanja ili sličnih sredstava ili na javnom skupu, učinilac će se kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina."

Tu stižemo do suvoparne pravne formulacije "sredstva javnog informisanja", odnosno, do medija. Samo dan pre nego što je u javnosti plasirana priča o metanu u vodi, tri medija – Srbija Danas, Informer i BK TV – objavili su identičnu "vest" o trudnici iz Topole koja je izgubila bebu jer nije uspela da stigne kod lekara zbog blokada puteva, to jest protesta protiv povećanja cene goriva. Tekst čitave vesti objavljen je u prošlom broju "Vremena" (videti tekst "Rezervoar pun gneva"), a ovde ponavljamo samo njen glavni deo: "Pala je i prva žrtva blokade puteva u Srbiji, koju organizuju pojedine stranke nekadašnje koalicije DOS. Iste one koje su organizovale i državni prevrat 5. oktobra 2000. godine. Pre nekoliko dana trudnica iz Belosavaca kod Topole izgubila je dete, zato što je zbog blokade saobraćajnica prema Beogradu bila sprečena da stigne u bolnicu i dobije adekvatnu lekarsku pomoć, tvrdi naš izvor iz opštine Topola, koji je zamolio da mu zbog osetljivosti teme ne navodimo ime. Ta žena je devet godina uzalud pokušavala da ostane u drugom stanju. Na kraju je ušla u program opštine Topola za finansiranje vantelesne oplodnje i ostala trudna."

Vrlo brzo je utvrđeno da nikakva trudnica iz Topole nije izgubila bebu, da nije "pala prva žrtva blokade" i da je čitava priča izmišljotina. Brže-bolje je obrisana sa svih portala koji su je preneli, ali, i dalje se može naći u keširanoj verziji sajtova. Za to nije potrebno veliko tehničko znanje i umeće, što ideju o laganju i izmišljanju u eri interneta čini još glupljom od uobičajeno glupe.

Za razliku od običnih građana, pojedinaca koji su pohapšeni zbog "metana u vodi", zbog "trudnice iz Topole" niti je iko priveden, niti je bilo ikakve reakcije nadležnih. U Srbiji je postala praksa da, dok nadležni ćute, reaguju nenadležni, najčešće predsednik države (videti okvir), ali ovog puta i oni su ćutali kao zaliveni. Istina, postoji kvalitativna razlika između ove dve laži: otrovana voda ugrožava sve, dok je trudnica iz Topole ipak samo jedna. Međutim, ovakve "vesti" šalju poruku građanima da zbog blokada puteva ne mogu da stignu do lekara, pa može da im se dogodi nešto strašno. Bitna razlika je i postojanje namere kod onih koji šire lažne vesti: sva je prilika da su obični građani naseli na priču o metanu, jer nisu dužni da poznaju organsku hemiju ni kako da provere informaciju pre nego što je raširе dalje. S druge strane, teško da su mediji koji su preneli priču o trudnici iz Topole tek tako naseli, naročito kad uzmemo u obzir ton u kom je napisan tekst, sa sve osvrtom na "državni prevrat 5. oktobra 2000. godine".

KAKO ČITATE VESTI

Postoji nešto što se zove medijska pismenost, a pod tim se misli na sposobnost pravilnog razumevanja tvrdnji koje plasiraju mediji, imunost na lažne vesti i razlikovanje tačnih od netačnih informacija. Razna istraživanja govore da je medijska pismenost u Srbiji na vrlo niskom nivou, a da su glavni krivci za to mediji koji su podložni političkim i finansijskim pritiscima, te skloni otvorenoj propagandi. Nije lako razumeti medije čak ni kad u njima radite dugi niz godina, ali iz iskustva je nekako moguće povezati naizgled nepovezane informacije i naslutiti u kom pravcu idu politički ili društveni procesi. Primera radi, ko god je krajem 2016. godine pažljivo pratio informativni program Televizije "Pink", mogao je, kasnije se pokazalo, ispravno da zaključi kako će se Aleksandar Vučić kandidovati na predsedničkim izborima 2017. iako je on uporno tvrdio da to neće učiniti. Pravilno razumevanje plasiranih informacija u ovdašnjim medijima je ponekad težak i migrenozan proces, ali najjednostavnije je tražiti najmanji zajednički sadržalac u svakoj vesti i – povezivati.

Vratimo se na slučaj "trudnice iz Topole". Ako bolje pogledamo, priča o ženi koja je izgubila bebu posle devet godina pokušavanja da zatrudni, zauzima vrlo malo prostora u tekstu. Najveći deo, zapravo, posvećen je podsećanju na Peti oktobar, koji je vrlo tendenciozno nazvan "državnim prevratom": "Podsećamo, ni blokada

DEMANTOVANJE: Goran Vesić ispija vodu iz beogradskog vodovoda
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

puteva u Srbiji 2000. godine, koja je prethodila 5. oktobru, nije prošla bez ljudskih žrtava. Tada su CIA i ostale zapadne službe u blokadu Srbije i rušenje Miloševića uložile 100 miliona dolara. Sve je završeno paljenjem i pljačkanjem Skupštine Srbije, paljenjem Televizije Srbije i državnim udarom, posle kojeg su tadašnji lideri DOS-a i njihovi tajkuni bukvalno opustošili Srbiju."

Pre nego što raspetljamo ovu "vest", ne bi bilo loše da se malo zadržimo na činjenicama, bar onima koje pouzdano znamo i lako ih je proveriti. Prvo, Petog oktobra nije paljena Skupština Srbije, nego tadašnja Savezna skupština. U toj zgradi na adresi Trg Nikole Pašića 13 danas se zaista nalazi Dom Narodne skupštine, ali te 2000. Skupština Srbije nalazila se u Kralja Milana 14. Velikom protestu prethodili su izbori održani 24. septembra, i to izbori za poslanike Savezne skupštine SRJ, predsednika SRJ i, u većini gradova i opština – lokalni izbori. Nije bilo nikakvog razloga da demonstranti ulaze u Skupštinu Srbije. Dalje, blokade puteva jesu prethodile demonstracijama tog četvrtka, 5. oktobra 2000, ali na blokadama nije bilo ljudskih žrtava. U neredima u centru Beograda stradalo je dvoje ljudi: Jasmina Jovanović (1961) iz Velike Plane, koja je poginula nakon što je pala pod bager i Momčilo Stakić (1943) iz Krupnja, koji je umro od srčanog udara. Spomen obeležje Jasmini Jovanović otkriveno je na drugu godišnjicu oktobarskih promena u parku između Mostarske petlje i ulica Sarajevske i Kneza Miloša, u blizini mesta na kom je poginula.

Lažna vest o trudnici iz Topole, odnosno reminiscencija na Peti oktobar, dobija na značaju pet dana kasnije, ovog ponedeljka, 18. juna na konferenciji za novinare predsednice Skupštine Srbije Maje Gojković. Peti oktobar je opet u fokusu, tačnije, njegova mračna strana i činjenica da su iz Savezne skupštine nestala brojna umetnička dela i inventar. Gojkovićeva je na ovoj konferenciji slavodobitno saopštila da su pronađene – dve fotelje. Jedna fotelja je pronađena u beogradskom naselju Kaluđerica prilikom racije MUP-a, a druga se, navodno, pojavila na sajtu Kupujemprodajem u petak, 15. juna. Maja Gojković je lično zamolila gospođu koja je kupila fotelju da je donese u Skupštinu, što je ona i učinila. Predsednica skupštine nije propustila da pomene kako je "poslednjih šest, tačnije pet i po godina" posvećena traganju za nameštajem i umetničkim delima koja su ukradena Petog oktobra, izrazila je nadu da će sve što je nestalo biti vraćeno i završila zaključkom: "Moj zaključak je da su ljudi koji su ušli u skupštinu znali šta uzimaju i kradu, jer po spisku ovih prestižnih slikara, koji su obeležili umetnost, nema sumnje da tu amateri ništa nisu radili."

Prevedeno sa jezika propagande: zbog cene goriva organizovane su blokade puteva, vlast koja je ugušila i zapušila svaki izvor konstruktivne kritike boji se i najmanjeg znaka otpora, najsnažniji otpor vladajućoj strukturi u novijoj istoriji jeste Peti oktobar. Zaključak: Peti oktobar treba falsifikovati i satanizovati, a čitav pokret koji je iza te pobune stajao predstaviti kao divlje horde pljačkaša kojima cilj nije bio demokratizacija društva nego 55 umetničkih dela i fotelje. I to ne metaforičke fotelje, u smislu političkih funkcija, nego vrlo doslovno – fotelje kao komadi nameštaja. Ipak, građani ne treba da brinu jer je tu posvećena predsednica parlamenta koja nema druga posla nego da po sajtovima ganja nameštaj koji bi do sad sigurno bio rashodovan sve i da nije bilo Petog oktobra.

Sve u svemu, svako ko vesti u Srbiji prati bilo kako drugačije osim opsesivno, s punim pravom može da se zapita kojom logikom mogu da se povežu cena goriva 2018. godine i dve crvotočne fotelje iz 2000. Odgovor je zapravo lak: kroz politiku diskontinuiteta koju ova vlast sprovodi poslednjih šest godina. Reč je o raskantavanju sa sopstvenom prošlošću, jer zaborav odgovara apsolutno svakom predstavniku vlasti u Srbiji: nekima zato što su Petog oktobra bili na onoj strani koja je izgubila, a nekima jer su baš oni bili u onoj masi ispred Savezne skupštine. Naravno, na nepočinstva DOS-a treba podsećati mnogo i stalno da bi za sve što u Srbiji nije napredno i prosperitetno mogli da budu krivi prethodnici.

SAD ĆE RAT, SAMO ŠTO NIJE

Seća li se više iko bebe iz Zadruge? Trebalo bi da je svima u svežem sećanju, nema ni godinu dana od gromopucatelnih naslova "Srbija bukti: Javili se roditelji bebe koja ulazi u Zadrugu", "Ovo je garderoba bebe koja ulazi u Zadrugu", i slično... U periodu od 2. do 7. septembra tabloidi u štampanom i onlajn obliku duvali su ovu priču do iznemoglosti. Eskaliralo je pričom o tome kako su vlasnik Pinka Željko Mitrović i njegova supruga Milica usvojili bebu koja će ući u rijaliti program Zadruga, a učesnici će morati o njoj da se staraju. Beba je trebalo da ima "sve uslove", a navodno je Mitrović obećavao da joj ništa neće faliti. Srbija je buktala, Tviter dozivao centre za socijalni rad i uopšte, državu, da učine nešto, a Mitrović je u Zadrugu uveo osmomesečnog majmuna Mikija 7. septembra, kad je počelo emitovanje rijalitija. Osmog septembra ujutru, vrlo tiho i nezapaženo prošla je vest da Srpska lista sa Kosova, bliska SNS-u, ulazi u vladu Ramuša Haradinaja. Nesrazmerna buka, odnosno tajac s kojim su u javnosti propraćene ove dve teme, kao i njihov značaj za društveno-političku stvarnost i budućnost, prosto vrište o međusobnoj povezanosti. Bacanje prašine u oči, zaludivanje javnosti, stručnim rečnikom – spinovanje, postali su toliko uobičajeni da ih više i ne primećujemo.

Prosečan čitalac "Vremena" verovatno gaji duboku odvratnost prema tabloidu "Informer", pa i ne zna na šta liče »

Nadležan za sve

Foto: Tanjug

Iako su ovlašćenja predsednika Srbije prilično precizno utvrđena Ustavom, Aleksandra Vučića će istorija upamtiti kao čoveka koji se oglašavao svuda o svemu. Od toga kako se meri temperatura i nivo šećera jabuke iz Lidla ("Ima visok šećer, mora na dijalizu", rekao je na otvaranju distributivnog centra ovog trgovinskog lanca), preko nataliteta, rušenja Hercegovačke, veze između kiše i roda kukuruza, do ubistva Olivera Ivanovića. Najnovije upadljivo iskakanje iz ovlašćenja odigralo se u četvrtak, 14. juna na otvaranju fabrike kablova "Kromberg i Šubert" u Kruševcu kad se dotakao nestanka novinara Stefana Cvetkovića iz Bele Crkve. Aleksandar Vučić rekao je da ga "na svakih 15 minuta" o rezultatima potrage za nestalim novinarom izveštavaju ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović i direktor BIA Bratislav Gašić. "Nadam se da će uspeti da reše taj slučaj, više podataka ne mogu da iznosim u javnost", rekao je predsednik Srbije, ne objasnivši zašto njega uopšte bilo ko izveštava i odakle mu pravo da ima podatke koji nisu za javnost. Istom prilikom najavio je da će u narednim danima izneti informacije u vezi sa ubistvom Olivera Ivanovića "i nekim drugim stvarima". O ubistvu Ivanovića još ništa nije otkrio. O drugim stvarima priča stalno.

naslovne strane tog štampanog materijala. Primeti ih samo kad prevaziđu sami sebe i ne zna da "Informer" u proseku jednom nedeljno na naslovnoj strani ima reč "rat". Hajde, rekao bi neko, trenutno se ratuje u mnogim delovima sveta, ali ne. "Informer" malo-malo pa najavljuje rat u Srbiji, rat sa kosovskim Albancima ("Šiptarima"), rat koji protiv Srbije spremaju CIA, Brisel ili Tramp, a ponekad uz pomoć Saše Jankovića, Vuka Jeremića ili tako nekog nesretnika koji im se te nedelje namestio. Ali, nema razloga za brigu: kad ne najavljuje rat, "Informer" obećava zaštitu koju nam sprema Vladimir Putin, bilo u slanju migova, S-300, ili prosto sprema trupe koje u slučaju rata stižu na Kosovo za 20 minuta do pola sata. Ko ne veruje, nek gugla "Informer + rat".

Dakle, medij uredno upisan u registar javnih glasila, za koji su svi čuli, najjeftinije je štampano glasilo u zemlji, a svakako je među najčitanijima, svako malo iznosi tvrdnje da nam preti rat, pokolj ili neka slična kataklizma, da nam rade o glavi EU, CIA, NATO i sve druge skraćenice, ali to za vlast nije izazivanje panike, odnosno krivično delo iz člana 343 Krivičnog zakonika, i to iz onog drugog, strožeg stava, koji predviđa oštriju kaznu ako se vrši preko sredstava javnog informisanja. Zna se dobro i zbog čega.

GLAVNI POSLOVOĐA U FABRICI LAŽI

Nema mnogo svrhe pitati se kako lažne vesti mogu tako lako da prođu u Srbiji, jer nam je odgovor ispred nosa. Krajem maja navršilo se godinu dana otkako je Aleksandar Vučić stupio na dužnost predsednika Srbije. Tim povodom, portal Istinomer, inače posvećen proveri istinitosti izjava političara, objavio je opsežnu analizu izjava Aleksandra Vučića u prvoj godini predsedničkog mandata i izveo računicu da je više od 90 odsto njegovih izjava koje je Istinomer proverio bilo – neistinito. Istinomer analizu počinje od tvrdnje da mu ne pada na pamet da se kandiduje za predsednika, što mu se može i oprostiti jer svako ima pravo da se predomisli. Međutim, Vučić najozbiljnije pada na tvrdnjama koje sadrže brojke i proverljive činjenice. Predsednik Vučić tvrdio je i da je rast srpske ekonomije veći od evropskog proseka. Ispostavilo se da je u tom trenutku Srbija imala gotovo duplo manji rast od proseka u zemljama EU. Isto tako, predsednik je tvrdio da je Srbija 2016. imala najveći privredni rast na Zapadnom Balkanu iako su veći rast imale Hrvatska i Albanija, kao i Kosovo, navodi Istinomer. Na primer, govoreći o smanjenju javnog duga, Vučić je više puta izjavljivao da je u aprilu 2014, kada je on postao premijer, javni dug bio oko 77 odsto BDP-a. U tom trenutku javni dug je zapravo bio 62,5 odsto, da bi na kraju godine dostigao 70 odsto BDP-a. Mnogo puta ponavljana tvrdnja o prosečnoj plati od 356 evra kada je Vučić došao na vlast (on sam tvrdi da je to bilo 2014, iako je bilo 2012), takođe je netačna: prosečna plata 2014. godine iznosila je 386 evra. Kada je pokrenuta priča o koncesiji za Aerodrom "Nikola Tesla", Aleksandar Vučić je tvrdio da je profit aerodroma u vreme bivše vlasti bio samo 130.000 evra. Ispostavilo se da su ovi rezultati zabeleženi 2013. godine, kada je na vlasti bila koalicija socijalista i naprednjaka.

Populaciona politika i negativan prirodni priraštaj nešto su sa čim se ova vlast odnedavno srčano bori. Ipak, prošlog leta, Vučić je, prema analizi Istinomera, bio zadovoljan kako nam ide na planu nataliteta. Štaviše, oborio je lični rekord i u sto sekundi izrekao četiri neistine. "Između 2010 i 2011. imali smo manje 47-48 hiljada stanovnika, a sada se negde tvrdoglavo drži na 31 do 33 hiljade na godišnjem nivou, i sada verujemo da ćemo da spustimo na 18-20 hiljada." Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku (RZS) o vitalnim događajima od 2006. do 2016. godine, Srbija je između 2010. i 2011. prosečno gubila nešto iznad 36.000 stanovnika godišnje, dok je 2015. i 2016. taj prosek bio nešto iznad 37.000. Prilikom posete Krupnju, Vučić je rekao da je u prvih šest meseci 2017. rođeno više beba nego u celoj 2016, što nije bio slučaj. Na zajedničkoj konferenciji za novinare sa turskim predsednikom Erdoganom u Lebanu ustvrdio da je to mesto u proteklih 20 godina izgubilo polovinu stanovništva, odnosno 18.000 stanovnika. Ispostavilo se da Lebane danas imao oko 6000 manje meštana nego pre dve decenije. U martu se predsednik dosetio da rešava problem bele kuge i sve brojke koje je gledao i proučavao najednom su postale crne i problematične, o čemu je "Vreme" više puta pisalo. Najnovija predsednikova tvrdnja na ovu temu jeste da je opet nešto proučavao i uočio kako se više dece rađa u nižim zgradama nego u soliterima: "Kada napravite soliter od 40 spratova i odvedete 110 bračnih parova, imaćete sutra 120-130 dece. A ako budete odveli u kuće, dvospratnice, trospratnice ili maksimalno četvorospratnice, imaćete bar 210 ili 220 dece."

Ne vredi smejati mu se, ovu izjavu je počeo rečima: "Smejte mi se i pravite viceve." A ionako odavno ništa nije smešno.¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Fotelje na sigurnom

Revizija je potpuna: nisu oni svima nama ukrali trinaest godina života, nego smo mi njima ukrali trinaest fotelja

Jedan dan u Srbiji je kao cela sezona neke posebno napete krimi serije, kombinacije britanskog i skandinavskog tipa: nekoliko paralelnih linija zapleta, koje će se pre ili kasnije ukrstiti na način koji će vam oduzeti dah, a sve jedna vrtoglavija od druge. Kad se slučaj razreši gledalac samo trepće u neverici, pa se na kraju pljesne po čelu: trebalo je da znam da sve vodi k tome! Ali, lako je biti pametan kad ti ponude razrešenje na tacni; seti se ti toga, brajko, dok napetost i neizvesnost još traju...

Tako je nekako i s jednim od ovonedeljnih trilerskih zapleta koji su raspaljivali maštu i strasti. Sad, kad je sve jasno, prisećam se nečega što je mnogima promaklo, ili su to shvatili sasvim olako. Naime, nije li pre neki dan negde osvanuo tekst o tome da je Aleksandar Vučić jednog jutra banuo na zemunski buvljak, prošetao se među zabezeknutim prodavcima, te ispazario nešto antikvarnih knjiga istoriografskog žanra, po prijateljskim cenama od 50 do 100 dinara? Dobro, pa šta, reći ćete vi? Vučić inače voli da se hvali kako juri za knjigama u neobično doba dana ili noći, recimo onda kad čak ni u Njujorku knjižare ne rade. Da, ali ima tu nešto drugo: samo dan-dva kasnije, Maja je Gojković trijumfalno objavila kako su pronađene i narodu srpskome vraćene dve skupocene fotelje koje je rušilačka antidržavna rulja otela iz zgrade Skupštine onog crnog Petog oktobra 2000, bio, ne povratio se.

Kakva je veza između buvljaka i ovog otkrića, upitaćete se vi u svojoj prostodušnosti? Pa, jedna od tih otuđenih dragocenih sedaljki za naše narodne predstavnike kupljena je upravo na zemunskom buvljaku; druga je, uzgred, locirana u slobodarskoj Kaluđerici. Dalje valjda možete i sami da povežete: Šerlok Vučić je, sve kobajagi merkajući sabrana dela Milana Kašanina, svojim skenerskim pogledom locirao, identifikovao i uhitio jednu od tih fotelja (koja je posle, podozrevam, odala lokaciju one druge) i dojavio otkriće Nebojši iz Beograda, koji je onda izvršio desant na zemunski buvljak. Uostalom, šta je to za Vučića? Pa, imao je on koliko iste nedelje i većih detektivskih uspeha.

E sad, šta je zapravo poenta ovog igrokaza s foteljama? Šta to njegovi autori i izvođači žele da poruče? Fotelje i ostali mobilijar tu su zapravo sasvim nebitni, oni su samo zgodne metafore. Kao predmeti su sasvim politički nevažne: stvari kao stvari. Podrazumeva se da policija ima zadatak da traga za otuđenom javnom imovinom, i da je vrati izvornom vlasniku ako je to moguće, a lopove da privede k poznaniju prava, što bi rekao naš genijalni detektiv, u slobodno vreme predsednik Republike. Radili su to organi reda i u danima nakon The petog oktobra, a rade valjda i danas, i to je u redu. Megjutoa, šarada koju je od toga napravila Gojković Maja – a teško da se sama toga dosetila, nije ona tako dosetljiva – ima sasvim drugu svrhu. "Subliminalna" poruka je da je dan pada režima Slobodana Miloševića zapravo pre svega dan anarhije, destrukcije, lopovluka, nesigurnosti, divljaštva i vandalizma. Peti oktobar nije sprovođenje političke volje političkog naroda Srbije iskazane na izborima dve nedelje ranije, a koju su Milošević i kamarila pokušali milom i silom da poniš̌te, nego nasilni prevrat u organizaciji zlih stranih sila i njihovih domaćih agenata i u izvedbi podivljale rulje. Nije ovo prvi put da se tako govori o tome, daleko od toga; ali, nemojte propustiti kvalitativnu promenu – sada je to zvanični diskurs, takoreći službena verzija, sada je to perforacija istorije iza koje stoje vlast i moć.

Nemojte misliti da se ovde radi o sitnici, tj. o sitničavoj raspravi o nekakvim pradavnim događajima. Radi se, naprotiv, o sadašnjosti i budućnosti, jer se njihov legitimitet traži, između ostalog, i u ovakvim teatralnim kič predstavama. Jer, kada se radi o državnim foteljama, onda ne treba ispuštati iz vida da su se sve do tog dana u njima najviše i najudobnije baškarile pozadine onih istih dražesnih stvorenja naše političke flore i faune koje su danas iznova najintimnije s foteljama: Aleksandra Vučića, Tomislava Nikolića, Maje Gojković, Ivice Dačića... Niko ne zna bolje od njih šta ih, gde i zašto zaboli svaki put kada se sete tog dana. Jedno je sigurno: ne boli ih zbog fotelja.

Svrha propuštanja Petog oktobra kroz *foteljski* filter je perverzna inverzija pamćenja: treba prekrečiti stari sloj istorijskog sećanja novim, revidiranim, u kojem će vreme do tog dana – inače, ako ne računamo vreme nacističke okupacije verovatno najgora i najsramnija dekada u istoriji Srbije – biti markirano kao normalnost, a famozni petooktobarski prevrat i sve ono što je usledilo u sledećih dvanaest godina kao abnormalnost, aberacija, poremećaj, kao ispadanje sveta iz zgloba.

Revizija je dalekosežna, zapravo potpuna. Nisu, dakle, oni nama ukrali trinaest godina života (a mnogima i sam život), nego smo mi njima (pre će biti: samima sebi) ukrali trinaest (ili sto trinaest, whatever) fotelja, umetničkih slika i "skupocenih lampi", što bi rekla moguća buduća ministarka kulture ovakve Srbije, Srbije Koja Vraća Fotelje Kući. Mada im nismo ukrali nikakve fotelje: samo smo ih isterali iz njih. Jer, da se ne lažemo, ti što su tog dana po Skupštini krali fotelje, slike i slično, hm... poznajete li vi nekoga od takvih? Ni ja. A znate li zašto? Zato što se vi s takvim svetom ne družite, niti vam je on ikada bio saveznik u bilo čemu. Za razliku od onih čije su guzice tog Petog oktobra ostale bez fotelja, pa do dan-danas nad time nariču. ¶

Guvernerka i evropski standardi

Mada opozicija tokom rasprave u Skupštini nije napadala obavezno uvođenje Dina kartice, poslanica Gordana Čomić nije dobila odgovor na pitanje na koji će način to biti urađeno. Zato su na društvenim mrežama mnogi izrazili otvorene sumnje da će ovde da oseti veliku kolateralnu korist, recimo, firma Asseco, gde sticajem okolnosti radi brat premijerke Ane Brnabić, što je poslužilo kao krunski argument zašto je ova cela akcija uopšte preduzeta. Ne treba se nad tim čuditi kad već znamo za sijaset slučajeva – Siniša Mali, Savamala, Vulinova tetka, samo su ordinarni primeri – kako sistem ume da funkcioniše

Kako čitaoca zainteresovati za temu platnih kartica i novog zakona ako priču ne počnemo ovako: „Koliko puta vam se dogodilo da robu ili uslugu hoćete da platite karticom, ali je trgovci ne primaju? A vi niste poneli gotovinu i eto problema."

Zašto trgovci i razne uslužne delatnosti ne primaju kartice? Prva reakcija bi bila – zbog sive ekonomije i izbegavanja poreza. Jer onda možda ne izdaju ni fiskalni račun, što znači da ne plaćaju porez i da oštećuju budžet. Sigurno je da ima i takvih slučajeva, ali glavni razlog za izbegavanje kartica nije u tome.

Problem je u činjenici da je kartica u Srbiji za male ugostitelje, trgovce, frizere, obućare i sve takve delatnosti – previše skupa. Provizije koje plaćaju na svaku transakciju dostižu dva odsto, a u nekim slučajevima čak i više. Koliko je to visoka provizija biće nam jasno ako znamo da trenutno toliko iznose godišnje kamate na bankarske kredite. To je velika globa za male privrednike, jer ne uzimaju nikakav kredit, nego samo prodaju sopstvenu robu i usluge. Zato bi rado izbegli da primaju kartice, već bi samo uzimali keš. Ali onda upadaju u drugu nevolju – rizikuju da izgube mušterije koje nemaju naviku da nose keš, a neće ni da traže bankomate, da onda oni plaćaju provizije za podizanje gotovine i još da trče nazad kako bi platili robu ili uslugu. Dakle, komplikacije za obe strane.

Zakon koji je upravo usvojila Skupština Srbije rogobatnog naziva „Zakon o međubankarskim naknadama i posebnim pravilima kod platnih transakcija na osnovu platnih kartica" ovaj problem bi trebalo da reši, ali ima i dalekosežnije i ozbiljnije i uzroke i posledice. Po već ustaljenom običaju, u svakodnevnoj poplavi afera, spinova i ostalih načina za skretanje pažnje javnosti, ostao je nekako u dubokoj senci.

IZGUBLJENI U PREVODU

O čemu se ovde radi? U ključnom članu 9. ovog Zakona se kaže da je izdavalac platne kartice (banka) dužan da korisniku (fizičkom ili pravnom licu) izda bez naknade platnu karticu „kod koje se u domaćim platnim transakcijama obrada, netiranje i poravnanje naloga za prenos, izdatih na osnovu njene upotrebe, obavljaju u platnom sistemu u Republici Srbiji. Platna kartica kod koje se u domaćim platnim transakcijama poslovi iz ovog člana ne obavljaju u Republici Srbiji, može biti izdata samo na poseban zahtev korisnika platnih usluga dat u pisanoj formi i to samo ako je korisniku tekućeg računa već izdata platna kartica iz stava 1 ovog člana".

Očigledno je da ovaj član zahteva tumačenje, odnosno „prevod" šta mu je konkretno značenje i smisao. Mada nigde decidirano ne piše, suština je sledeća: banke će počev od 17. avgusta, kad odredba Zakona stupi na snagu, uz sve novootvorene tekuće račune morati da izdaju obaveznu i besplatnu domaću Dina karticu, pošto ona jedina ispunjava uslove propisane pomenutim članom zakona. Ako vlasnik računa izričito želi Viza ili Masterkard, moraće to od banke da traži napismeno. Takođe će kod postojećih računa, kad kartice budu isticale, umesto Viza ili Masterkarda banke morati da izdaju Dinu, a ove dve dodatno, takođe samo na zahtev.

Obrazlažući ovaj potez, guverner NBS Jorgovanka Tabaković je u Skupštini Srbije rekla da je cilj da se malim trgovcima snizi cena poslovanja karticama (veliki lanci su ionako mogli da pregovaraju o znatno nižoj proviziji, za razliku od malih), da se podstakne njihovo korišćenje i smanji siva ekonomija. Navela je da građani Srbije i dalje plaćaju više cene za međubankarsko poslovanje nego u Evropskoj uniji, u kojoj su naknade ograničene na 0,2 odsto za debitne i 0,3 odsto za kreditne kartice. Kod nas su te naknade sada i do deset puta veće. Inače, iznela je guvernerka Tabaković, prošle godine je

NARODNA BANKA UZVRAĆA UDARAC STRANIM PLATNIM KARTICAMA: J. Tabaković

Foto: Marija Janković; Dragan Kujundžić/ Tanjug

57 odsto svih plaćanja realizovano platnim karticama, što znači da je u pitanju ogroman novac.

Kako je moguće ovoliko „dranje" na domaćem terenu, čak i pored toga što smo navikli da niz roba i usluga plaćamo skuplje od bogate Evrope? Objašnjenje leži u delu rečenice Jorgovanke Tabaković kojoj takođe treba „prevod": „Prednost Dina kartice je to što je domaća, jer NBS radi procesuiranje, konačno sravnjenje i garantuje sigurnost tog platnog sistema, a uopšte ne uslovljava da Dina bude prva kartica izbora. Neka budu Viza ili Master, iako su skuplje, ali neka se licenciraju u zemlji".

Problem je upravo u licenciranju. Kako nam je objasnio jedan ovdašnji iskusni bankar, Viza i Masterkard, kao pripadnici ultra jakih svetskih sistema, iako decenijama posluju na ovom tržištu, nikada nisu podnele zahtev za licenciranje u Srbiji, što bi ih obavezalo da posluju prema domaćim propisima i da potpadnu pod ingerenciju Narodne banke Srbije. Na pitanje kako je to uopšte moguće, ovaj bankar kaže da su na perifernim tržištima kao što je srpsko, zahvaljujući svojoj snazi, nastupale kao autoriteti. Domaća praksa prilagođavala se njihovim standardima. To nije slučaj samo u Srbiji, već i u drugim sličnim zemljama, ali se jedna po jedna „izvlačila" iz takvih odnosa, kako su postajale značajnije po obimu transakcija i mogle da traže bolje uslove.

Sa Srbijom nije bio takav slučaj. Mi smo im na nivou statističke greške, ali će sada, posle donošenja ovog zakona, morati da razmisle o tome da se ipak registruju za platne operacije u Srbiji. Time će ući pod ingerenciju NBS i ona će im određivati nivo provizija. Do sada to nije mogla jer provizije određuju njihove centrale. Inače, prema analizi NBS, od ukupnog obima transakcija obavljenih platnim karticama tokom prošle godine, 17 odsto je dostupno za kontrolu NBS (što dakle otpada na Dinu), a ostalih 83 odsto nije dostupno za kontrolu niti za određivanje provizija, jer nisu licencirane u Srbiji. U zemljama EU su itekako pod kontrolom, imaju limitirane provizije na transakcije, pa su u pojedinim sporovima zbog monopola čak vraćale novac i plaćale i kazne, kaže naš sagovornik.

DIGITALIZACIJA VS. PLASTIKA

Narodna banka je, dakle, ovim potezom udarila ne samo na dva velika globalna igrača – Vizu i Masterkard, nego i na banke koje sa njima dele provizije. Banke, zapravo, sa jedne strane dele visoke provizije sa kartičarima, a sa druge im i same plaćaju proviziju za obradu podataka i međusobne isplate sa bankomata, ali u inostranstvu, u matičnim kompanijama. I taj novac logično ostaje tamo. Sa domaćom karticom, sada samo Dinom, i prihod i rashod su znatno manji, ali se plaćanje obavlja u zemlji, pa i novac ostaje u zemlji. Ako se licenciraju, takav će slučaj biti i sa Vizom i Masterkardom.

Iz Masterkarda smo dobili odgovor da on, kao globalna tehnološka kompanija, posluje na pojedinačnim tržištima u skladu sa lokalnim zakonima i tržišnim uslovima, i nastaviće da to čini i u budućnosti. „Srpsko finansijsko tržište već je sprovelo značajne mere ka usklađivanju sa globalnim trendom digitalizacije, zato je od ključne važnosti da svi učesnici na tržištu preduzimaju korake koji su prilagođeni lokalnim tržišnim okolnostima, kako bi se i dalje stimulisali razvoj bezgotovinskog društva i investicije u inovacije, uz istovremeno podsticanje zdrave konkurencije".

Predstavnici ovih dveju velikih kompanija za sada, kako nam je nezvanično rečeno, čekaju tumačenje NBS pošto su članom 9. Zakona „zbunjeni", s obzirom da nije prošao javnu raspravu. Ono što je sigurno jeste da do početka primene zakona imaju samo teoretske šanse da se licenciraju u Srbiji, ali se može očekivati da ipak same znatno snize provizije. »

KO ĆE SE OKORISTITI:
Domaće i strane platne kartice
Foto: Marija Janković

Za početak na 0,5 do 0,6 odsto, a od juna iduće godine na 0,2 do 0,3 odsto, koliki je i standard u EU.

Kako se to sada naglo desilo? Jedan od naših sagovornika (a zanimljivo, niko ovim povodom ne želi još javno da se oglašava) smatra da su dva giganta ipak reagovala na pritisak. Stavljeni su pred svršen čin, nisu imali kud. Ovaj potez Narodne banke jeste, priznaje, bio u neku ruku „nasilan" i izveden na prepad, ali su razlozi očigledni. Građanima i privredi u Srbiji naplaćivane su znatno veće provizije dok se to moglo, a sad je došlo vreme da se sistem uredi. Neko u NBS je prelomio da je trenutak i pritisak je sproveden preko zakona. U slučaju da je NBS već pokušala da izdejstvuje smanjenje provizija pa je udarila na zatvorena vrata, onda je potez u redu. Ako to nije bio slučaj, onda je ponašanje NBS za Srbiju korisno, ali je način izvedbe bahat, misli jedan od učesnika u ovom procesu.

Razlog za ekspresno donošenje ovog zakona jedan naš sagovornik vidi i u činjenici da će od oktobra u Srbiji biti uvedeno obavezno „instant" plaćanje. To znači da će građani i privrednici u bilo kom trenutku tokom 24 sata, svih 7 dana u nedelji, moći da plate robu ili uslugu i da novac za nekoliko sekundi „legne" na račun primaoca. Za ovo je potrebno samo da imamo mobilni telefon ili kompjuter sa koga se nalog šalje e-bankingom ili m-bankingom. Osim što je brži, ovaj sistem je i jeftiniji, ne treba da se nose kartice i to je nesumnjivo tehnološki iskorak. Postupak je jednostavan, kao recimo plaćanje parkinga, nema procedure provere stanja na računu i autorizacije kao kod kartica, nema rezervisanja novca i čekanja na prenos, jer se to sve radi trenutno. Sve banke u Srbiji će od 22. oktobra morati da uvedu ovaj sistem plaćanja, čak ranije nego što se to radi u Evropi, koja ima duži period prilagođavanja.

Dakle, smatraju neki od bankara, vrlo je moguće da je NBS želela da celu ovu akciju „pogura" da se brže uvede digitalno bankarstvo, kako bi se pokazalo i time poentiralo da smo u ovom segmentu ispred evropskog standarda. To bi bio dokaz kako digitalizacija kod nas nezadrživo napreduje i pokazuje spektakularne rezultate.

Inače, razvojem instant plaćanja kartice će ionako s vremenom postati izlišne, pa se o njima neće ni govoriti, ali će pored njih postati nepotrebna i cela industrija koja ih opslužuje – proizvođači pos terminala, procesori, proizvođači čipova, proizvođači plastike...

ŽUTI I AMERIČKI AMBASADOR

Kad smo već kod proizvodnje plastike, tu su se polomila koplja u skupštini prilikom rasprave o Predlogu Zakona. Poslanica Demokratske stranke Gordana Čomić zatražila je od Jorgovanke Tabaković da pojasni način izdavanja Dina kartice, odnosno na koji način će to biti urađeno, ko raspisuje tender i koliko će taj postupak biti transparentan.

Jorgovanka Tabaković je na to odgovorila da se plastika za Dina karticu „pravi na isti način kao i za druge kartice i da se na isti način personalizuju i procesuiraju". Niko nikom, kaže, ne namešta posao i niko nikog ne može da uslovljava. "Da li tražite od mene da kažem da li će SNS da pravi plastiku za karticu Dina, a ne za Vizu ili Masterkard?", upitala je J. Tabaković.

To bi tako prošlo da je Jorgovanka Tabaković, recimo, pomenula kako Dina karticu štampa Zavod za izradu novčanica (ZIN) koji posluje pri NBS i da se u priču nije ubacio notorni šef poslaničke grupe SNS Aleksandar Martinović. U skladu sa svojim shvatanjem parlamentarizma i skupštinske diskusije, Martinović je izneo stav da se "gospođa Čomić protivi tome da Srbija ima domaću platnu karticu koja se zove Dina i da u Srbiji mogu da postoje samo dve platne kartice, Master i Viza, jer je ona ambasador SAD".

I tu se nije zaustavio. Nego je još rekao da DS danas ima obavezu da priča protiv domaćih platnih kartica, a u korist stranih. "Da li su dobili neki novac ili im je nešto obećano, neka pomoć da obnove ostatke DS, ja ne znam, ali pustite ljude da odrade posao koji im je naređen, jer je danas poslednji dan rasprave o amandmanima. DS mora da priča jer je stigao nalog iz jedne strane ambasade da Srbija ne može da ima svoju platnu karticu". Dakle, opet zavera zlih Amerikanaca u sadejstvu sa zlim „žutima" da se sruši srpsko kartičarstvo i srpska vlast.

Istini za volju, opozicija, osim tog jednog pitanja, ovu meru nije ni napadala. Ali sad, kad se već proklizalo na teren politike, uključile su se i društvene mreže. Izrazile su se otvorene sumnje da će ovde da oseti veliku kolateralnu korist, recimo, firma Asseco, gde sticajem okolnosti radi brat premijerke Ane Brnabić, što je poslužilo kao krunski argument zašto je ova cela akcija uopšte preduzeta. Ne treba se nad tim čuditi kad već znamo za sijaset slučajeva (Siniša Mali, Savamala, Vulinova tetka, samo su ordinarni primeri) kako sistem ume da funkcioniše.

Bankari nam, međutim, objašnjavaju da je Asseco jedan od 7-8 procesora koji evidentiraju transakcije, a inače svi rade i sa Dina karticom. Od ovoga će, znači, najviše da zaradi procesor koji servisira 3-4 najveće banke, sa najvećim klijentima, jer će one izdati i najviše novih Dina kartica. Ako je Čip kard (u vlasništvu Asseca) procesor za najveći broj Dina kartica, onda će imati i najveću korist. Ali primera radi, Poštanska štedionica koja ima oko 800.000 korisnika i skoro svi poseduju Dina karticu, ima i sopstvenog procesora.

I na kraju, šta će se desiti? Ako i Viza i Master sada snize provizije, pa se potom ilicenciraju u Srbiji, bitka na tržištu se nastavlja. Za njih će se opredeliti uglavnom oni koji putuju i plaćaju u inostranstvu. Dok sve kartice ne odu u istoriju. ¶

BILJANA STEPANOVIĆ
NOVA EKONOMIJA

TEOFIL PANČIĆ

"Pilule protiv zaborava",

280 strana, format B5, latinica,
30 fotografija

Pisao sam ove nekrologe, u novinarskoj brzini, a opet s neizbežnom ambicijom da nekako potraju, da prežive i nadžive povod, kontra samoj naravi novina. A zašto? Možda iz taštine, ali nadam se ipak zato što se o onima koji napuštaju naš jedini zajednički svet, a u njemu su nešto (meni, nama) značili, mora da sudi i strože i blaže nego dnevnim i tekućim povodima, ali svakako temeljitije.

Iz predgovora autora

VREME

OBRATI PAŽNJU!

DRAGAN TODOROVIĆ

"U tri lepe"

216 strana, format A5, mek povez, ćirilica

Autobusi su i dalje pristizali, iz Šapca, još njih sa Uba, pristigli narod se raspoređivao, bilo i onih koji stigli sopstvenim prevozom, jedan auto se parkira naspram bine, ono energično žensko povika, Sklanjaj, to je samo za "Pink". Autobusi su još dolazili, u sklanjanje autobusa se uključi i Šef protokola Vlade, skloniše sve autobuse iz vidokruga. [...]

Preko mikrofona dadoše komandu, Svako po dva metra nazad, na levu i desnu stranu se raširite, oslobodite traku koja treba da se preseče, nemojte se nabijati... Samo što prošlo osam sati, sve beše postavljeno, začu se žamor, od usta do usta prođe uputstvo, Svi smo mi meštani, nekolicina otvori fascikle i upisa dnevnu zapovest, Svi smo mi meštani.

Centar u Prokopu

Dva šaltera, stepenice, bez liftova, nedostatak infrastrukture u zabačenoj i još nedovršenoj zgradi železničke stanice Beograd centar, poznatijoj kao Prokop, izazvali su pravi odijum u javnosti, pogotovo stručnoj. Kad tome dodate gnevne komentare na društvenim mrežama što je šest meseci pre planiranog roka ukinut svaki železnički saobraćaj u Savskom amfiteatru, ne bi li se to zemljište što pre "privelo nameni" za projekat Beograd na vodi, stiče se utisak da prosečan stanovnik Srbije bar jednom mesečno putuje vozom

Kako, uopšte, stići do Prokopa bilo je prvo pitanje koje je ekipa „Vremena" sebi postavila dok se pripremala za reportažu. Odgovor je bio logičan i jedini racionalan – BG vozom. BG voz je sistem gradske železnice koji je počeo da radi 2010. godine i do danas su delimično, uz ogroman napor, rekonstruisane dve linije: Batajnica – Ovča i Beograd centar – Resnik. Te dve linije su postojale i imale duže trase pre više od 30 godina, dok se to još zvalo Beovoz.

Dogovor je bio da se jedan član ekipe „Vremena" ukrca u BG voz na stanici Tošin bunar, a drugi da se priključi na Novom Beogradu. Železnička stanica Novi Beograd je zapuštena, prljava i išarana grafitima. Do perona se stiže stepenica-

ISPOD ZEMLJE I NA ZEMLJI: Koloseci rade, stanična zgrada ne postoji

Fotografije: Marija Janković

ma, signalizacija je delimična, ali ne može mnogo da se pogreši – od pet koloseka u funkciji su samo dva, tako da su ostali peroni zatvoreni vratima sa metalnim rešetkama. Samo peron ka Prokopu ima nadstrešnicu. Tu je desetak klupa, na nekima nedostaju daske, a osim klupa grafitima su ukrašeni stubovi i ograde. Pikavaca ima svuda, nekoliko korpi za đubre su prepune, a u njih su bačene i ispražnjene boce auto laka. Sa krova visi jedan displej koji ne radi i jedan časovnik koji kasni.

ŠINOBUS ZA CIRIH

Zbog toga se čini da BG voz (koji je, inače, tačan) stiže u stanicu pre roka, kao i mnogo šta u ovoj zemlji. Objavljeno je sa razglasa da međunarodni putnički voz za Cirih preko Šida stiže na treći kolosek. Sa znatiželjom je reporter pogledao u pravcu starog dela grada i imao šta da vidi: stara, crvena lokomotiva, još iz vremena Jugoslovenskih železnica, vukla je dva još starija išarana vagona kakvi se mogu videti u kompozicijama na lokalnim prugama, a koje zovemo šinobus.

Kroz prozore vagona se skoro ništa nije moglo nazreti, ne zato što su stakla na njima peskirana, već samo prljava. Po svemu sudeći, u taj voz ušla je jedna mlada žena, jer kad je kompozicija napustila stanicu, samo je ona nedostajala od sedam, osam putnika koji su stajali preko puta na suncu, čekajući vozove koji saobraćaju prema zapadu. Kako je sa sobom imala veoma malo prtljaga, verovatno putuje samo do Šida, gde će se, možda, ta tužna kompozicija pretvoriti u normalan međunarodni voz. Ili će se ta transformacija desiti još dalje, negde u Hrvatskoj.

Tačno u 10.48 BG voz (iscrtan grafitima, naravno) stigao je u stanicu. Dvadesetak putnika ukrcalo se u vagone koji su za poslednjih osam godina videli bolja vremena. Jedna vrata koja odvajaju prostor između vagona nisu mogla da se zatvore. Sedišta su još uvek očuvana i skoro sva popunjena uglavnom mladim ljudima, verovatno studentima koji putuju do stanice Vukov spomenik. Klimatizacija ne radi, prozori su mali, zagušljivo je, ali se tih pet minuta koliko je potrebno do sledeće stanice Prokop može izdržati. U Prokopu ekipa „Vremena“ izlazi zajedno sa nekolicinom putnika, ostali idu dalje. Prema nekim analizama, BG vozom se dnevno preveze oko 40.000 putnika od čega četiri odsto, odnosno njih 1600, prođe Prokopom.

POSLEDNJI AUTOVOZ

Prošlog petka je “Infrastruktura železnice Srbije” saopštila da će “od 1. jula 2018. godine u potpunosti obustaviti železnički saobraćaj u Glavnoj železničkoj stanici Beograd, kao i na pruzi Beograd Glavna stanica – Pančevački most, što je šest meseci ranije nego što je projektom bilo predviđeno”. Iste večeri, sa malo patetike i nešto više nostalgije, ispraćen je poslednji autovoz za Bar sa Glavne stanice, koja je neprekidno radila od 1884. godine. Dok se železnička stanica Zemun ne uredi za prihvat automobila, taj voz će privremeno saobraćati iz stanice Topčider, koja je dugo služila kao scenografija mnogih filmova.

Već sada se unutrašnji železnički saobraćaj odvija sa stanice Beograd centar (Prokop), a od jula će joj biti priključeni polasci i dolasci još nekoliko međunarodnih vozova. Kada se za desetak dana skoro sav železnički saobraćaj preusmeri na Prokop, postavlja se pitanje da li će ta stanica, sa svojom više nego skromnom infrastrukturom, moći da primi toliki broj putnika i kompozicija.

Ono što sada može da se vidi izgleda više nego dovoljno. Prokop ima deset koloseka, s tim što prvi i drugi nisu u funkciji iz jednostavnog razloga – na njima nema šina. Stanica je uređena staromodno i nemaštovito, dosta liči na podzemnu »

Spomenar zatvorenih stanica

Možda ovom gradu zaista treba lepša i savremenija železnička stanica, možda će jednom na neku takvu stanicu stizati vozovi lepi i brzi kao oni u Parizu i Njujorku, možda će u ovoj zemlji i ovom gradu biti nekad dovoljno ljudi da mogu da plate i taj brzi, udobni voz. Kakvi su, uostalom, ne tako davno u ovaj grad i stizali. Nama, kojima je putovanje vozom bila ljubav, ali i nužda jer jeftinije nije moglo, dobra je bila i ova stara. Odlična ako ćemo pravo; da je makar malo umivena kako treba, potaman skroz

Istorija kaže da železnička stanica Jatare i nije bila prava stanica za putnike i da na njoj nikad niko nije kupio kartu. Tek ranžirna stanica na kojoj su se ukrštali vozovi i menjale lokomotive, prilepljena uz jedno mokrogorsko brdo. Za mene što sam na drugom brdu, tačno preko puta, sa babom čuvala ovce i motrila na vozove koji prolaze, bila je nešto kao mitsko mesto. Tamo su na službu, tako se tada govorilo kad železničari pođu na posao, odlazili moji stričevi, otac i mnogi drugi Mokrogorci. Iako niko od pravih putnika možda nije sišao na njoj, ti junaci mog detinjstva i života sigurno jesu. Vraćajući se ili krećući na posao u drugu stanicu, sačekali bi da voz uspori, iskočili i onda polako kretali sa jednog na drugo brdo, iz službe na njivu. Bilo je to očevo prvo radno mesto koje ga je od početka zarazilo ljubavlju prema prugama i vozovima. I mene, zajedno sa njim.

Na onom mom brdu baba i ja smo po redu vožnje znale kad je vreme da krenemo kući jer drugog sata nije bilo. Uz vozove, prateći otegnuti zvižduk dok izlaze i ulaze nekoliko puta u tu čuvenu osmicu od tunela, naučila sam i da brojim i da sanjam da ću jednom i ja krenuti nekuda, iz Mokre Gore u kojoj sam se rodila. Vozovi su bili sila i istorija, a i moje dečije pamćenje kažu da nisu skoro nikada kasnili.

„ĆIROM" PREKO BOSNE

Sve se već zna istorijski, o uskom koloseku od Užica do Sarajeva i dalje do Dubrovnika. Kako je pruga započeta još devetsto druge praktično građena komad po komad, sa jednog i sa dugog kraja, kako su za vreme velikog rata Austrijanci nastavili da je grade kopajući tunele, kako su u jednom od tunela ostali zatrpani ruski i italijanski zarobljenici, cela smena od njih dvesta, pa se sa radovima stalo i nastavilo tek kad se rat završio, i kako je prvi voz celom prugom prošao 25. januara 1925. godine. I tako 49 godina i 25 dana, dok neko nije doneo odluku da je pruga zastarela, a „ćira" prespor.

Četrdesetak godina posle svog prvog radnog dana, moj otac, tada već otpravnik vozova u penziji, sedi na stanici Jatare pretvorenoj u kafanicu i mamac za turiste, ispija kafu sa ratlukom i pomfritom hrani unuku. I pomalo ushićeno, pomalo setno kaže: „E, da mi je neko nekada rekao da ću ovde piti kafu..."

Na stanici u Mokroj Gori, nedaleko od Jatara, i otac i ja smo se tog istog dana, mirisom pragova i šina, vratili u jedan drugi dan, kada sam prvi put sela u voz napuštajući selo. Ne sećam se da sam ikad u taj voz ušla bez suza što napuštam Mokru Goru, bez muke i straha od kloparanja, tutnjave, mirisa dima i šestosatnog sedenja na drvenim sedištima. Ono obrtanje po šarganskim tunelima potpuno me je sluđivalo. Dugo sam se nadala kako će se jednom u tim odlascima voz pokvariti negde u njima, i ja ću tačno znati kojim putem da se vratim na svoje brdo odakle, bila sam sigurna, baba pogledom sada prati mene. Nada da na jednoj drugoj stanici na koju stižem počinje neki drugi život došla je kasnije. Tada nisam znala da je na suprotnom kraju te moje prve pruge Dubrovnik i more i nisam stigla dovoljno da odrastem da se i tim pravcem ikada uputim. Pruga je prestala da radi '74 godine. Stanica Mokra Gora prestala je takođe da postoji te godine, sve dok 2003. nije obnovljena i renovirana da istim onim uskim kolosekom par desetina kilometara prevozi turiste.

VOZ ZA ČAČAK

Ispostaviće se da će stanica na koju sam sišla polazeći iz Mokre Gore, Čačak, imati u mojoj ličnoj istoriji jednaku težinu kao mokrogorska. Strahujem da će i na nju jednom neko staviti katanac, pa je polako, za svaki slučaj, stavljam u ovaj iznuđeni spomenar zatvorenih stanica.

Tamo sam, recimo, jednog prolećnog sumraka zbijena u gomili dece čekala neki plavi voz. Već pomalo obamrloj od treme i hladnoće, dali su mi cveće da pozdravim Tita. Što baš ja – nekako je ispalo da je dobar đak iz radničke železničarske porodice idealna kombinacija. Desetak godina kasnije, dok je otac službovao u toj stanici, neko me je od kolega prepoznao na slici koja je visila iznad njegove glave – deca i ja među njima sa Maršalom. Gde li smo i u kojoj prašini završili Tito i ja kada je došlo vreme da se jedna fotografija na zidu zameni drugom, vrag će ga znati.

stanicu Vukov spomenik. Podovi i zidovi popločani su sličnim sivkastim granitom, a metalna galanterija je od prohroma. Na nekoliko mesta ostale su crne mrlje na kamenu od vode koja se, verovatno godinama, slivala sa krova.

Nije bilo više od desetak putnika na svih pet perona od kojih svaki ima sat (tačan) i displej koji pokazuje informacije o dolascima i polascima. Na koloseku devet pisalo je da se za oko sat očekuje polazak voza za Užice, i tu je već stajala mala kompozicija sastavljena od ruske crvene lokomotive i nekoliko novih vagona. U jednom trenutku, iz pravca Zemuna na isti kolosek stigla je još jedna takva kompozicija. Da li će one biti spojene u jedan „užički" voz i gde se zapravo kompozicije sklapaju, pregledaju i remontuju, običnom posmatraču nije baš sasvim jasno. Da ne govorimo o teretnom saobraćaju, kuda ide, obilazi i gde se vrši utovar i istovar.

Platforme su povezane podzemnim prolazima koje imaju i pristupne ram-

MIRIS PROŠLOSTI: Uski kolosek

Sa te stanice ću se još jednom otisnuti u nepoznato, pre četrdeset godina, preko Požege, Kosjerića, Valjeva, parčetom barske pruge pravo za Beograd. Pomešani mirisi lipe, mokrih pragova i šina kojima između majke i oca žurim na prvi jutarnji voz, zauvek će biti moji mirisi odlazaka. Tako će i prašina letnjeg jutra na beogradskoj železničkoj, kada se izmili na peronu 6 ili 7 i ugazi pravo u vrelinu asfalta, uvek biti miris dolaska u Beograd.

DOLE ISPOD SLAVIJE

Teško da je neko od nas silazeći iz voza ikada razmišljao o istoriji stanice. Dolazili smo i odlazili uzimajući zdravo za gotovo da je oduvek tu i da će tako i biti, dok je veka i ovog grada. A istorija kaže da je tu od 1884, rimski brojevi na pročelju tome svedoče. Kada je sa nje krenuo prvi voz, sa beogradskih bedema su ispaljeni topovi u to ime. Vozom se, još pre otvaranja, provozao kralj Milan Obrenović. I onda, posle prve vožnje do Niša, sledeće 134 godine na sve četiri strane sveta, Orijent ekspres, Simplon ekspres, Bosna ekspres, Učka ekspres... Dugo je voz bio jedini način da se u ovaj grad stigne iz daleka i iz njega ode još dalje. A od stanice uzbrdo Balkanskom, do hotela Moskva, a odatle, ko u podzemlje, ko do zvezda. Za Tita, sa one moje čačanske slike, to je bila poslednja stanica kada ga je 1980. plavi voz dovezao iz Ljubljane do Beograda.

Štajga, kako je stanica uvek zvana, pomalo pogrdno, pomalo od milja, bila je i početak i kraj, sa mnogo malih ličnih istorija, od kojih su neke ostale u romanima, po koja u pesmama: „'Ej mašino, pusti paru jače...“

Moja istorija beleži 40 godina putovanja ka Čačku i Užicu. Prepuni vozovi petkom popodne, sedenje i stajanje po hodnicima između praznih kanti sa pijaca i još praznijih studentskih ranaca na povratku kućama, letnje pakovanje u vozove za Split i Bar, spavaća kola za Ljubljanu, vagoni prepuni studenata tehnike na putu za elektrijade; puna stanica regruta koji pevaju, plaču i posrću, dok pratim brata na put u Sloveniju, u vojsku. Desetak godina kasnije čekam ga na istom mestu da se vrati iz pečalbe iz Grčke, voz iz Soluna i torba puna pomorandži i limuna, decembar '93, kada nije bilo ni za 'leba. Ulazak u voz kroz prozor, jer je jedino tako moglo te nove godine '94. Napolju je štrajk i sneg i stanica miriše na siromaštvo i neku svetsku bedu, kao i svi mi na njoj.

Ispraćaji prijatelja devedesetih u beli svet vozovima za Peštu, a odatle negde dalje i zauvek. Godine kada je, čini mi se, na stanici bilo suza više nego ikada pre i posle. Neki ispraćaj voza za Moskvu i dalje za transsibirsku železnicu.... i još dalje odatle, za Australiju. I čekanja, i dočekivanja, kakvih je sve tu radosti bilo na peronima na kojima nas nije bilo sramota ni da zagrlimo, ni da se rasplačemo, ni da prvi put nekoga poljubimo.

SEĆANJE NA BUDUĆNOST

Stanica je bila živa i onda kad ostatak grada naoko nije, na štajgi si mogao satima sedeti ako te uhvati neka muka i praviti se da nekoga čekaš, gledati ljude a da tebe niko ne zagleda i ne pita zašto si tu, jer stanica je da se čeka. Na stanici i njenim skrivenim klupama i ćoškovima, neprovetrenim i često smrdljivim čekaonicama mnogi su, nemajući kud, prespavali svoju prvu beogradsku i ko zna koju još noć.

Nije mi do ovih dana padalo na pamet da išta o tome treba da se zapisuje. Stanica, ostarela i zamrljana, rušena bombama, krpljena i prepravljana, prosto je uvek bila tu, kao uvek otvorena vrata na ulasku i izlasku iz ovog grada. Onakva kakve imaju svi gradovi sveta, prepoznatljivo mesto do koga, za ne daj bože, možeš doći u svako doba dana i noći i peške.

Možda ovom gradu zaista treba lepša i savremenija železnička stanica, možda će jednom na neku takvu stanicu stizati vozovi lepi i brzi kao oni u Parizu i Njujorku, možda će u ovoj zemlji i ovom gradu biti nekad dovoljno ljudi da mogu da plate i taj brzi, udobni voz. Kakvi su, uostalom, ne tako davno u ovaj grad i stizali. Nama, kojima je putovanje vozom bila ljubav, ali i nužda jer jeftinije nije moglo, dobra je bila i ova stara. Odlična ako ćemo pravo; da je makar malo umivena kako treba, potaman skroz.

Kažu da će je pretvoriti u muzej. Potajno se nadam da će jednom ipak na mesto gde se odlučuje doći neko pametan da shvati da turistima, a i nama domaćima ne treba mrtav muzej, nego živo mesto koje ih čeka i ispraća kako je i zamišljeno pre 135 godina. Pa da će taj neko pametan reći, kao i za onu mokrogorsku stanicu: „Vraćaj šine i vozove opet.“ ¶

LJUBICA TURUDIĆ

pe za osobe u invalidskim kolicima i putnike koji vuku svoj prtljag. U prolazu je i velika mapa Beograda sa ucrtanim svim linijama gradskog prevoza. Putnik namernik će se verovatno upitati: "Gde sam?", na šta će mu neki cinik odgovoriti: "Što ideš nekud odakle put ne vodi nikud?"

MINIMALIZAM NA PROKOPU

Zaista, najveća primedba stanici u Prokopu je što mnogi ne znaju gde je, a i oni koji znaju ne znaju kako do nje da dođu. Kod poslednjeg koloseka broj deset smeštene su upravne prostorije stanice. To je, u suštini, jedna mala zastakljena galerija koja glumi čekaonicu, u kojoj je gusto zbijeno desetak redova od po četiri stolice, slične onima koje se mogu videti na aerodromima. Sa većine još nije skinut najlon, a sve su gurnute u jedan ćošak tako da se može sesti samo u prvi red. Niko tu ne sedi, a zimus su se putnici žalili da im je tamo hladno.

Nema ni kioska s novinama. Tu su i dva šaltera na kojima nema nikog, a ni »

službenici ne sede tu sve vreme. Preko puta je jedna mračna kancelarija za osoblje stanice i još jedna takva za policiju. Do kancelarije je nešto na čemu piše "Ambulanta", a to nešto ne radi. Simetrično, do policije je kafe bar u kojem nema nikog, jer ni tu niko ne radi. A i da radi, možda bi samo jedan gost sedeo. Između svega toga su dva toaleta, pristojne veličine, nisu baš uredni, a nisu ni dovršeni. Negde su pločice otpale ili nisu nikad ni zalepljene. Sa nekoliko zidova vire kablovi na koje nije prikačen nijedan uređaj niti rasveta. Na fotelji iz osamdesetih godina prošlog veka, na kojoj je, kroz istrošeni štof, sunđer izmileo na naslonima za ruke ne sedi niko. Ta je fotelja rezervisana za osobu zaduženu za čišćenje toaleta.

Na peronu pitamo jednog dečaka kako je spustio torbu sa točkićima sa ulaza koji je desetak metara iznad. Ima li neki lift ili rampa? Zbunjeno nas gleda, jedva shvatajući pitanje i kaže da je torbu sneo u rukama niz stepenice. Na jedinom ulazu i izlazu sa stanice Beograd centar zaista nema ni lifta, ni rampe ni pokretnih stepenica.

BLIZU, A DALEKO

Prilaz stanici je, otprilike, u nivou mosta kod Ortopedskog preduzeća Rudo. Napravljen je nov, mali bulevar sa po dve trake u svakom smeru, koji od početka Bulevara kneza Aleksandra Karađorđevića ide paralelno sa tom ulicom do Partizanovog stadiona. Tu je i stanica autobuskih linija 36 i 34 na kojoj je bilo pet, šest ljudi. Linija 36 ide u krug preko Autokomande, Slavije, stare železničke stanice i preko Mostara se vraća do Prokopa. Druga linija vozi od Kanarevog brda, prolazi pored Prokopa do pijace Senjak.

Stvarno, kako doći i otići sa nove železničke stanice? BG voz pokriva pravce ka Zemunu i Novom Beogradu, zatim ka Zvezdari i Mirijevu, do centra se može trolejbusom od Rudog, sve u svemu, većini je potrebno da promene dva prevoza vukući prtljag bar stotinak metara ili noseći ga uz i niz stepenice. Što se tiče osoba koje se kreću pomoću invalidskih kolica, stiče se utisak da oni ili ne putuju vozom ili neko smatra da ni ne treba da putuju.

Krov stanice je, u stvari, samo još jedna u nizu ogromnih betonskih ploča koje su projektovane za grandioznu zgradu. Iz krova viri armatura koja je zalivena bitulitom, to su ona mesta koja su prokišnjavala. Da li će ikada biti dovršena monumentalna zgrada predviđena projektom od pre više od 40 godina, još uvek nije jasno. Za sada je tu mali parking, najverovatnije popunjen automobilima zaposlenih. Nema taksi stanice jer nema ni putnika. Da ih ima, bio bi bar neki "divlji" ili "poludivlji" taksista, sličan onima koji već decenijama saleću nesnalažljive došljake

NEMA VIŠE: Odumiranje života na "štajgi"

UŽAS PRAZNINE: Prokop

na glavnoj autobuskoj i železničkoj stanici. Zato ima biciklistička staza koja vodi do Ruda, a pored nje i jedan urbanistički "biser" – pešačka staza širine pola metra.

A SAD ADIO

Tom stazom smo otišli na trolejbus, pa do Nemanjine ulice da obiđemo i Glavnu železničku stanicu sa koje će još nekoliko dana saobraćati međunarodni vozovi. Tamo ima 20 blagajni – san svakog ljubitelja putovanja vozom. Doduše, radi samo jedna pred kojom je stajalo četvoro ljudi. Radi i VIP šalter na kojem su tri osobe čekale da im se izdaju neke povlastice kodiranog imena. Na šalteru informacija zakačen je papir A4 formata na kojem piše: "Informacije na blagajni preko puta". Isto piše i na staklu menjačnice pored.

Ispred perona su dve kafane sa dvadesetak gostiju ukupno, od kojih su polovina izbeglice koje ubijaju vreme dok ne nađu način da nastave put. Na jednoj klupi čekaju majka i sin, na drugoj još troje ljudi. Četvoro policijskih automobila parkirano ne samo ispred policijske kancelarije, već i pored bašte kafane.

Polovine koloseka više nema, sklonjeni su zbog izgradnje Beograda na vodi. Na horizontu četiri "monstrum zgrade", kako ih zove arhitekta Dragoljub Bakić. Na jednom koloseku ostale su pristupne rampe za utovar automobila u autovoz za Bar, koji je u petak uveče emotivno ispraćen pesmom "A, sad adio". Putnika skoro da nema. Stigao je i voz iz pravca Novog Sada, novi, crveni, mnogo bolji od onog "međunarodnog" za Cirih preko Šida. Iz voza je izašlo jedva pedesetak putnika. Možda su vaši reporteri bili na obe stanice u pogrešnom trenutku, ali utisak je da se vrlo malo putnika vozi srpskim železnicama. Da je bilo sto ljudi u Prokopu, mali stanični kafić bio bi pun, kad bi radio.

Zato će, možda, i ta nedovršena i sadržajima siromašna stanica Prokop moći neko vreme da podnese da njom prođe nekoliko hiljada ljudi dnevno. Putovanje vozom po Srbiji je u mnogim slučajevima dvostruko jeftinije od autobusa. Putuje se za trećinu vremena duže, izuzetak je put do Novog Sada, dokle se zbog obnove trase oko Inđije putuje skoro dva sata. Prijatno iznenađenje je da se vozom do Užica može stići za otprilike isto vreme, oko tri i po sata, sa cenom od 666 dinara za voz (autobusom od 870 na više).

Kakva nam je država, takva nam je železnica. Kad nam je takva železnica, nije ni čudo što nema mnogo putnika. Sve dok se trase pruga ne poprave, neće biti ni dovoljno udobnih vozova ni kvalitetno razvijenih železničkih stanica. Uostalom, ko još normalan putuje iz Beograda za Cirih preko Šida onakvim "međunarodnim" vozom? ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Mit o rumunskoj sir

Zemlja za koju se smatra da je na brzinu i politički „ugurana“ u Evropsku uniju, i čija je skoro najsiromašnija članica, još uvek je predmet naših stereotipa o nerazvijenosti, ustaljenih još iz vremena Čaušeskuove vladavine. Međutim, uprkos problemima nejednakosti, depopulacije, loše putne infrastrukture ili endemske korupcije – za Srbiju je danas Rumunija model ne tako bliske budućnosti i dokaz da će se na Vučićevo „zlatno doba“ čekati duže od „dve, najviše tri godine“

Deset godina nakon izbijanja, ekonomska kriza u Evropskoj uniji nije goruća tema, jer sve zemlje članice ostvaruju ekonomski rast nekoliko godina u nizu. Krajem prošle godine, šef kancelarije Svetske banke u Srbiji Stiven Ndegva poručio je da će ta institucija ove godine insistirati na ubrzanju reformi i stopi ekonomskog rasta od najmanje pet odsto. „Na taj način će“, kako je tada izjavio za „Blic“, „Srbija za petnaest godina stići Evropu, a njeni građani osetiti bolji život“. Na kojim osnovama je taj scenario zamišljen, budući da smo u poslednje tri godine jedva ostvarili i kumulativni rast od pet odsto, ostalo je nejasno. Za sada, moramo se suočiti sa najnižim rastom u Evropi od 1,9odsto.

KARPATSKI KOLOS

U međuvremenu, ekonomije drugih zemalja ne tapkaju u mestu već ubrzano rastu. Upravo Rumunija predstavlja najbolji primer. Rumunija je 2017. godine zabeležila najvišu stopu rasta u Evropi od fascinantnih 7 odsto. Time je ekonomija ove nekada siromašne zemlje dostigla vrednost od oko 200 milijardi dolara, pretekavši Grčku. Poređenja radi, srpski BDP je oko 38 milijardi dolara (Rumunija je na tom nivou bila 1987. godine). Ipak, relevantniji pokazatelj razvijenosti jeste vrednost BDP po glavi stanovnika. U slučaju Rumunije, on iznosi oko 10 hiljada dolara i jedina siromašnija članica EU je Bugarska. Međutim, od Srbije i po tom pokazatelju bolje stoji, jer je naš dohodak po glavi stanovnika oko 5.500 dolara. Dakle, prema BDP-u kao pokazatelju apsolutne veličine jedne ekonomije, Rumunija je više od pet puta veća, a uzevši u obzir dohodak po glavi stanovnika (kojih je u Rumuniji 19 i po miliona, naspram sedam miliona nas), prosečan Rumun je duplo bogatiji.

Međutim, prosečni građanin Rumunije je 2004. godine (videti grafikon), prema podacima Svetske banke, imao niži godišnji dohodak, 3.010 naspram ovdašnjih 3.070 dolara. Na grafikonu je prikazan period od 2000. godine zbog toga što se za naše ekonomsko zaostajanje devedesetih ne može kriviti isključivo tadašnja ekonomska politika.

Inače, za fascinantan rumunski rast može se zahvaliti najpre tzv. procikličnoj fiskalnoj politici (gde, dok privreda raste, istovremeno raste i državna potrošnja). Usled smanjivanja poreskih stopa i povećanja plata u javnom sektoru, podstaknuta je potrošnja stanovništva, što i jeste glavni „pogon“ rumunske privrede. Osim fiskalne politike, deo zasluge treba pripisati i opštoj privrednoj liberalizaciji u skladu sa standardima EU. Tome svedoči relativno dobra situacija na polju ekonomskih sloboda (prema indeksu ekonomskih sloboda *Heritage* fondacije), gde Rumunija zauzima 37. mesto od 180 zemalja sveta. Srbija je na 80. mestu. Delom zahvaljujući liberalizovanom tržištu rada i podsticajima, Rumunija je poboljšala poslovnu klimu i privukla IT kompanije iz celoga sveta.

Kad je o drugim vitalnim ekonomskim parametrima reč, stopa nezaposlenosti u Srbiji je relativno visoka, na nivou oko 13,5 odsto. Da je danas u EU, Srbija bi po nezaposlenosti bila na 26. mestu od 28 članica (ispred Španije i Grčke). Sa druge strane, Rumuniji bi na stopi od 4,6 odsto mogle pozavideti i mnogo bogatije zemlje, poput Italije ili Francuske. Isto tako, uslužni sektor učestvuje sa oko 64 odsto u stvaranju rumunskog BDP-a, dok su udeli industrije i agrara, redom, oko 32 i četiri odsto. Nažalost, Srbija ima duplo veći udeo poljoprivrede, što se smatra odlikom manje razvijenih zemalja.

otinji

Foto: AP / Vadim Ghirda

Foto: Marija Janković

UOČI RAZLIKU:
Demonstracije u Rumuniji i Srbiji zbog korupcije i kršenja zakona

Osim usko ekonomskih činilaca, razvijenost zemalja opredeljuju i oni neekonomski. Među njima najznačajnije su institucije, koje definišu i sprovode „pravila igre" u društvu.

BORBA PROTIV KORUPCIJE

Ono po čemu se Rumunija razlikuje od nas, ali i stiče međunarodnu pažnju, jeste borba protiv korupcije. Nosilac ove borbe je Nacionalni antikorupcijski direktorat, DNA *(Direcția Națională Anticorupție)*, na čijem je čelu od 2013. Laura Kovesi, sada već naširoko poznata tužiteljka. Naime, Direktorat postoji od 2003. godine, ali su tek njenim dolaskom na čelo otpočele ozbiljne istrage visoke korupcije. Godišnje se prosečno obavi više od hiljadu istraga u vezi sa državnim zvaničnicima, dok oko 90 odsto procesuiranih na kraju bude i osuđeno. Radi se o optužnicama protiv desetina bivših ili tada aktuelnih gradonačelnika, poslanika, ministara i premijera, kao i samih tužilaca i sudija. Tužiteljka Kovesi je od početka brzo privukla pažnju medija, a predsednik Evropske komisije Žan Klod Junker pohvalio je njen rad. O njoj su još pre nekoliko godina pisali u više navrata „Njujork tajms", „Gardijan" i drugi, dok je pre dve godine, zbog borbe protiv korupcije, dobila i najviše francusko odlikovanje, Orden časti.

Među najpoznatijim hapšenjima koje je DNA sproveo jeste ono protiv bivšeg gradonačelnika Bukurešta Sorina Opreskua 2015. godine, zbog toga što su, za vreme njegove vlasti, preduzeća koja su imala ugovorene poslove sa gradom morala veliki deo profita da plate pojedinim političarima, uključujući njega samog. Bivši predsednik Rumunije, Trajan Basesku, za vreme čije vladavine je Kovesijeva i došla na čelo DNA, takođe joj se našao na meti, dok je njegov brat zbog primanja mita svojevremeno i osuđen. Na podužem spisku optuženih i kažnjenih su, takođe, bivši ministri omladine i sporta i poljoprivrede, biznismeni, kao i direktor rumunske železnice. Međutim, najvećim slučajem dosad verovatno se smatra postupak koji se vodio protiv premijera Viktora Ponte, koji je septembra 2015. optužen za proneveru i pranje novca, kao i utaju poreza. Dva meseca kasnije povukao se sa vlasti.

Kako to obično biva, jedan deo medija demonizuje tužiteljku, u čemu prednjači „Nacionalni žurnal", nazivajući je „staljinističkim tužiocem". Ove optužbe ne dolaze bez razloga, budući da je gazda ovog medija – biznismen i političar Dan Vojkulesku – zbog pranja novca osuđen na deset godina zatvora.

INSTITUCIJE SU VAŽNE

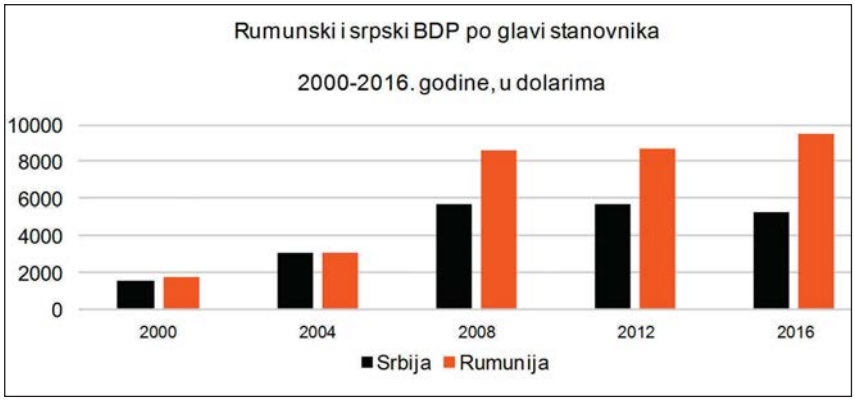
Rumunska borba za institucije i vladavinu prava i dalje je aktuelna i sama po sebi poučna, pogotovo za zemlje gde se ovakav proces čini kao borba protiv vetrenjača. Za Vidu Petrović Škero iz Centra za pravosudna istraživanja i bivšu predsednicu Vrhovnog suda Srbije, ova borba ipak ne sme da ima alternativu. „I mi i Rumunija smo zemlje sa problemima korupcije, koje su to kasno prihvatile i krenule u borbu. Korupcija se u zemljama u tranziciji obično iskazuje kroz organizovani kriminal, u kome učestvuju sve grane vlasti", istakla je u razgovoru za „Vreme".

Međutim, kako kaže, tamo je pravosudna reforma započeta pre ulaska u EU, pa je blagovremeno krenula u odlučniji obračun sa korupcijom. „U ovom trenutku, Rumunija se nalazi na relativno dobrom, 29. mestu prema indeksu vladavine prava (*World Justice Project),* za razliku od nas koji smo na 76. mestu od 113 zemalja sveta".

„BORBA PROTIV KORUPCIJE"

Naša je zemlja takođe deklarativno u ratu sa korupcijom, ali postoji razlika u pristupu. Prema izjavi Radomira Ilića, državnog sekretara u Ministarstvu pravde, Srbija se opredelila za dugoročni pristup razvijanja institucija za borbu protiv korupcije. To je označio kao jedini istinski vid borbe protiv korupcije. Sa druge strane, Rumunija je određene policijske, tužilačke i druge strukture izdvojila u jednu specijalizovanu nacionalnu direkciju, čime nastoji da ostvari rezultate u kratkom roku. „Pitanje je", rekao je Ilić svojevremeno za „Politiku", „koliko se takvim načinom organizovanja može ostvariti dugoročna borba i kontinuitet institucije, što je u antikorupciji najbitnije".

Prema Ilićevom objašnjenju, izgleda da su pozitivni učinci Rumunije pro- »

Slučaj Ponta

Ako bar nešto oslikava razliku između srpskih i rumunskih institucija, to je poništavanje plagiranog doktorata premijeru Viktoru Ponti 2016. godine. Uprkos „sporadičnim flekama" u biografiji, u koje se ubrajaju i optužbe za utaju poreza, proneveru i pranje novca, Viktor Ponta je početkom ove godine, prema pisanju „Blica", dobio državljanstvo Republike Srbije.

lazni i da možemo spokojno sačekati naše institucije da se „slegnu" i otpočnu bezrezervnu borbu protiv kriminala i korupcije.

Međutim, na to da se kao dugoročno u našem pristupu pokazuje jedino čekanje da institucije prorade, upozoravaju najmanje dve okolnosti. Jedna od njih je nepovoljan izveštaj Grupe zemalja protiv korupcije (GREKO), tela unutar Saveta Evrope, koje konstatuje da Srbija nazaduje.

„Treba da nas zabrine činjenica da je naša država dobila rok od godinu i po dana da primeni 13 preporuka, a da za to vreme nijedna nije ispunjena", izjavio je agenciji „Beta" Nemanja Nenadić iz Transparentnosti Srbije. Na taj način, država šalje poruku kako nije spremna da ispunjava obaveze na koje se sama obavezala procesom evrointegracija, što se graniči sa apsurdom.

Ono što granicu apsurda možda i premašuje jesu indicije da je, u januaru ove godine, za šefa Agencije za borbu protiv korupcije izabran Dragan Sikimić, za koga se sumnja da je povezan sa Srpskom naprednom strankom. Odmah po njegovom imenovanju, „BIRN" je objavio da je Sikimić na prethodnim predsedničkim izborima bio član Radnog tela Republičke izborne komisije za opštinu Zemun, upravo na predlog SNS-a. Takođe, „KRIK" je ukazao na mogućnost da je Sikimić bio jedan od donatora ove stranke, koji su svojevremeno od njenih funkcionera dobili po 40 hiljada dinara sumnjivog porekla, da bi ih pod svojim imenom ponovo uplatili na račun stranke. Na sukob interesa ponovo je upozorila Transparentost Srbije, podsećajući kako je direktoru Agencije zakonski zabranjeno članstvo u stranci, ali ne i drugi oblici povezanosti, što je opasan problem.

GRAĐANSKO „HOĆU", POLITIČKO „NEĆU"

Ključna stvar, na koju čitava priča ukazuje, jeste nedostatak vladavine prava u našoj zemlji. Vladavinu prava obezbeđuje pravosuđe. „Da bi pravosuđe bilo kvalitetan faktor borbe protiv korupcije, mora se obezbediti nezavisnost od drugih grana vlasti. Ona postoji kada je sudstvo profesionalno, a sudije i tužioci poseduju veliki lični integritet", smatra Vida Petrović Škero.

Uprkos „istorijski niskoj" stopi nezaposlenosti od 13,5 odsto, Srbija bi kao članica EU imala treću najvišu stopu nezaposlenosti

Osvrćući se na Rumuniju, sagovornica podseća na događaje s početka 2017. godine kada je tamošnje Ministarstvo pravde iniciralo dekriminalizaciju „sitne" korupcije. Ideja je bila da se korupcija usled koje je šteta manja od 44 hiljade evra više ne smatra zločinom; da slučajevi korupcije ne mogu biti procesuirani nakon više od pola godine od nastanka, kao i da se maksimalna kazna za korupciju spusti sa sedam na tri godine zatvora. To je predloženo u trenutku kad je već na stotine funkcionera bilo pod istragama, uz opravdanje da je neophodno smanjiti pritisak na pretrpane zatvore. To je izazvalo najveće proteste u postkomunističkoj istoriji ove zemlje, gde je na stotine hiljada građana izašlo na ulice rumunskih gradova tražeći povlačenje predloga, što se i dogodilo.

Turbulencije se još nisu ni smirile, a već godinu dana kasnije, u februaru 2018, ministar pravde zatražio je smenu tužiteljke Kovesi zbog prekoračenja ovlašćenja i neadekvatnog obavljanja svog posla. „Tada je sudstvo, što je inače retkost, reagovalo štrajkom, a građanstvo se ponovo pobunilo i izašlo na proteste – i ponovo uspelo", kazala je Vida Petrović Škero.

Zaključak koji se iz rumunske antikorupcijske odiseje može izvesti je da je prisutna građanska, ali ne i stvarna politička volja da se situacija promeni. Slično se dešava i u Srbiji, gde Ministarstvo pravde usvaja Radni tekst amandmana na Ustav Republike Srbije, čija se promena uskoro očekuje. Vrhovni kasacioni sud upozorava na to da su mnoge predložene promene koncipirane tako da se faktički otvaraju vrata za mnogo dublji upliv izvršne vlasti u proces donošenja zakona, izbora sudija i, samim tim, uticanje na sudske ishode. „Naše reforme koje se sada pokreću ustavnim amandmanima, po mom mišljenju, učiniće sudstvo još gorim", istakla je naša sagovornica. Prema njenim rečima, izmene i dalje ne garantuju nezavisnost sudske vlasti, što ukazuje na odsustvo političke volje da se obezbedi kvalitetan pravosudni sistem. „Sve dok nema političke volje da se na korupciju reaguje u svim sferama društva, borba protiv nje nikada neće biti uspešna", upozorila je Vida Petrović Škero. ¶

IVAN RADANOVIĆ

Novac ne poznaje naciju

Status quo u odnosu sa Kosovom je katastrofalan politički, a naročito ekonomski. Svaki dan naši proizvodi gube pozicije na tržištu jer administrativne procedure komplikuju promet ljudi i roba i potpuno urušava CEFTA sporazum. Animozitet Srba i Albanaca koji se stalno podgreva dodatno obara atraktivnost naše robe na kosovskom tržištu

Piše: **Tomislav Momirović**

Predsednik kompanije Mona

Došlo je vreme da priznamo da nije slučajno to što je balkanski region najsiromašniji u Evropi i da je dobrim delom to naša krivica. U Krajini će za koju godinu "pobediti" i Srbi i Hrvati, jer će se iz tog kraja svi iseliti i priča će se brutalno završiti. Erozija stanovništva nije zaobišla ni ostatak Hrvatske, kao ni Srbiju, a poslednjih godina i mladi ljudi sa Kosova se masovno iseljavaju. Region se pretvara u zemlju penzionera i problem kako naći posao sve više zamenjuje problem kako naći radnike. Kada kažem radnike, mislim na bilo kakve radnike koji su spremni da rade između 40 i 45 sati nedeljno u kontinuitetu. O problemu kvalifikovane radne snage je suvišno govoriti jer ona je u strašnom deficitu već nekoliko godina. Ljude svih profesionalnih profila počev od kuvara, keramičara pa do svih vrsta inženjera teško je naći na tržištu i to postaje razvojni problem broj jedan.

U takvim uslovima masovnog odliva stanovništva mi imamo konstantan politički problem sa kosovskim Albancima i ključno pitanje je da li to možemo sebi da dopustimo 19 godina od kraja rata? Odnosno, dokle možemo sebi da dozvolimo da vodimo tihi (ili hladni) rat sa tako značajnim ekonomskim partnerima kakvi su kosovski Albanci?

Treba podsetiti da su 19 godina posle Drugog svetskog rata Nemci dolazili u Jugoslaviju kao poštovani turisti, a Nemci su (svi će se složiti) ipak bili mnogo viši nivo neprijatelja od Albanaca. U celom ratu '98/99. broj žrtava neuporedivo je manji nego u Drugom ratu.

Lično mislim da je za nas ovakva situacija _status quo_ katastrofalna i politički, a naročito ekonomski. Svaki dan naši proizvodi gube pozicije na tržištu jer administrativne procedure (u duhu politike koji pečat je obeležje nezavisnosti, a koji je statusno neutralan) komplikuju promet ljudi i roba i potpuno urušavaju CEFTA sporazum. Animozitet Srba i Albanaca koji se stalno podgreva dodatno obara atraktivnost naše robe na kosovskom tržištu. U bliskoj prošlosti naši zvaničnici odbijali su da se susretnu sa albanskim liderima bojeći se ekstremista u javnom mnjenju kod kuće, a sve to pravdajući nekakvim sumnjivim optužnicama za ratne zločine. To je zaista bilo ispod svakog nivoa jer da, hipotetički, naša vojska opet naraste na 200.000 vojnika i da se vratimo na Kosovo, Hašim Tači i Haradinaj bi zauzeli najviše funkcije (minimum ministar spoljnih poslova, zamenik premijera...) u državi Srbiji, pošto sigurno niko više ni ne pomišlja da bi trebalo nekoga proterivati i vršiti druge ratne zločine. Ovaj scenario ma koliko bio fantastičan, ne treba do kraja odbaciti ako izgradimo poverenje kod Amerikanaca jer od njih direktno zavisi naše bezbednosno prisustvo na Kosovu. Ostavimo po strani ekstremni scenario; naše prisustvo, pod jedan, treba da bude kroz obuku i obaveštajnu saradnju sa kosovskom policijom jer zajednički neprijatelj su nam sledbenici Islamske države na Balkanu i za to su potrebni zajednički napori. Zaštita evropskih vrednosti i sekularnog demokratskog društva je danas prioritet u Evropi. Pod dva je pitanje snabdevanja kosovskih bezbednosnih službi opremom, hranom, oružjem... U tome leži veliki novac kojeg ne treba da se odričemo, naprotiv, deo kolača mora da pripadne našoj industriji, a u pitanju su stotine miliona evra.

Da se vratim na ekonomiju...Samo pustite ljude da rade na kosovskom tržištu, ukinite sve barijere, ne postoji pitanje "nezavisnosti" u biznisu, novac ne poznaje naciju! Srpski proizvodi su prirodno usmereni na kosovsko tržište i oni su predodređeni da tamo dominiraju. Srbi koji žive na Kosovu treba da budu katalizator naših ekonomskih interesa, njih 5-6 odsto treba da kontrolišu minimum 50 odsto kosovske ekonomije i da imaju minimum 25 odsto političkog uticaja.

Poslednjih godina naši političari su ti koji otvaraju ove značajne teme i stavljaju ih na sto, uočavajući da nam protok vremena nije išao na ruku. Sadašnje političko rukovodstvo ne boji se da ide ka kompromisu sa Albancima i normalizaciji odnosa. Mi smo usmereni jedni na druge, naše ekonomije su povezane, interes nam je da živimo bolje i stvaramo veći društveni proizvod. Ako su mogli Nemci i Francuzi da relaksiraju svoje političke i integrišu ekonomske odnose, zašto ne bi mogli Srbi i Albanci? Pa nisu valjda oni bolji od nas? Nisu nam valjda bliži Nemci, Francuzi ili Englezi od Albanaca? Meni svakako nisu i nadam se da je došlo vreme da Srbi na Kosovu konačno preuzmu mesto pobednika umesto uloge žrtve koja im je poverena poslednjih 19 godina.

Vreme je i da Srbija ponovo postane zemlja koja okuplja narode na Balkanu, umesto da bude zemlja protiv koje se mobilišu svi. ¶

Rekvijem za srpsku malinu

Iskusni malinar Božo Joković iz Severova kod Arilja, razočaran dvodnevnim stopiranjem otkupa maline i ponovnim smanjenjem otkupne cene na prvobitno ponuđenih omalovažavajućih 50 dinara po kilogramu, pozvao mobu i iskrčio čitav hektar svog malinjaka. Istovremeno, u beogradskim hipermarketima maloprodajna cena 125 grama prvih svežih malina bila je 320 dinara (bez PDV), odnosno 51,2 puta veća po kilogramu malina (2.560 d/kg – bez PDV). To znači da proizvođač malina učestvuje u maloprodajnoj ceni svežih malina (bez PDV) sa svega 1,95%, a ostali nepoljoprivredni privilegovani učesnici „u lancu od malinjaka do hipermarketa“ sa 98,05%

Piše: **Prof. dr Miladin M. Ševarlić Preljanski**

Malina (*Rubus idaeus L.*) je višegodišnja biljka iz, što ni mnogim poljoprivrednicima nije poznato, porodice ruža (*Rosaceae*). Gaji se u Evropi, Severnoj i Južnoj Americi. Listopadna je grmolika biljka koja u drugoj godini donosi plodove. Plod divlje (šumske) maline je izrazito aromatičniji nego od kultivisanih malina. Plod maline je zbir gusto sklopljenih koštuničavih crvenih (retko i žutih) plodića slatkastog i sočnog ukusa, koji sazreva tokom dužeg perioda vegetacije zbog čega se bere u nekoliko probirnih berbi, što poskupljuje berbu i onemogućava jednovremeno mehanizovano branje. Medonosna je biljka i daje do 250 kg visokokvalitetnog meda po hektaru malinjaka. Listovi se mogu koristiti za čaj, a presovanjem semenki (kao „otpada“ u proizvodnji sokova) dobija se ulje za zaštitu kože od UV zračenja. Malina spada u najzdravije namirnice. Energetska vrednost 100 g maline je 130 kJ (30 kalorija), a sadrži 1 g proteina i 5,5 g ugljenih hidrata, bez masti. Bogata je antioksidantima: 10 puta više nego paradajz, a nekoliko puta više nego brokoli i kivi. Plod maline sadrži oko 80% soka koji ima oko 2% jabučne i limunske kiseline, malo mravlje kiseline, voćnog šećera, mineralne materije (0,1% gvožđa, 0,5% Ca i 0,5% Mg), vitamine (17-53 mg C, ...), tannin i pektin.

POČETAK I USPON SRPSKOG MALINARSTVA

Malina se kao baštenska kultura u Srbiji gaji od 1880-ih i služila je za jelo u svežem stanju i pripremu sirupa, slatka i džema. Robna proizvodnja u malinogorju Čačka i Valjeva započeta je 1920-ih, a 1938. godine izvezeno je prvih 25 vagona maline (sorte valjevka i gradina) iz Valjeva. U Brankovini je 1962. godine organizovana i prva privredno-turistička manifestacija „Dani maline“! Te godine je u valjevskom kraju proizvedeno čak 400 vagona maline, koju su zadruge otkupljivale po 80 dinara tadašnjih, a istovremeno su se u Srbiji pojavili i prvi tranzistori po ceni od 16.000 dinara za koje je trebalo prodati 200 kg malina! Otkupljivači su „zakidali“ na meri obračunavanjem veće „tare“ drvenih gajbica za 200-250 grama od njihove stvarne težine. Ubrzo su toj valjevskoj zadružnoj podvali seljaci uzvratili „kontrom“ potapajući drvene gajbice u kace sa vodom da se preko noći natope i na vagi budu teže barem 300 grama!

Bilo je to zlatno doba za proizvođače, otkupljivače (zadruge) i od države aminovane malobrojne izvoznike svetski kvalitetnih tadašnjih sorti maline vilamet (Villamette) i miker (Meeker) – dominantno preko (odavno već rasčerupanog i uništenog YU export-import giganta) Geneksa. I već tada su „snalažljiviji“ otkupljivači u burad i cisterne sa pulpom od maline, po starom dobrom srpskom prevarantskom običaju, dodavali i autohtonu jabuku budimku samlevenu na prekrupačima za kukuruz, hvaleći se polupijani u seoskim kafanama da im se noću u zadružnom magacinu „blizni“ preko dana otkupljena količina malina od seljaka!

Imajući u vidu već 40-godišnji značaj maline za ukupan srpski izvoz, neshvatljivo je da malina nije bila statistički značajna za srpsku poljoprivredu sve do 1959. godine kada je prvi put evidentirano 2.041 ha malinjaka, sa prosečnim prinosom od 1.847 kg/ha i ukupnom proizvodnjom od svega 3.770 tona maline u Srbiji – od čega je proizvodnja maline u Vojvodini bila na nivou statistički beznačajne greške (svega 20 ha sa prinosom od 1.538 kg/ha i proizvodnjom od 40 tona maline ili 1,06% od ukupne proizvodnje maline u Srbiji)!

Tokom 1980-ih valjevski malinari dobijaju veliku regionalnu konkurenciju od proizvođača maline u području Arilja, gde je ubrzo izgrađena i tadašnja najveća zadružna hladnjača u Jugoistočnoj Evropi (10.000 t). Istovremeno, ekspanziji malinarstva na području Rasinskog okruga doprineli su zadruga „Kopaoničanka“ u Brusu i „Vino Župa“ u Aleksandrovcu.

Svetsku „granicu snova“ malinari Srbije postigli su 1989. godine kada su površine pod malinjacima dostigle oko 10 hiljada

HOĆE LI IH JOŠ BITI: Maline u Srbiji
Foto: Ivica Stošić

Case study France – čeka li to i Srbiju?

Proizvodnja maline u Francuskoj 1990-ih kretala se oko 50.000 tona i bila je količinski značajan konkurent srpskoj malini! Međutim, zbog velikog porasta nadnica radnika (oko 11 evra po satu) orijentisali su se na proizvodnju vrednije organske maline u plastenicima, koju prodaju po ceni 8-9 evra po kilogramu. Zbog toga su čak i tu organsku proizvodnju maline smanjili sa oko 8.000 tona početkom 2000-ih na svega oko 4.000 tona danas, a iz Srbije uvoze dva do tri puta jevtinije oko 15.000 tona zamrznute maline godišnje!

hektara, a proizvodnja malina približno 60.000 tona, sa prosečnim prinosom višim od 5 t/ha.

U 1990. godini naša malina je činila 43% ukupnog uvoza maline u Evropi, a izvozili smo po ceni od 3,5 nemačkih maraka za ekstra kvalitetnu malinu.

I pored smanjenja površina pod malinjacima i proizvodnje maline u godinama dezintegracije ex YU i ekonomskih sankcija (1991-1995), NATO bombardovanja SRJ i eutanazije zemljoradničkih zadruga kao otkupljivača i povremenih problema sa postsocijalističkom „elitom“ otkupljivača i hladnjača, seljaci i otpušteni radnici iz propalih firmi tokom tranzicione privatizacije – koji su živeli ili su se vratili na svoja imanja u selima, poštujući višegeneracijsko iskustvo „use i u svoje kljuse“, potražili su spas u malinarstvu i uspeli da „iseku granu na kojoj sede!“

Naime, prema podacima RZS, u poslednjoj deceniji (2007–2017) površine pod malinjacima povećane su sa 11.049 na 20.194 ha odnosno za 10.812 ha ili za čak 1,98 puta, dok je proizvodnja maline povećana znatno manje /sa 76.991 na 113.172 tone odnosno za 32.751 tonu ili za 1,43 puta – jer je prosečan prinos malina istovremeno smanjen sa 7,0 na 5,6 t/ha odnosno za -1,9 t/ha ili za -38%! Povećanjem površina sa ekstenzivnijom proizvodnjom malinari su dvostruko „pucali u sopstvene noge“: prvo, povećanjem konkurentnosti sa sopstvenom ponudom maline na već saturiranom tržištu plasmana maline u Evropi i vanevropskim uvoznicama maline, i drugo, nižim prosečnim prinosom za čak 38% smanjili su rentabilnost sopstvene proizvodnje i konkurentnost u odnosu na druge rastuće izvoznike malina najviše iz Poljske, zatim iz Ukrajine, ali i iz zemalja okruženja (BiH, Bugarska i Makedonija).

Posebno je dinamičan razvoj malinarstva u periodu 2005–2017. godine u ravničarskoj Vojvodini gde su malinjaci povećani sa 270 na 1.023 ha odnosno za 753 ha ili za čak 3,8 puta, dok je proizvodnja maline u njima povećana sa 554 na 6.559 tona odnosno za 6.005 tona ili za čak 11,8 puta – jer je prosečan prinos malina istovremeno povećan 2,1 na 6,4 t/ha odnosno za 4,4 t/ha ili za čak 212,5%!

EPOHA PROBLEMA SRPSKOG MALINARSTVA

Zbog naglo povećane proizvodnje i početka YU krize, već 1991. godine nastaju prvi problemi sa otkupom i izvozom maline, koji su kulminirali naredne godine čak i obustavom otkupa maline kod pojedinih otkupljivača.

U megainflatornoj 1993. godini otkup maline bio je po ceni od 13.000.000 dinara za kilogram, što je odmah po naplati konvertovano kod uličnih dilera u jednu nemačku marku! Ipak, već u narednoj 1994. godini otkup maline bio je u paritetu „0,8 litara jestivog ulja ili 1,1 kilogram šećera, odnosno 2,4 kilograma đubriva KAN ili 0,6 litara nafte“.

»

U 1995. godini Zavod za poljoprivredu u Valjevu formirao je pet novih matičnih zasada vilameta.

Čak i u vreme NATO bombardovanja i ekonomskih sankcija Saveta bezbednosti UN Srbija je, preko susednih zemalja koje su „uzimale pikslu od 10%“ malinu izvozila i u evropske zemlje koje su nas bombardovale! Nekom rat, a nekom brat!

Usled nedovoljno kontrolisanog uvoza sadnica, 2004. godine ispoljili su se problemi sušenja malinjaka i tada je organizovan prvi protest malinara ispred Vlade Srbije sa zahtevima „stabilna otkupna cena od 1,28 evra za prvu klasu, da se malina proglasi za strateški proizvod, da se osnuje Nacionalni savet za malinu i da zaštitna cena bude jedan evro“.

U 2009. godini malinare je zadesila velika afera sa uvozom 10.000 zaraženih sadnica malina, zbog čega je taj spor u vrednosti od 240.000 evra dospeo i na sud.

KAKO OPSTATI U MALINARSTVU SRBIJE?

Srpsko malinarstvo je i danas jedan od najvećih neto izvoznika iz Srbije sa rekordnim izvozom od 100.136 tona malina u vrednosti od 252.743.000 evra u 2015. godini i najveći poslodavac u Srbiji (oko 58.000 registrovanih poljoprivrednih gazdinstava uzgaja malinu na 25.670 ha u 2018. godini!), koji je za razliku od malobrojnih domaćih i svih favorizovanih inostranih poslodavaca decenijama diskriminisan od strane države.

A kad oni budu prisiljeni da napuste svoja brda i sela, niko nikada ni sa kakvim tadašnjim podsticajima neće privoleti čak ni prvu generaciju gradskih potomaka sadašnjih seljaka da se vrati na pradedovska ognjišta. Očigledno je da demografska devastacija hiljade sela, ne samo u istočnim, južnim i zapadnim delovima centralne Srbije već i u ruralnim područjima Vojvodine, još uvek nije „upalila crvenu lampicu“ u glavama naših državnika i kreatora politike razvoja poljoprivrede i sela. Ili su i oni samo puki izvršioci globalističkih naloga o demografskom inženjeringu i naseljavanju ešalona migranata iz država „arapskog proleća“ i eliminisanja tradicionalnog proruskog i pravoslavnog „remetilačkog faktora u srcu Balkana?“

IZLAZNE STRATEGIJE ZA SRPSKO MALINARSTVO

U nedostatku radnika za berbu, malinarstvo u brdsko-planinskom području sa uzgojem „na naslonu / u špaliru“ opstaće samo na porodičnim gazdinstvima koja sa dva aktivna člana svog domaćinstva mogu da obave berbu – organskih malina u plastenicima površine 20 do 30 ari i/ili u konvencionalnoj integralno kontrolisanoj proizvodnji malina površine oko pola hektara, uz povremeno angažovanje komšija i rođaka u „špicu“ zrenja najvećeg dela prinosa malina.

U ravničarskim krajevima, posebno sa manje kvalitetnim poljskim sortama i drugačijim načinom njihovog uzgoja, opstaće i veći zasadi malina ukoliko poljoprivrednici imaju investicione mogućnosti da obezbede mehanizovanu berbu.

Ali ni ova dva „modela“ srpskog malinarstva neće biti dugoročno konkurentni ukoliko se malinari ne udruže i zajedničkom nabavkom repromaterijala, mehanizacije i izgradnjom svojih hladnjača ne smanje troškove proizvodnje, sa jedne strane, a zajedničkim plasmanom pod istom robnom markom i posebno sa geografskom oznakom porekla (GOP) i pratećim sertifikatima kvaliteta izbace ili svedu na najmanju meru posrednike „u lancu od proizvođača do potrošača“ i proizvodima viših faza prerade njihove maline masksimiziraju svoje učešće u prodajnoj ceni sveže maline i proizvoda od maline, sa druge strane.

Spremte se, spremte, hladnjačari!

S obzirom na uzročno-posledičnu zavisnost između proizvođača malina, s jedne, i otkupljivača i hladnjačara, s druge strane, ekonomska neodrživost proizvođača malina i eventualno značajnije krčenje malinjaka uslovиće i smanjenje obima poslovanja i rentabilnost hladnjača i izvoznika maline iz Srbije.

IZ GODINE U GODINU ISTA SLIKA: Protesti malinara
Foto: Edib Tahirović/ Tanjug

Foto: EdibTahirović/ Tanjug

„Bauk“ srpskih malinara kruži regionom, Evropom i svetom

„Bauk“ protesta srpskih malinara inspirisao je ne samo malinare u BiH da zbog istih razloga protestuju, već i mnogo brojnije i ekonomski značajnije malinare u Poljskoj!

Molbe za „urgentno pronalaženje rešenja problema srpskih malinara“ stižu i od predstavnika otkupljivača malina iz Čilea – mada se njihova proizvodnja vremenski ne podudara sa proizvodnjom malina u Srbiji.

Vrlo je indikativna izjava resornog ministra poljoprivrede da je država obezbedila investitora iz susedne Mađarske koji će sa 10 miliona evra izgraditi fabriku za preradu srpske maline u najvećem ariljskom malinogorju. Zar nije logičnije da su srpski malinari dobili podsticaje od svoje države, koje ona inače izdašno daje inostranim investitorima, da sa tim podsticajnim i sopstvenim sredstvima kao udeličari i budući suvlasnici kooperativnog prerađivačiteta trajno reše problem malinara iz najvećeg proizvođačkog malinarskog regiona u Srbiji? Ili da barem preuzmu iz stečaja „Budimku“ u Požegi, višedecenijski tržišno prepoznatljivog prerađivača poljoprivrednih proizvoda u zemlji i inostranstvu.

BUMERANG I DOMINO EFEKAT

Svako smanjenje otkupne cene maline uzrokovalo je manja ulaganja u proizvodnju tokom naredne vegetacije. A to je za posledicu imalo manji prinos po hektaru i lošiji kvalitet maline odnosno manji sadržaj skupljeg rolenda a veći jevtinijeg griza u otkupljenoj količini, odnosno manju zaradu hladnjačara i izvoznika, i logično manji eventualni „dodatak“ na akontnu cenu malina isplaćenu proizvođačima u vreme otkupa.

Nasuprot tome, porast otkupne cene maline uslovljavao je ulazak u proizvodnju maline sve većeg broja novih proizvođača bez praktičnog iskustva, sa sve većim površinama – neretko i nepogodnog zemljišta i nekvalitetnih sadnica iz proizvodnih malinjaka, što je uslovljavalo smanjenje prinosa i prihoda po hektaru malinjaka svima u lancu od poljoprivrednika do izvoznika.

KONKURENTNOST POLJSKE MALINE

Srpsko malinarstvo počelo je da se suočava sa većim izvoznim problemima prvenstveno zbog favorizovane proizvodnje malina u Poljskoj od strane EU. Iako poljska malina po sortimentu i kvalitetu nije konkurentna srpskoj malini, ona je, posebno na evropskom tržištu, potiskuje zbog cenovne konkurentnosti, koja je rezultat izrazito većih investicionih podsticaja iz EU fondova, većih nacionalnih subvencija za proizvođače i izvoznike maline, jevtinijeg načina uzgoja i, naročito, bolje organizovanosti u reprocelini od proizvođača do izvoznika maline, kao i nacionalno organizovanog naučnog praćenja evropskog i svetskog tržišta maline i proizvoda od maline. Ovome doprinosi i nepisano pravilo da i manje kvalitetna malina iz Poljske ima prednost u nabavci velikih kupaca iz EU, a srpsku malinu nabavljaju u smanjenim količinama kao poboljšivače poljskih malina.

RADNA GRUPA ZA STRATEGIJU MALINARSTVA

Radna grupa za pronalaženje dugoročnijih rešenja u sektoru malinarstva u Srbiji stvorena je posle smanjenja izvoza u 2016. godini i prvih novijih protesta malinara zbog otkupne cene maline u 2017. godini, ali je Ministarstvo poljoprivrede nedopustivo kasnilo sa formiranjem te radne grupe (28. maja 2018)! Zašto je izbor 17 „veličanstvenih“ koji bi trebala da daju rešenja za već deceniju nagomilane probleme u srpskom malinarstvu (i to bez ijednog agrarnog ekonomiste u njenom sastavu) čekao praktično početak ovogodišnje berbe i prezauzetost malinara berbom i skladištenjem malina, nerazumljivo je zbog odlaganja pronalaženja pravednijih rešenja za još jednu „berićetnu žetvu“ uvećanih prihoda onih koji su bliži kupcima i potrošačima.

Zbog toga i ne čudi izjava „u poverenju“ jednog od stručnjaka iz oblasti malinarstva da će se povući iz Radne grupe jer ne želi da učestvuje u grupi „ožalošćenih“ na „opelu“ srpskom malinarstvu.

Najzad, posebno zabrinjava činjenica da je 18. juna ove godine jedan od iskusnijih malinara, Božo Joković iz Severova kod Arilja, razočaran dvodnevnim stopiranjem otkupa maline i ponovnim smanjenjem otkupne cene na prvobitno ponuđenih omalovažavajućih 50 dinara po kilogramu, pozvao mobu i iskrčio čitav hektar svog malinjaka.

Istovremeno, u beogradskim hipermarketima maloprodajna cena 125 grama prvih svežih malina bila je 320 dinara (bez PDV), odnosno 51,2 puta veća po kilogramu malina (2.560 d/kg – bez PDV). To znači da proizvođač malina učestvuje u maloprodajnoj ceni svežih malina (bez PDV) sa svega 1,95%, a ostali nepoljoprivredni privilegovani učesnici „u lancu od malinjaka do hipermarketa“ sa 98,05%!? ¶

Ima li zemlje za izb

Pitanje prijema i smeštanja izbeglica i migranata, i pitanje rešavanja povratka lica kojima je odbijena dodela međunarodne zaštite ne bi trebalo da predstavlja nepremostiv problem za Evropsku uniju. Trebalo bi imati u vidu situaciju u Libanu i Jordanu, veoma malim državama koje su prihvatile i smestile milione izbeglica iz Sirije. Stoga, ostaje nejasno i vrlo upitno kakav problem za EU predstavlja nekoliko miliona izbeglica i migranata, spram više od 500 miliona njenih stanovnika i onoliki budžet Unije i vodećih država EU, pre svih Nemačke i Francuske

Piše: **Bojan Stojanović**

Autor je pravnik Beogradskog centra za ljudska prava

U junu 2018. godine aktuelizovano je pitanje povratka ljudi kojima je uskraćena međunarodna zaštita u zemljama Evropske unije. Jedan od predloga koji je provejavao na sastancima čelnika država članica EU, u prvom redu od strane Austrije i Danske, jeste i taj da se formiraju pritvorski centri u zemljama van EU gde bi se smeštala lica kojima je odbijen zahtev za azil u državama članicama Unije. U medijima su se pojavile spekulacije da je reč o zemljama Balkana, pre svega BiH, Srbiji, Kosovu, ali se pominjala i Belorusija. Kao jedan od razloga izdvaja se sprečavanje tzv. "kupovine azila" ("asylum-shopping"), odnosno biranje države u kojoj bi se zatražio azil, a da se pri tome pređe preko teritorija više zemalja.

Međutim, razlozi "protiv" su brojniji. Prvi među njima je pitanje suverenog odlučivanja o tome koja lica će biti primljena na teritoriju zemlje koja nije članica EU (Srbije, BiH, Kosova i dr). To znači da vlasti svake od država koje optiraju da budu privremena zemlja domaćin odlučuju koje lice i pod kojim uslovima može naći privremeni smeštaj na njenoj teritoriji.

PITANJA BEZ ODGOVORA

Zatim, koji pravni režim će važiti za ta lica? Pošto su u opticaju evropske države, a pritom nisu članice EU, treba imati u vidu pravni okvir koji te države obavezuje na poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda.

EVROPA SUZAMA NE VERUJE: Rešetke za očajnike
Foto: AP

Istina, u priču je umešana i Belorusija – država koja nije članica Saveta Evrope (jedina evropska država koja nije članica tog Saveta, sa izuzetkom Vatikana, koji ima status posmatrača) i nije obavezana Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i protokolima donetim uz Konvenciju. Izostanak iz članstva, kao najvažniju posledicu, nosi sa sobom i to što migranti i izbeglice ne bi mogli da podnose predstavke Evropskom sudu za ljudska prava. Na taj način bi se zaobišao ceo razvijeni sistem monitoringa i zaštite ljud-

eglice

skih prava (sistem Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama), što bi impliciralo da bi tamo smešteni migranti i izbeglice bili izloženi brojnim rizicima kršenja osnovnih ljudskih prava.

Predsednik Lukašenko je, pak, oprezno istupio u javnosti, odbijajući da Belorusija uđe u jedan ovakav aranžman, barem dok ne sklopi sporazume sa državama porekla migranata koji bi bili smeštani u pritvorske centre u Belorusiji, a koji bi bili posebno formirani za te ljude. Ostao je decidan kada je govorio o tome da Belorusija nema nameru da formira kampove za izbeglice i ostao je pri stavu da će država hvatati sve ilegalne migrante koji se nađu na njenoj teritoriji, uz napomenu da je Belorusija prihvatila 170.000 izbeglica iz Ukrajine i drugih zemalja.

Takođe, postavlja se još nekoliko pitanja – koji su kriterijumi koje zemlja treba da ispuni i koji je način kontrole standarda i ostvarivanja ljudskih prava koje treba nadležni organi zemalja članica EU da utvrde, pošto odluče da pošalju ta lica u treće zemlje na privremeni smeštaj, a u cilju povratka u zemlje porekla? Da li to znači uzmicanje od suvereniteta i nadležnosti države privremenog prijema, proširivanje nadležnosti država članica EU, i same EU, van njenih granica? Ko je sve odgovoran za položaj privremeno preseljenih lica?

Nabrojanom kratkom spisku nedoumica koje se javljaju kada se spomene jedan ovakav vid rešenja kompleksne izbegličko-migrantske krize, trebalo bi dodati i neke druge. Šta će se dešavati sa izbeglicama sur place? Naime, nije isključeno da »

neko za vreme odsustva iz države porekla samim svojim odsustvom iz te države i/ili aktivnostima u inostranstvu ispuni uslove iz Konvencije UN o statusu izbeglica, te da opravdano strahuje za svoj život, pa ne može da se vrati u svoju zemlju. Ako se ima u vidu, barem prema pisanju zapadne štampe, da bi se gledalo da se izbegne formiranje kampova gde bi ta lica mogla da zatraže azil, onda se postavlja ozbiljno pitanje šta će se desiti sa izbeglicama, odnosno sa licima koja zbog opravdanog straha od progona ne smeju da se vrate u zemlju porekla.

RUŠENJE MEĐUNARODNOG PRAVA

Isto važi i za one koji spadaju u kategoriju lica koja su podobna za dodeljivanje supsidijarne zaštite (ne ispunjavaju uslove za dodelu statusa izbeglice prema Konvenciji UN o statusu izbeglica, ali mogli bi biti izloženi teškim kršenjima ljudskih prava ili ratnim razaranjima u zemlji porekla), jer bi se na taj način ta lica izvrgla riziku od povratka u svoju državu gde bi bili izloženi opasnosti, čime bi bila prekršena norma ius cogens, dakle, apsolutno važeća pravna norma. Takvo ponašanje je u suprotnosti sa međunarodnim pravom i međunarodnim standardima ljudskih prava.

Ideja smeštanja lica kojima je odbijen zahtev za azil u državama EU, ili izbeglica i migranata na putu ka zemljama Zapadne Evrope, u centre koji se nalaze u državama koje nisu članice Unije, sama po sebi je problematična, barem sa aspekta ljudskih prava i izbegličkog prava. Imajući u vidu da je pravo na azil jedno od osnovnih ljudskih prava i da je u međunarodnom pravu preovlađujući princip teritorijalnog azila, oba ovakva rešenja narušila bi pravila međunarodnog prava u ovim oblastima.

Naime, smeštajući potencijalne povratnike u zemlje van EU, postavlja se pitanje pod čijom nadležnošću će biti ti ljudi – pod nadležnosti države na čijoj teritoriji će biti pritvoreni ili, pak, pod nadležnosti EU ili neke od država članica EU, ili možda u zajedničkoj nadležnosti države prijema i države/država članica EU? Zatim, ako se kao rešenje prihvati smeštanje u neku od država koje nisu članice Saveta Evrope (npr. Belorusija), time se potencijalno isključuje nadležnost Evropskog suda za ljudska prava i primene odredbi Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama sa pratećim protokolima.

Ako se, pak, čelnici država EU opredele da se potencijalni povratnici smeštaju u treće zemlje, otvara se i niz drugih pitanja – problem pristupa postupku azila (da li će im biti omogućen pristup postupku azila u zemlji u kojoj će biti smešteni, ili će se otvoriti mogućnost apliciranja za azil "na daljinu" u nekoj državi članici EU), pitanje statusa koji bi ta lica imala u zemlji prijema za vreme trajanja boravka na njenoj teritoriji, obima prava, uslova smeštaja, monitoringa poštovanja ljudskih prava itd.

NE DOLAZITE U EU

Smeštanje stranaca kojima nije odobren azil u zemlje koje su manje atraktivne kao zemlje destinacije očigledno je zamišljeno kao destimulišući faktor prema tim ljudima, ali i svima onima koji se upute ka zemljama EU. Međutim, ostaje otvoreno pitanje šta raditi sa ljudima koji se predomisle i zažele da ostanu u zemljama privremenim domaćinima? Treba imati u vidu da je reč o zemljama koje nemaju efikasan sistem azila. To, svakako, može značiti i dodatno opterećivanje već slabih sistema azila i stvaranja potencijalne humanitarne katastrofe.

IZBEGLIČKI ŽIVOT: Potucanje po kampovima, od zemlje do zemlje...
Foto: AP

Slučaj broda "Akvarijus" koji je prevozio oko šest stotina izbeglica i migranata Mediteranom, a koga su početkom juna ove godine danima odbijale da na svojoj teritoriji prihvate vlasti Italije i Malte, sve do odluke Španije da izvrši prihvat, pokazatelj je neujednačene politike i standarda prema izbeglicama i migrantima koja je prisutna širom Evrope. Francuski predsednik Emanuel Makron oštro je kritikovao vlasti Italije što su odbile da dopuste uplovljavanje spasilačkog broda u italijanske luke, ali sama Francuska nije izvršila prijem stradalnika sa broda "Akvarijus". Međutim, sagledavši ove okolnosti i "gostoljubivost" pojedinih država članica EU, može se reći

Australijski model

Australija ima višedecenijsko iskustvo sa velikim brojem izbeglica i migranata, te zahteva za azil. Razvojni put sistema azila tekao je na različite načine, sa brojnim usponima i padovima. Poseban sistem smeštanja tražilaca azila, van teritorije Australije, karakterističan je za noviji trend u azilnoj politici Australije. Naime, australijske vlasti su otvorile pritvorske centre u Nauruu i Papui Novoj Gvineji. U Nauruu se još septembra 2001. počelo sa smeštanjem tražilaca azila, ali je u periodu od 2007-2013. godine laburistička vlada zatvorila taj centar, koji je ponovo otvoren nakon promene vlasti u Australiji.

Tu se u pritvorske centre smeštaju tražioci azila koji su stigli pomorskim putem. Procedura za dobijanje azila vrši se po zakonima tih zemalja, a ne po australijskim zakonima, a ako ispune uslove za dodeljivanje azila, premeštaju se u druge zemlje sveta, osim u Australiju. Takođe, problematičan je i smeštaj u centrima za tražioce azila, gde je nemali broj puta dolazilo do incidenata, ali i do ugroženosti života i zdravlja smeštenih ljudi zbog neadekvatnih uslova. Tako su prethodnih godina zabeležena brojna samoubistva, silovanja, fizički napadi, stravični higijenski i zdravstveni problemi smeštenih tražilaca azila. Na ovakvo postupanje nadležnih za pritvorske centre pažnju su skretali UNHCR i Amnesty International, kao i brojni mediji. Sporna je bila i pravna priroda smeštanja tražilaca azila u centar na ostrvu Manus (Papua Nova Gvineja), na šta je reagovao i Vrhovni sud Papue Nove Gvineje, koji je u odluci od 2016. godine konstatovao da je smeštanje lica u taj centar u suprotnosti sa pravom na ličnu slobodu predviđenu Ustavom, pa je centar zatvoren u novembru 2017. godine.

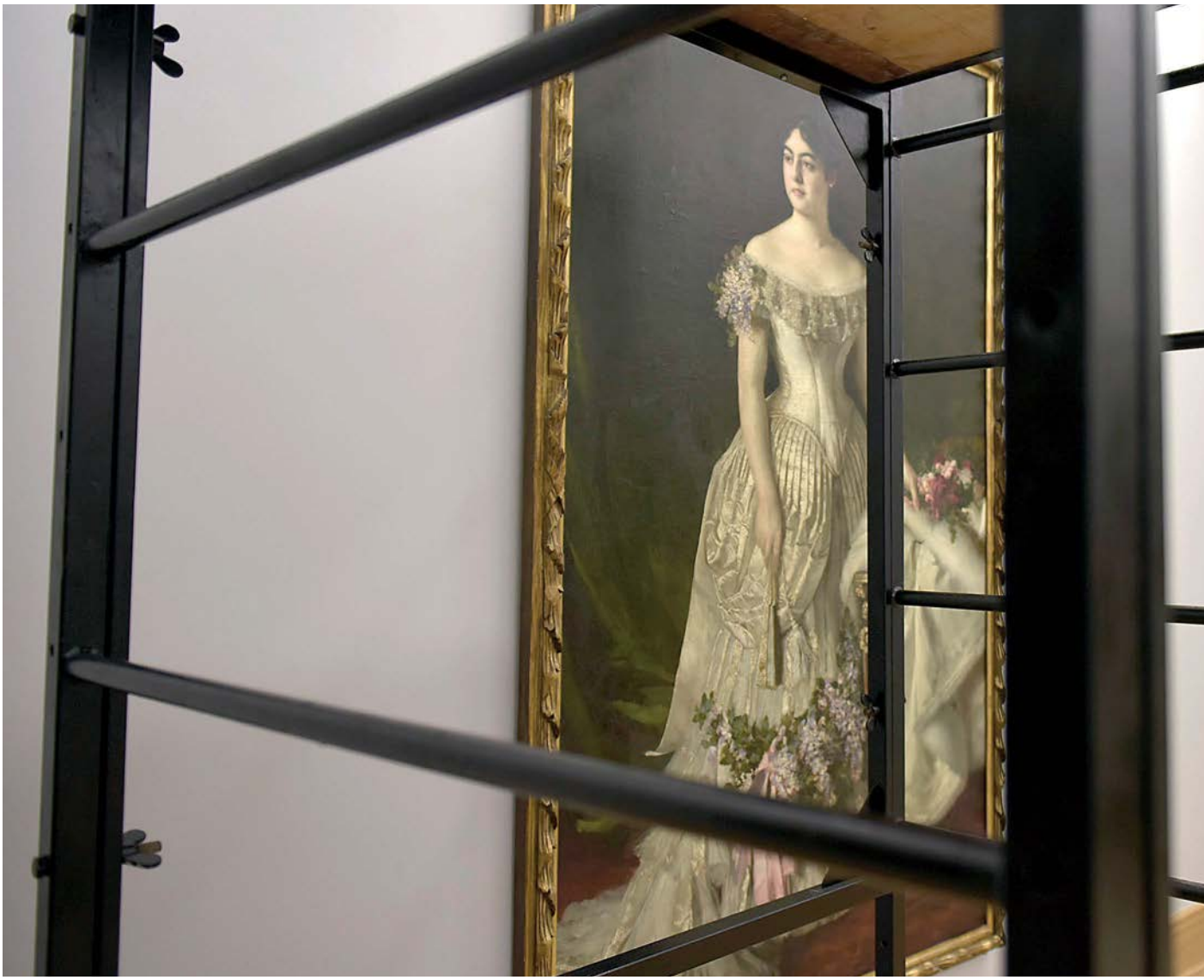
da je logično što se pronalazi neko drugo rešenje osim onog koje bi predviđalo prihvat većeg broja izbeglica i migranata na teritorijama država članica EU. Ovako se pokušava prikazati da je zaista neophodno da se pronađe nekoliko država nečlanica Unije koje bi bile novi "domaćini".

Španija je pristala da pusti spasilački brod u svoju luku. Dakle, EU nije protiv izbeglica i migranta, samo postoje tu neki faktori koji "teraju" Uniju u pravcu da se odluči na potez izmeštanja kampova sa teritorije država članica. Međutim, ovakav potez znači, barem sa aspekta EU i država članica EU, i to da se one "oslobađaju" odgovornosti za tretman preseljenih lica u centre za pritvor. Naime, ako bi države privremeni domaćini bile nadležne za smeštaj i tretman tih lica (zbog toga što se nalaze na njenoj teritoriji), a bez nadležnosti državnih organa država članica EU, onda bi se članice EU "oslobodile" odgovornosti – političke i pravne (ali ne i moralne!) za tretman smeštenih migranata i izbeglica.

Izjava austrijskog kancelara Kurca potvrđuje da predlog za formiranje centara za pritvor ljudi kojima je odbijena međunarodna zaštita van teritorije država članica EU "nije projekat austrijskog predsedavanja EU", i da je to "nacionalni projekat koji dele sa Danskom i malom grupom drugih država članica". Ovako nešto ne može biti pozdravljeno kao rešenje koje bi ujedinilo Evropu oko vrednosti koje čine integracijsku tekovinu. Naprotiv, ovakav predlog zapravo stvara "podsistem" i ad hoc odgovor na nemoć da se na ozbiljan način i u skladu sa međunarodnim pravom odgovori na postojeću izbegličko-migrantsku krizu.

Pitanje prijema i smeštanja izbeglica i migranata, i pitanje rešavanja povratka lica kojima je odbijena dodela međunarodne zaštite, ne bi trebalo da predstavlja nepremostiv problem za EU. Trebalo bi imati u vidu situaciju u Libanu i Jordanu, veoma malim državama koje su prihvatile i smestile nekoliko miliona izbeglica iz Sirije, setiti se SFR Jugoslavije koja je primila desetine hiljada izbeglica iz Mađarske posle kraha antisovjetske revolucije 1956. godine, ili Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), koja je u poslednjoj deceniji 20. veka prihvatila više od milion izbeglih i raseljenih lica. Stoga, ostaje nejasno i vrlo upitno kakav problem za EU predstavlja nekoliko miliona izbeglica i migranata, spram više od 500 miliona njenih stanovnika i onoliki budžet Unije i vodećih država EU, pre svih Nemačke i Francuske? ¶

Nešto staro, nešto

U istom prostoru, u novoj stalnoj postavci Narodnog muzeja, biće nekoliko nikad izlaganih eksponata, ali i potpuno nov stav prema pitanju da li treba pokazivati samo najlepše i najsjajnije iz kolekcije ili ne. Biće to važna, mada na prvi pogled neuočljiva promena u obnovljenoj zgradi našeg nacionalnog muzeja

Da će Narodni muzej u Beogradu biti otvoren 28. juna, obnarodovao je predsednik Srbije Aleksandar Vučić. Nakon obilaska radova na rekonstrukciji zgrade muzeja 6. januara, predsednik je izneo uverenje da će Narodni muzej otvoriti vrata na Vidovdan i da će građani, ali i turisti iz celog sveta, moći da vide bogatu kulturnu ponudu ove ključne ustanove srpske kulture i duhovnosti. Da će obećano sigurno biti i ostvareno, potvrdio je indirektno prošlog utorka rekavši pred medijima da ne zna tačan datum nastavka dijaloga Beograd–Priština u Briselu, ali da zna da to neće biti na Vidovdan zato što će tada biti na otvaranju Narodnog muzeja.

Šta vlast želi da postigne otvaranjem Narodnog muzeja na Vidovdan, i da li je to znak da se kosovski mit seli u istoriju i da više nema aktuelnu političku funkciju, neka su od pitanja kojima se bavila jučerašnja (sreda) „Peščanikova“ tribina „Zamrznuto Kosovo – Od Gazimestana do Narodnog muzeja“. Mi ih ovom prilikom samo citiramo, kao informaciju da je o vezi između Vidovdana i Narodnog muzeja moguće razmišljati i u tom pravcu.

Dakle: tokom ovih petnaest godina života Narodnog muzeja bez stalne postavke, bilo je nekoliko državnih obeća-

novo...

Fotografije: Marija Janković

nja i najava da će rekonstrukcija zgrade biti završena a stalna postavka otvorena, ali će se tek ovogodišnje obećanje i obistiniti. Trenutak je lep i važan, pa ga ne treba mutiti nepoverenjem i sumnjama da će muzej biti otvoren zato što je to tako rekao predsednik Vučić, a ne zato što je sve što je trebalo da se uradi urađeno, i to onako kako je trebalo da bude. (Vidi okvir) Uostalom, čekanje i odlaganje je svima dojadilo. Podsetimo se: od kako je stalna postavka Narodnog muzeja sklonjena kako bi se prepravkom zgrade omogućili adekvatni uslovi za izlaganje nacionalnog blaga, odustalo se od dva projekta rekonstrukcije Narodnog muzeja – arhitekte Milana Rakočevića i Vladimira Lojanice. U vreme ministra kulture Bratislava Petkovića najavljeno jeftinije i brže rešenje nakon koga će, kako je planirano, Narodni muzej biti otvoren tokom 2014. godine. Međutim, te 2014. su tek počeli radovi na fasadi, a otvaranje muzeja je najavljeno za 2016. godinu. Onda je te godine u maju objavljen novi plan po kome je trebalo da rekonstrukcija zgrade bude završena za 18 meseci – do kraja 2017. godine. Ovog januara je, kao što je rečeno na početku teksta, izvršenje obećanog prolongirano za Vidovdan, ali poslednji put.

Šta je urađeno?

U informaciji Narodnog muzeja piše da su na zgradi neto površine 11.240,85 kvadratnih metara na šest etaža (suteren, prizemlje i četiri sprata) izvedeni obimni građevinsko-zanatski i instalaterski radovi, a među njima i zamena dotrajalih infrastrukturnih instalacija, uvođenje novih savremenih sistema, sanacija i adaptacija krovnih površina i svih prostora namenjenih smeštaju i prezentaciji kulturnih dobara. Između detaljno navedenih radova, ističemo da su se u okviru završnih radova u zaštićenom i reprezentativnom delu centralnog stepeništa i reprezentativnog ulaznog hola sa Trga Republike pojavili ostaci pozlate »

stilske teksture na vencima i cvetnim rozetama, pa je tim elementima vraćen autentični izgled.

Šta će biti novo u stalnoj postavci?

Izložbeni prostor Narodnog muzeja zauzima tri etaže, odnosno 4.900 kvadratnih metara. Opisujući novu postavku stalne postavke, Gordana Grabež, izvršna direktorka Narodnog muzeja, kaže da „kao i nekad, priču o kulturno-umetničkom bogatstvu Srbije počinjemo arheološkom zbirkom. Ono što ranije nismo izlagali, fragmenti su vilice Homo hajdelbergenzisa, kost nađena na lokalitetu Mala Balanica. Zbirku paleolita i mezolita ćemo sada prvi put izložiti, prethodna postavka je počinjala od Lepenskog vira, tako da ćemo sada videti i kako se na našem prostoru živelo i pre toga. Pokazaćemo artefakta iz gornjeg i srednjeg paleolita, svi su kameni, najrazličitijih boja.“ Gordana Grabež napominje da je do pre dvadesetak godina arheološka mapa Srbije bila bela u pogledu paleolitskih lokaliteta, iako ih je bilo svuda oko nas. Jednostavno, kolege kao da nisu bile zainteresovale za taj period: to je kameni period i u njemu nećete očekivati atraktivne zlatne nalaze. Srećom, to se promenilo, pa sad i na našoj mapi ima paleolitskih lokaliteta. „Namera nam je bila da u arheološkom delu postavke pokažemo kontinuitet i diskontinuitet raznih kultura koje su rezultirale u kulturu kakvu sada živimo. Znači, nismo hteli da tražimo Srbe pre ameba i da čudnim pričama dokazujemo kontinuitet našeg postojanja na ovom kakve nalazimo u pseudonauci.“

Arheološki deo zbirke se završava kasnom antikom i čuvenim kapitelima koji su na posetiočevom putu ka prvom spratu muzeja, ka eksponatima iz srednjeg veka. Na galerijama oko prvog sprata je priča o Seobi naroda, odnosno, kaže Gordana Grabež „nastavak priče o kretanju i promenama: jedni odlaze, drugi dolaze, mešaju se i time utiču na život sredine.“ Sledi rani srednji vek, 10. vek, koji su „kolege pokušale da objasne i hronološki i tematski eksponatima koji će ilustrovati tadašnju državnu i crkvenu organizaciju. Prvi put su izloženi i predmeti koji govore o svakodnevnom životu. Crkveni sjajni predmeti nisu jedino što postoji i što je vredno u srednjem veku – predmeti koje bismo koristili mi, obični ljudi, da smo tada živeli, nisu ništa manje bitni za sliku o tom periodu. Ranije smo u stalnoj postavci pokazivali samo najbolje i najlepše, i drago mi je što smo odustali od takve vrste ograničenja.“ Takođe, nikad do sad pokazano u okviru srednjeg veka biće kamena plastika iz 12. veka, iz manastira Rakovac, koju je Narodnom muzeju trajno ustupio Muzej Vojvodine, i bakarne pločice iz istog manastira datirane između 10. i 12. veka izuzetne zanatske lepote. Lidija Ham Milovanović, PR

Postali smo kuća

„VREME“: Rekonstrukcija i adaptacija zgrade Narodnog muzeja je preduzeta, osim zbog uslova koji su neadekvatni za izlaganje eksponata, i zbog potrebe za većim izložbenim prostorom. Međutim, površina prostora u kome će biti stalna postavka je ista kao što je i bila pre 15 godina. Zašto?

GORDANA GRABEŽ: Jeste, ali zgrada sada ne prokišnjava i ima sve ostale uslove adekvatne za muzej iako nije namenski zidana za muzej. S obzirom da je naša zgrada još 1978. godine kategorisana kao jedan od najugroženijih objekata u bivšoj Jugoslaviji, i da se do sada ništa nije desilo po tom pitanju, mislim da treba da budemo zadovoljni. Apsolutno sve što je moglo da se uradi u jednom objektu što se tiče sanacije i adaptacije, urađeno je.

Sve osim površine.

Gabarit nije menjan. Prethodni projekti su pokušavali da dobiju povećanje prostora, što je podrazumevalo iseljenje kustosa, dela zbirke, konzervatorsko-restauratorskih radionica. Ovaj projekat se bavio postojećim površinom prostora i sad smo svi tu: i kustosi, i konzervatori, i administracija i opšta služba.

Ali to je na uštrb stalne postavke, u Muzeju se nalazi 400.000 predmeta, zar ne bi bilo bolje da ih je što više u stalnoj postavci?

Da, da smo imali više prostora, i postavka bi bila veća. Ovu postavku smo napravili u skladu sa postojećim gabaritom.

Ali zašto se odustalo od projekta koji bi to omogućio, da li je razlika u ceni bila tolika da se žrtvovala potreba za većim izložbenim prostorom?

Tokom ovih 15 godina bilo je raznih momenata koji su delovali optimistički, činilo se da nam je sve na dohvat ruke, ali su se te situacije menjale, tako da smo srećni što nam je pružena mogućnost da se konačno sredimo. Kao što se zna, razni ljudi su imali razne ideje, neke su bile bolje a neke ostvarljivije, ali mi smo sve to vreme tavorili i čekali da nam krene. Sad nam je svaka promena ogromna. Sećam se, kad su nam promenjeni prozori i kad sam shvatila da u mojoj kancelariji itison više neće biti vlažan i memljiv, pomislila sam „postali smo kuća!“

Razlika u ceni?

Ovaj projekat jeste jeftiniji od prethodnog, ali ne drastično.

Narodnog muzeja, ukazuje da je izlaganje kamene plastike ujedno i povod priči o saradnji naših muzeja, odnosno nameri da se neka pojava ili događaj što bolje ispričaju grupisanjem predmeta na jedno mesto. I, možda najatraktivniji deo ovog dela postavke biće u šestoj sali: predstava Novog Brda, života u srednjovekovnom gradu, pomoću predmeta koji su koristili tadašnji rudari, kovači, Sasi i svi ostali koji su živeli u ovom veoma dinamičnom mestu, a sve to u sklopu 3D animacije arhitekture grada.

Sledi deo sa srpskim slikarstvom 18. i 19. veka, a među njima će prvi put biti izložena slika Steve Todorovića, reprezentativni portret Milana Đ. Milićevića, koji je pre nekoliko godina muzeju poklonila Jovanka Grol, što je ujedno, podseća Lidija Ham, i priča o darodavcima bez kojih ovog, a verovatno ni bilo kog drugog muzeja ne bi ni bilo.

Postavka na drugom spratu podeljena je na inostrano slikarstvo i na jugoslovensku umetnost 20. veka. U ovom delu će nastojanje kustosa da zbirku, osim hronološki, predstave i pričama koje je karakterišu, verovatno biti najočiglednije. Na primer, avangardni pokreti će imati poseban izložbeni prostor, a među njima umetnički pokret „Zenit“ sa delima Moholj Nađa i El Lisickog koja do sada nisu pokazivana, odnosno pričom o saradnji naših zenitista i mađarskih umetnika.

Autori postavke su Irena i Igor Stepančić, dizajn studio „Blueprint“. Uključili su se, kaže Igor Stepančić, pre dva meseca kad je već postojao idejni projekat koji je trebalo razraditi. „Mi sad pokušavamo da tuđu zamisao primenimo postojećem terenu i kustosima. Žao mi je što nema vremena koliko je potrebno da se uradi sve što mislimo da treba. Ali, muzej je živo mesto i na njemu treba stalno da se radi kako bi ljudi prilikom svake sledeće posete videli nešto novo. Zato smo namerno ostavili neke detalje, biće to *work in progress*.“ Glavnu reč imaće, kaže Stepančić, infografika koja će povezivati prostore i činiti ih celovitim. Objašnjava da će „u svakom segmentu biti neki fokus, nešto što je naglašeno, i oko njega ostali elementi sklopljeni u celinu“ i naglašava da će slike biti „osvetljene kako treba, na način koji u posetiocu budi emociju. Raspored slika može da bude i monoton, ali svetlo je faktor koji doprinosi doživljaju. Dobro je što su i muzej i Ministarstvo i svi ostali shvatili da moramo da se na svaki način potrudimo da svetlo bude adekvatno.“

Tačno za nedelju dana, a posle petnaest godina, videće se stalna postavka našeg nacionalnog muzeja. I vrlo je moguće da će ta činjenica i prisutnost eksponata o kojima mnogi znaju samo iz priče, potisnuti sve zamerke. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Smisao života je volja

„Kada su nas posjetili rođaci sa Raba, s tada četverogodišnjom kćeri, naš Lukas je imao tri godine, djevojčica je upitala roditelje: 'Ma, ljudi kako se to moglo dogoditi Lukasu da živi u zemlji u kojoj se ne priča njegov jezik?' Ta rečenica je, koliko djetinje naivna i smiješna, toliko i bolna"

Sofija Kordić (1965) je rodom iz Zadra. Početkom devedesetih, tokom studija u Beogradu, počinje da se piše u listovima „Naša Borba" i „Vreme", a radi i kao dopisnica londonskog „War Report"-a. Beograd napušta 1993. godine, da bi se posle Utrehta i Arhusa nastanila u Pragu, odakle piše za Slobodnu Evropu i više hrvatskih i čeških portala.

Njen prvi roman *Hipofiza u egzilu*, koji je pre nekoliko nedelja objavio beogradski izdavač „Arhipelag", pričom o četiri drugarice govori o životu u izbeglištvu usled rata u bivšoj Jugoslaviji, o naporima da se izgradi nešto novo negde drugde i teskobnom osvrtanju na napušteno.

„VREME": Šta je to što u čoveku odluči da jedan problem, na primer nemanje posla, odlaskom u drugu zemlju zameni drugim problemom?

SOFIJA KORDIĆ: Prije nego što sam definitivno otišla, bila sam zaposlena u „Našoj Borbi", u vanjskopolitičkoj rubrici. Ali, kad iznajmljeni stan plaćate 150 njemačkih maraka, a plaća vam je 50 i pada iz dana u dan, a suprugu indirektno kažu, kad je kao inženjer kemijske tehnologije tražio posao, da kao Hrvat nema šanse da dobije posao pored toliko nezaposlenih Srba; kada živite u gradu koji ste zavoljeli na prvi pogled i u kojem ste mislili provesti život, a koji je kao i cijelu državu obuzelo nacionalističko zlo, u gradu iz kojeg se orkestrirao rat, etničko čišćenje, zločini, i kada shvatite da je veliki broj ljudi podlegao ludilu, a ostali su se ili povukli, ili postali apatični, a da je manjina u koju se ubrajate postala tako mala i nemoćna, usprkos nadljudskim naporima da nešto promijeni, onda se nešto prelomi. Život vam je tek počeo, i odjednom vam ga netko ukrade i vodi u pravcu koji niste zamišljali ni u najgorim noćnim morama.

Kako je izgledalo otići iz Jugoslavije devedesetih? Da li je osećanje drugog reda objektivno osnovano?

Mnogi su nas gledali suosjećajno, a nemali broj s visoka, jer smo mi „oni divljaci koji se kolju na njihovim TV ekranima". Kako se ne biste osjećali jadno i bijedno

Foto: Vladimir Milovanović

za životom

kad vam prilikom razgledanja stana gazda traži dokaz da zaista studirate, a da vam je muž normalan i da nema oružje a kad zovete telefonom radi oglasa, kažu: „A, vi ste iz Jugoslavije, ne, ne, kod nas u zgradi žive normalni, tihi i pristojni ljudi"; kad vam prilikom razgovora o ratu stalno ponavljaju: „A zašto baš morate ubijati djecu i civile, rušiti kuće, mostove, crkve, džamije i groblja?" I svim silama se trudite i pokušavate objasniti ono što ni vama nije jasno. S vremenom se naviknete, otvrdnete. Ali, bez obzira na sve, nova država vam je pružila utočište, dala dozvolu trajnog boravka, mogućnost zaposlenja, vratila vam je osnovno ljudsko dostojanstvo. Zato ja Češku smatram svojim novim domom i utoliko me više boli što je službena politika posljednjih godina okrenula leđa izbjeglicama i migrantima, i napustila Havelovu ostavštinu humanosti i poštovanja ljudskih prava. Na sreću, u taj bešćutni prazni prostor uskočile su nevladine organizacije i brojni aktivisti koji su osvjetlali obraz Češkoj.

Egzil podrazumeva put od osećaja stranosti do odomaćivanja. Kada i zbog čega neko ko ne živi u svojoj zemlji počne da se oseća njenim ravnopravnim stanovnikom?

Ovisi i što podrazumijevate pod ravnopravnošću. I oni koji su ostali u svojim državama ne osjećaju se nimalo ravnopravnim ako nemaju redovitu plaću, vlastiti stan, novac za školovanje djece i godišnji odmor, ako žive u društvu poremećenih vrijednosti... Ali, ako ogolimo tu ravnopravnost na, recimo, osjećaj neke vrste pripadanja društvu u kojem se nalazite, onda sam se ja osjećala ravnopravnom onog trenutka kad sam naučila češki jezik, kad sam počela čitati novine, gledati vijesti na televiziji, ići u kazalište. Često ponavljam da je lakše biti stranac u tuđoj zemlji nego u vlastitoj.

Kada su nas posjetili rođaci sa Raba, s tada četverogodišnjom kćeri, naš Lukas je imao tri godine, djevojčica je upitala roditelje: „Ma, ljudi, kako se to moglo dogoditi Lukasu da živi u zemlji u kojoj se ne priča njegov jezik?" Ta rečenica je, koliko djetinje naivna i smiješna, toliko i bolna. Ja, ipak, mislim da je moje dijete u startu u prednosti, jer govori dva jezika od rođenja i poznaje dvije kulture. Svaka naredna će mu biti lakša za usvojiti.

Da li je mentalni egzil moguć?

Rijetki su koji u tome uspiju. A i oni koji uspiju, sigurna sam da imaju trenutke kad ih nešto sustigne. Mene, na primjer, za razliku od mog supruga, sustigne često, što je dijelom zbog mog drugačijeg emocionalnog sklopa, dijelom zbog novinarske profesije. Novinarstvo vam jednostavno ne da pobjeći. Novinar drugačije procesuira vijesti od konzumenta vijesti. One se lijepe za njega.

Dvije junakinje iz moje knjige, premda nisu novinarke, također nisu u stanju pobjeći u mentalni egzil, sve ih dotiče, sve što se događa u njihovim domovinama kroz njih protiče. Imam prijateljicu Čehinju, stariju gospođu, koja mi je pričala da se 1968, nakon sovjetske okupacije Čehoslovačke zatekla u Njemačkoj na nekom seminaru. Domaćini su joj ponudili posao profesorice njemačkog i sređivanje boravka. I dok su mnogi tada i iz Praga i cijele zemlje bježali u inozemstvo, ona se vratila u Prag. Pokušala je ostati, provela nekoliko mjeseci u egzilu, ali nije mogla podnijeti izmještenost, odvojenost od obitelji i prijatelja.

Kad pomislite na devedesete, šta vidite: narod, ljude koji su prouzrokovali ratove, ili nešto treće?

Na Miloševića, Tuđmana... Narod je nezahvalna kategorija. Premda ne postoji kolektivna krivica, postoji kolektivna odgovornost. Nisu se ni Milošević ni Tuđman, ni Karadžić ni Mladić pojavili niotkuda, imali su ogromnu podršku i s njihovim krvavim naslijeđima se još ni srpski ni hrvatski narod nisu suočili. Dapače, eksponenti njihovih politika još uvijek vladaju, s voljom tzv. naroda.

Režiser Lordan Zafranović je meni i kolegici iz „Naše Borbe" u jednom razgovoru u praškom filmskom studiju Barandov 1994. rekao, spominjem to i u knjizi: „Ja osjećam duboku krivicu zbog onoga što se tamo dešava iako sam radio sve kontra. Radio sam sve što je bilo u mojoj moći da se to ne desi. Ali, to se jednostavno desilo, i to se desilo u dijelu svih nas, u dijelu mene samoga. Nije to izvan mene. Niti izvan filma."

Nama je svima potreban proces pročišćenja, katarza, suočavanje sa samima sobom, s vlastitom odgovornošću. Cijelo društvo mora u tome sudjelovati, kao u poslijeratnoj Njemačkoj. E, ali, za to treba imati pametnu vladu, sposobnu i neokaljanu elitu, jake nezavisne medije.

U delu romana u kom opisujete osnivanje „Naše Borbe", kažete da „dok su ranije nezavisni mediji služili kao dokaz demokratičnosti (pa ih je on morao trpeti...), sada ni iz tog razloga više nisu potrebni." Može li se u vreme velikih političkih previranja, kad svako vuče na svoju stranu, govoriti o opštem interesu?

Nezavisni mediji devedesetih bili su svijetla točka u sveopćem mraku. Milošević ih je donekle »

trpio da bi opravdao demokratičnost svog režima, ali u trenutku kad je postao „garant mira“ za Zapad, skinuo je rukavice. Slažem se s onima koji misle da je situacija za medije gora sada nego devedesetih. Selvedin Avdić, bosanskohercegovački novinar i književnik je u nedavnom intervjuu „Novostima“ iz Zagreba sjajno poentirao: „Nema više potrebe za progonima ili cenzurama. Dovoljno je svim neposlušnicima smanjiti društveni uticaj, a njihovu fizičku prisutnost iskoristiti kao argument 'demokratičnosti' društva. U strahu od društvene izolacije, gubitka posla ili nečeg drugog, većina svakako pribjegava autocenzuri, što je, sigurno, opakiji oblik od bilo kakve intervencije vlasti.“ Ja se divim kolegama novinarima s ex-Yu prostora koji i dalje rade svoj posao časno i odgovorno, koliko god da je novinarska profesija degradirana. Rade za crkavicu. I ne predaju se, jer to nikako nije rješenje, kaže Avdić, iako imaju loše šanse i znatno nadmoćnije protivnike. Dva hrvatska veb-portala za koje iz Praga surađujem, Forum.tm i Lupiga.com, organizirali su crowdfunding kampanje da bi preživjeli, jer se ne žele ni predati ni prodati. A u Srbiji se crno piše nezavisnim medijima zbog sveprisutnog i svemoćnog Vučića, gospodara neba i zemlje. Nedavno je direktorica kancelarije za Balkan organizacije *Reporteri bez granica* izjavila da nezavisnim medijima u Srbiji prijeti nestanak bez podrške međunarodnih organizacija. Bez svijesti o općem i javnom interesu nema nikakvog napretka. Dok god se to ne promijeni i dok god se politika shvaća samo kao sredstvo za ostvarivanje pojedinih i grupnih interesa i moći, naša društva nikad neće postati istinske demokracije već će njihov krajnji domet biti ono što se sad popularno zove stabilokracija.

U romanu pominjete i Slavka Ćuruviju. Kako ga pamtite?

Slavko mi je jedno vrijeme bio urednik dok nisam prešla u vanjskopolitičku redakciju „Naše Borbe“. Pamtim ga kao samouvjerenog, pametnog, posvećenog, angažiranog i hrabrog novinara. Meni i jednom kolegi je u septembru 1991. ponudio da odemo na novinarsku specijalizaciju u holandski Utreht i danski Arhus na čijim je fakultetima održao par predavanja. Ja u početku nisam htjela otići i ostaviti supruga u Beogradu, na kraju sam ipak otišla i ostala duboko zahvalna Slavku zbog toga. Zbog iskustva koje sam stekla, i što je to, vjerujem, kasnije bila odskočna daska za Soroševu stipendiju (i ja sam Soroševa plaćenica i izdajnica!) za magistarske Evropske studije na Srednjoevropskom univerzitetu u Pragu. Kad sam čula da je ubijen, i danas pamtim taj zastrašujući osjećaj šoka i beznađa, bilo je nemoguće, nezamislivo pojmiti da se na ulicama Beograda ubije novinar držeći ženu za ruku. A onda se nastavio niz, užas za užasima, Stambolić, Đinđić... I nikom ništa! Porazno je za Srbiju i cijelo društvo da se nalogodavci javno ne prokažu, već se rehabilitiraju, a neki njihovi nasljednici i pristalice vladaju.

„Da li nestanak straha za goli život poništava težinu života? Bilo bi logično. Ali težina života ostaje i kada ne padaju granate?“ piše u vašem romanu. Da li je moguće prevazići je?

Otac mi je jednom prilikom rekao, kada sam mu ispričala da su me nekoliko Amerikanca, dečki iz mormonske sekte pitali da li znam što je smisao života i da će mi, ako ne znam, oni objasniti, odgovorio: „Smisao života je volja za životom.“ Tada sam mog dragog, običnog i jednostavnog tatu nazvala filozofom. To je suština. Imati volju, ne odustati, ne predati se. A da je nekad teško, preteško je. Pogledajte žene iz Srebrenice i sve druge kojima je rat pretvorio život u pakao. Uništio, pobio sve, a njima ostavio samo goli život. Pogledajte izbjeglice s Bliskog istoka. Njihovu volju za životom uništavamo svakodnevno žicama, ogradama, zakonima i paragrafima, govorima u parlamentima, novinskim napisima, pendrecima, a u posljednje vrijeme i mecima.

Vaše junakinje mir pronalaze u mikrosredini – u porodici, partnerima, deci. Da li je to univerzalni recept?

Treba se i mora nadati. Jednom prilikom je Vaclav Havel rekao da nada nije uvjerenje da će nešto dobro završiti, već sigurnost da to što radite ima smisla, bez obzira na to kako će na kraju ispasti. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

1002.

Abas Hider, *Lažni Indijac*, Beograd, Službeni glasnik, 2017, s nemačkog prevela Maja Anastasijević

Tog jutra 2002. godine, u sabirnom logoru za izbeglice „Vumera“ u Australiji, odjeknula je neobična, potom i zastrašujuća tišina. Navikla je bila uprava tog logora, ljupko ograđenog bodljikavom žicom, na sve osim na tišinu: na pokušaje bekstva, na pobune, na štrajkove glađu, na najrazličitija izražavanja nezadovoljstva ljudi od kojih neki, iz tog ograđenog prostora u australijskoj pustinji, nisu izašli nikada. Tog jutra 2002. godine, međutim, izbeglice su se pobunile tišinom i bolom. Kako je noć uzmicala, uprava i stražari sve preciznije su razaznavali decu, žene i muškarce koji su mirno stajali na logorskom trgu. Zašivenih usana. Doslovno. Iz probodenog mesa curila je krv. Iz očiju suze. Ti ljudi, koje godinama niko nije hteo da čuje, mogli su još samo tišinom da govore.

Čak i kada shvatimo da su ljudi koji su upravo minuli kraj nas – izbeglice, kada ih vidimo kako u parovima ili grupama tumaraju oko autobuskih i železničkih stanica, kada osetimo nelagodu ili, tome nasuprot, olakšanje što nismo u njihovoj koži, kada im odnesemo dva kilograma jabuka, ćebe ili odeću (da bismo sprali sopstvenu savest?), kada se angažujemo da bismo, koliko možemo, pomogli tim ljudima, ili kada ulažemo napor da ih ne vidimo, čak i tada, kada smo u dodiru s njihovom puti, njihovim jezikom i pogledom, izbeglice su za nas, i dalje, apstraktna bića, jer o njima ne znamo ništa. Ne znamo njihovu priču. Izbeglice su, primetila je Hana Arent (i sama izbeglica), ljudi bez papira i bez priče. A ako nemamo kome da ispričamo svoju priču, ako našu priču niko ne želi da sa-

noć

sluša, tada nismo (više) ljudi, nego goli život. Goli život, život bez pravne i političke zaštite, život bez priče, ne vredi ni pišljiva boba.

Ispričao je Abas Hider, Iračanin, svoju priču sličnu milionima drugih izbegličkih priča i taman toliko različitu od bilo koje druge koliko je svako od nas različit od bilo koga drugog. I od njegove priče, od te arapske 1002. noći, gubi se san.

Osam poglavlja ove nevelike knjige deluju poput levka: na početku je široko i bez čvrstih granica, ali kako kosinom levka klizimo naniže, postaje sve zgusnutije, uže i strmije, da bismo u najužem delu, zajedno s piscem, provrištali od nemoći i užasa. Istovremeno, međutim, Hider piše elegantno i lako, s puno humora i samoironije, jer da nije tako, priča se ne bi mogla čitati. Upravo je u tome njena tajna. Ovaj tekst nije tek svedočanstvo, izveštaj, ili dokument – iako jeste i sve to – već vrhunska književnost. Ono što pisce čistog užasa, poput Prima Levija i Robera Antelma, preživelih iz nacističkih logora smrti, razlikuje od njihovih sapatnika, nije drugačije iskustvo, nego to što su *zajedničko iskustvo* umeli da prevedu u veliku književnost: ova dvojica, a pridružuje im se i Hider, bili su veliki pisci. Veliki pisac je uvek svedok, ali retko je koji svedok i veliki pisac.

Hiderova priča, na svojim obodima, počinje podacima, a ti podaci kažu, otprilike, ovo: dvadesetogodišnji Iračanin, koji je jedva izvukao živu glavu iz kazamata krvoločnog tiranina Sadama Huseina, beži iz Iraka najpre u Jemen, potom u Jordan, zatim prelazi u Afriku gde se smuca po Libiji i Tunisu – ali brzo primećuje da je razlika između tih diktatura i Iraka samo u tome što njega, iračku izbeglicu, vlasti neće da oteraju na robiju iz političkih razloga (pod uslovom, dabome, da se u politiku ne meša), ali da je život jednako bedan, surov, neslobodan, odvratan, kao i u njegovoj razorenoj zemlji. „Možete da radite šta god hoćete“, dobija pouku u Tunisu, „žene, alkohol, šta god vam je volja. Ali nipošto ne smete da kritikujete vladu. Inače ćete se naći u ozbiljnoj nevolji!“ (Ni to, dabome, nije baš tačno: patrijarhalne diktature kroz koje prolazi, kako će ubedljivo opisati, pakao su za žene, ali i za muškarce.) Zbog toga pokušava da se, preko Turske, dokopa Zapadne Evrope, što mu, posle nekoliko strašnih godina, i polazi za rukom. Zahvaljujući dovitljivosti, upornosti, ali i znatnoj količini sreće, utočište nalazi u Nemačkoj gde počinje da piše na nemačkom jeziku. To bi, dakle, bio prvi krug. U drugom krugu otkrivamo njegove strasti: za pisanjem i prema ženama. Te dve strasti idu dotle da, kada u Tripoliju upozna Mirjam, prostitutku, i dâ joj novac samo da bi pričao s njom – jer, objasniće joj, nikada nije platio ženi da bi s njom spavao – ne samo da će provesti vrlo grešnu noć (sutradan će mu ona vratiti novac), nego će postati njegova devojka i anđeo čuvar koji mu spasava život. Strast za pisanjem još je razornija. Kako nema para za sveske on krade papir gde god stigne, a kada ni toga nema, piše po papiru za uvijanje namirnica i po marginama novina. Papire će, naravno, da pogubi usput. U zatvorima – iračkim, jemenskim, jordanskim, tuniskim, turskim, grčkim, italijanskim – u kojima provodi silno vreme, postaje umetnik tumačenja zidnih zapisa i sam piše po zidovima. Kamenom, ako već nema čime drugim. U izbegličkom smeštaju u Bajrojtu, hiljadama kilometara od Iraka, pronaći će na zidu ugravirane sopstvene stihove (na arapskom): „U sedmoj rani / sedim pored groblja / i čekam svoj mrtvački sanduk / koji će nositi prolaznici“. I svuda opasnost, strahovita beda, neprestani strah, bol, patnja, smrad i smrti, povorke mrtvih čija lica mu se, svako malo, javljaju u snu kako bi mu saopštila da više nisu živa. I tako iz kruga u krug, iz zatvora u zatvor, od jednih batina do drugih – jer goli život ne vredi ni pišljiva boba, izbeglicu je moguće prebiti, mučiti, ubiti, koga briga – od jedne granice do druge, od jednog nezamislivog poniženja do drugog još nezamislivijeg. (Jedna porodica nije imala dovoljno para da plati krijumčara preko granice, ali im se on ipak smilovao, doduše pod uslovom da svake noći, dok put traje, spava sa ženom. Samo će još jednom, u čitavoj knjizi, pisac da ostane bez reči, kao te noći kada je video ženu koja ulazi u krijumčarevu vreću i njenog muškarca kome se, kraj usnule dece, suze bezglasno slivaju niz lice.)

Piše Hider na nemačkom koji je naučio kao zreo čovek i ma koliko bio pametan i talentovan, jasno je da on na tom jeziku ne može da se izrazi kao na svom, arapskom. Da je pisao na arapskom, doduše, gotovo je izvesno da roman, preveden na ko zna koliko jezika, ne bi postigao ovoliki uspeh. Ali ima pisac i jedno književnije, bolje, strašnije objašnjenje: „Kada pišem na arapskom, sve je bol. Nemački mi pomaže da mu umaknem“. Zato je *Lažni Indijac* čudno, jedinstveno iskustvo savremene književnosti: možda ovaj roman nikada ne bi bio ovako moćan, možda pisac ne bi umeo da unese ovoliko humora i elegancije u izraz, možda ne bi uspeo da uspostavi nužni odmak od sebe da je pisao na jeziku na kojem sanja i misli, jeziku na kojem mu se obraćaju lica mrtvih. A mi, čitaoci, ako ništa drugo, posle ove knjige ćemo, kada pokraj nas mine izbeglica, drugačije da ga vidimo nego što bismo ga videli bez iskustva čitanja. Biće taj čovek manje apstraktan, ne više goli život, jer sada znamo njegovu priču, ispričanu 1002. arapske noći, da bi, kao i Šeherezada, preživeo. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Svirajte večeras, momci, dok

„Rebetske pesme pisali su rebetisi za rebetise. Rebetis je bio čovek ophrvan tugom, koju je izbacivao iz sebe", piše u knjizi Gejl Holst o supkulturnom muzičkom žanru nastalom kao otpor grčkog naroda protiv diktature

U svakom varvarskom vremenu, kakvo je s obzirom na ratove i proganjanja i ovo u kome živimo, postoji težnja da se ono prevlada nepristajanjem na društveno-istorijsku, političku i kulturnu represiju. Njen uobičajeni rezultat i pribežište od diktature je supkultura. Knjiga *Put u rebetiko* Gejl Holst (Gradac, 2017, prev. Aleksa Golijanin) priča upravo o tome.

Put u rebetiko je muzikološka studija o razvoju jednog muzičkog supkulturnog žanra u okvirima velikih i teških istorijskih previranja za grčki narod tokom prve polovine prošlog veka. Sam podnaslov "Muzika grčke potkulture / Pesme o ljubavi, tuzi i hašišu" sugeriše temu i suštinu knjige. Njena autorka Gejl Holst, australijska profesorka komparativne književnosti sa Univerziteta Kornel, živela je nekoliko godina u Grčkoj tragajući za rebetikom. Budući da je i sama svirala rebetiko, ton njene knjige u pojedinim trenucima je prisan, intimistički i dirljiv. U prvom delu knjige opisala je nastanak, razvoj i transformaciju rebetika uz mnoštvo podataka o muzičarima, njihovim instrumentima (najčešće buzuki i baglama) i obilje fotografija, kao i interesovanje savremene publike za taj žanr. U drugom delu knjige, kao u apendiksu, predstavljene su lirika koja se pevala uz rebetsku muziku, selektivna bibliografija i diskografija od dvadesetih do kraja pedesetih godina 20. veka.

Rebetiko se pojavio dvadesetih godina prošlog veka u zatvorima i po obodima grada zato što se u centar nije moglo ili nije smelo. Bila je to muzika zatvorenih kružoka nekolicine prijatelja koji su uz hašiš, druženje i sviranje davali oduška svojoj patnji i bolu, uglavnom zbog turobnog života prognanih i izbeglih, često na rubu egzistencije. U zatvorima su rebetske pesme svirane na baglami, jer ju je zbog malih dimenzija u tim uslovima bilo najlakše napraviti i sakriti. Rebetska muzika, doživljena kao supkulturna, nepoželjna, često zabranjena, postaće prva urbana, gradska muzika koja će svojom autentičnom lepotom ostati prepoznata i sačuvana do današnjih dana.

Kako je nastao rebetiko?

Podstaknut „Velikom idejom" (*Megali Idea*), odnosno težnjom Grčke da povrati Konstantinopolj koji je predat Turcima u 15. veku, izbio je Grčko-turski rat 1922. godine. Nakon masakra u Smirni, preživelo grčko stanovništvo je vraćeno u domovinu. Turska muzika koju su doneli sa sobom postala je popularna i poznata kao „smirnski stil". Došljaci, koje starosedeoci nisu prihvatali, odlazili su u tekedese, male lokale u kojima se pušio hašiš koji je u Turskoj bio legalan i slušao rebetiko. Desetak godina nakon dolaska izbeglica, rebetiko izlazi iz zatvorenog sveta tekedesa i postaje popularna gradska muzika. Tako nastaje rebetiko poznat kao „pirejski stil" – Markos Vamvakaris je glavni predstavnik tog stila, ujedno i važan sagovornik autorke knjige *Put u rebetiko*. Iz tog doba potiču i prvi audio-zapisi koje su snimile muzičke kuće „Odeon", „Kolumbija" i HMV, zahvaljujući kojima rebetiko biva sačuvan od zaborava.

Za vreme Metaksasove diktature (1936–1941) rebetska muzika i lirika bivaju cenzurisane. Zabranjeno je da se pišu i snimaju pesme o hašišu, da se igra zebekiko, pa čak i da se svira na buzukiju i baglami. Nameću se pitanja zašto represivnom režimu smeta neka muzika i da li muzika može biti odgovor na represiju i diktaturu. Gejl

srce ne prepukne

Fotografije iz knjige *Put u rebetiko*

Idi i raspitaj se, mangase (Fatalna žena)

Idi i raspitaj se, mangase, nek' ti kažu ko sam ja.
Ja sam opasna ženska, prava zavodnica,
igram se s muškarcima, vrtim ih kao kocku u prstima.

Ljubav me ne zanima, samo dobra zabava.
Svako veče izlazim i pijem,
dok se hrabri momci tuku oko mene.

Ne pitaj me više da budem samo tvoja.
Ne marim za reči, nek ti bude jasno,
rođena sam za taverne i kafane.

(Cicanis, 1947)

Holst na neki način daje odgovor govoreći o mangasima odnosno rebetisima, kako su nazivani ljudi sa periferije: „Taj kvalitet razbarušenog stila, to prkosno držanje uprkos siromaštvu, represiji, čak i smrti, jeste ono u čemu vidim najprivlačniju crtu mangasa." Otpor mangasa ogledao se i u preziru prema policiji, buržoaziji, novcu, nesposobnošću da se čovek opusti i uživa.

Nakon 1941. usledili su „varvarski dani građanskog rata" i mnoge rebetske pesme bavile su se tada temama okupacije i građanskog rata, kao i temom crne berze koja je cvetala. Pesma Vasilisa Cicanisa iz perioda okupacije „Tmurna nedelja" neće biti zaboravljena ni posle rata. Međutim, većina njegovih pesama iz posleratnog perioda je ljubavna, a neizostavna je saradnja i sa poznatom pevačicom Sotirijom Belu (grčka Bili Holidej). Smatra se da je Cicanis izveo rebetiko „iz okvira klasne i urbane pripadnosti u široko polje popularne muzike".

Krajem 50-ih godina, piše Gejl Holst, pojavljuju se buzukisti (zabavljači i virtuozi) i rebetiko kreće u nezaustavljivu transformaciju. Ti muzičari su se prilično bogatili i poznati su kao *arhondorebetisi*, a pevačice, iako su pevale u stilu kafe-amana, bile su naglašeno erotične i poznate kao *buzukuludese*. Otvaraju se buzuki klubovi, muzika se sada elektronski ozvučava i u najširem smislu reči doživljava evropeizaciju. *Laiki* (narodni, popularan) postalo je zajedničko ime za sve vrste popularne muzike, pa i za rebetiko. I zebekiko doživljava veliku promenu i postaje „promišljeno dramatičan". Tako je rebetiko prešao dug put od osporavanja u supkulturnim okvirima do potpune trasformacije i komercijalizacije ka dezintegraciji.

Važno je istaći, napominje Holstova, da izvorni rebetiko ipak nije bio muzika bunta. Budući da je individualistička i haotična, rebetska muzika obraćala se onima koji vide sebe kao autsajdere, ali je „tačno da se verovalo kako te pesme imaju iznenađujuću moć da utiču na ljude", jer „njihova muzika bila je izraz njihove nezavisnosti".

Kada se govori o fenomenu rebetika, upozorava Gejl Holst, ne misli se samo na muziku već na simbiozu muzike, plesa i lirike. Rebetske pesme nemaju durske i molske lestvice, već modalne tipove sa karakterističnim frazama koji se mogu naći i u grčkoj i u turskoj narodnoj muzici. Neizostavni i najvažniji deo pesme su *taksimi*, improvizovani uvodi, slični onima koje srećemo u otomanskoj muzici i koji su davali osnovi ton i emociju pesmi. Za rebetsku liriku Gejl Holst kaže da je vrlo »

Ako umrem ja na lađi

Ah, ako umrem šta će svet reći?
Umro je neki momak,
Momak koji je voleo život, umro je.
Aman! Aman!

Ah, ako umrem ja na lađi, bacite me u more
Da me crne ribe i so mogu izgristi.
Aman! Aman!

(Anonimni autor, 1920)

jasno motivski i žanrovski profilisana. To je protourbana, andergraund poezija pisana kolokvijalnim jezikom, žargonom ulice i njegovim slengom. Holstove dovodi u vezu rebetsku muziku sa crnačkim urbanim bluzom koji se u isto vreme sluša u Americi: „Crnački šatrovački ili hipsterski i mangaski žargon su iznenađujuće slični po svojoj inventivnosti i temama: u oba slučaja najviše su zastupljeni hašiš, zatvor, policija i seks... ista sposobnost prenošenja patnje, ista kombinacija mirenja i prkosa." Uz rebetiko se igrao *zebekiko*, individualni introspektivni ples, slobodnih i nepredvidivih pokreta, u kome plesač doživljava neku vrstu katarze.

Gejl Holst zaključuje da je za nastanak, razvoj i opstanak rebetika važna individualizacija i izolacija jednog siromašnog i obespravljenog dela društva u njegovom čvrstom supkulturnom utemeljenju. Kao takvi, oni nisu bili dobri ni za represivnu vlast, ni za opoziciju. Može se pretpostaviti da tada nijedna politička opcija nije dala trajno niti valjano rešenje da bi se poboljšali uslovi izbegličkog života i omogućila bolja inkluzija stanovništva u novu sredinu. Njihov otpor bio je u prkosu, individualizaciji i izolaciji, tihoj pobuni koja se reflektovala i kroz rebetsku muziku. Ili, kako to opisuje autorka *Puta u rebetiko*: „I Jorgos bi onda nastavio da svira, samo na buzukiju, udarajući takt nogom, pevajući glasom koji je bio grub i umilan, a ja sam osetila da je moje putovanje u rebetiko zaista počelo – bili smo u nekom malom, mračnom *tekeu* ili hašišarskoj jazbini u Pireju, sa nargilama koje kruže između rebetisa, a slatki, crni dim hašiša ispunjavao je vazduh. Neki rebetis je kroz pesmu odavao oduška svojoj tuzi." ¶

KATARINA PANTIĆ

Festival

Pronicanje dubine

Na primeru tri filma, o upravo završenom festivalu „7 veličanstvenih"

Prizmu današnjice na 14. izdanju beogradskog „Festivala 7 veličanstvenih" – za publiku praznika evropskog dugometražnog dokumentarnog filma – stvorili su samosvesna umetnička ostvarenja. Vrstan izbor sedam naslova koje su nam ove godine ponudili osnivači i direktori ovog festivala Svetlana i Zoran Popović, uz premijerne projekcije, razgovore i radionice, potvrdio je raskošne i hibridne formacije dokumentarizma. Vizuelni tokovi tri filma koja su u Beograd stigla sa svetskih festivala, naslojili su unekoliko manje naglašene pripovesti, donoseći fascinantne preobražaje prizora, bilo iz neposredne realnosti ili iz arhiva.

PRINC I DIBUK

Hod kroz oproban metod biografske rekonstrukcije na otvaranju „7 veličanstvenih" objedinio je film koji je na prošlogodišnjem Venecijanskom festivalu ovenčan „Zlatnim lavom" u kategoriji dokumentaraca o filmu – *Princ i Dibuk*.

Lavirinti skrivene biografije pokreću se kao izmičuće suočenje sa medijskom iluzijom pokretnih slika. Ovo poljsko-nemačko ostvarenje reditelja Elvire Nivere i Pjotra Rosolovskog je dugo pripremana, montažno besprekorna psihološka pretraga društvenog meteža istorije. U prvim minutima *Princa i Dibuka* uveden je filmski žurnal rimskog pogreba iz 1965, nalik na istovetno rešenje evokativne postavke o značaju skrovite ličnosti s početka *Građanina Kejna*. Nanizana su viđenja oskudnih podataka o izbeglom filmskom reditelju Mihailu Vašinskom iz doratne Poljske, koji ranih pedesetih godina kao italijanski udovac postaje naslednik palate i producent koga visoko društvo proziva princem i finansijskim moćnikom unutar holivudskih – Ćinećita koprodukcija.

Pripovest o prećutanoj i potisnutoj, izmenjenoj doratnoj i kasnijoj sudbini Vašinskog kao katoličkog Poljaka i manipulatora, centrirana je iz njegovog najslavnijeg filma iz 1937, folklorne utvarne hasidske drame *Dibuk* po tekstu Šaloma Anskog. Odlomci tog kinotečki jedinstvenog pogleda na običaje istočnoevroskih zajednica deo su izrazitog i afektivnog univerzuma narušenih i emancipatorskih oblika sećanja. Kroz naslovnu metaforu utvarnog posrednika neuzvraćene ljubavi pred potresima osećaja provlači se i matrica skrivenog homoseksualnog aspekta, svi konflikti koje je Vašinski, ranije Vaks iz ukrajinske varošice, skovao u podnaslov *Dibuka* – „Između dva sveta". Prelazi simboličnih potresa njegove biografije unose pucketave tragove 'godarovski' usporenih deonica lica i scena iz originalnog *Dibuka*, a iščezla jidiš civilizacija postaje lament nad htenjima i naslućena snaga običaja, afektivnih tragova i misterioznih koincidencija.

NASLANJANJE NA VETAR – ENDI GOLDSVORTI

Unutar dela koje pod naslovom *Naslanjanje na vetar – Endi Goldsvorti* (Velika Britanija, Nemačka, 2018) ispisuje reditelj Tomas Ridelšajmer jeste praćenje proslavljenog Land art vajara i stvaraoca Endija Goldsvortija unutar pejzaža i proširenog opažanja izmenjene prirode: od napuštenih meta Gabona i lokacija ispod citadele edinburškog zamka, južne Francuske i Nove Engleske, umetnik je istraživač koji ponire u organsku teksturu sveta. Rediteljevo doslovno „slikanje kamerom" je transfer u svet duboke predanosti i izvesnog skrivenog nekonfesionalnog religijskog senzibiliteta. Uživalačko kretanje, objedinjeno kroz pastoralne i urbane pasaže kada Goldsvorti prolazi kroz urasli i gusti dugački grm kraj trotoara, mašinski urezuje crtež na palim sta-

Princ i Dibuk

Naslanjanje na vetar – Endi Goldsvorti

San ima svoju kuću

blima, postavlja kamenje na planinskim brzacima ili otresa oblak polena sa visokog četinara, jeste praćenje unesene performativnosti. Prateći jedinstvo prirode u minimalnim stapanjima i povezivanjima krtih trski, kamenja i grana, umetnik upućuje na daleke oblasti izmenjene biosfere i mnogima neuočene potencijale prirodnih prostora. Ridelšajmer diskretno oblikuje posvećenje ne samo umetniku i poetici pribežišta u novoj slici pejsaža, već i apeluje na izgubljenu istrajnost i predanost u današnjoj umetnosti.

SAN IMA SVOJU KUĆU

Prepuštanja opsesiji sa iznenađujućom obuhvatnošću doneo je britanski film *San ima svoju kuću* mladog Skota Barlija, koga kao pripadnika milenijumske generacije internet tumači svrstavaju među predstavnike apartnog „slow cinema movement"-a (kinematografije usporenosti). Film je istrajno otimanje od jezika znakova i direktnih pozivanja, pa je i sugestivni naslov u stanju između jave i sna u zatamnjenim tokovima ključanja noćne prirode. Čini se da je napuštanje predvidivosti potresajućih socijalnih tema i dirljivih potreba dokumentovanja, i dovelo mladog autora na prag ispitivanja vizije mentalne slike nastale iz zurenja u snimljenu prirodu. Budući da je film veza sa idejama neispitanih dubina podsvesti, nastao je kao reakcija na prednosti mobilne osetljivosti objektiva ajfon kamere i vlastite koncentracije. Pristup ritualizuje suočenje sa mahom izmenljivim planinskim i ledenim pravcima slike eksterijerske prirode. Film podrazumeva izvestan kulturološki prtljag: angloamerički eksperimentalni filmovi Majkla Snoua ili Džordana Belsona iz šezdesetih godina, i na književnost i slike izvornih romantičara, ali i na zatamnjenu monohromiju kadrova reditelja Bele Tara, stanje prirode u filmografiji Vernera Hercoga, pa sve do video umetnosti Bila Viole ili istrajno nepomičnih kadrova Sokurova.

Opažanje filmskog toka posetiocima bivšeg Doma Sindikata a sada Kombank dvorane, u kojoj je održan festival, ponudilo je prenos u drukčiji iskustveni svet u kome su istovremeno oblikovanje filmskog vremena i slike prirode dati u ime obnove neophodnog principa nade. ¶

NIKOLA ŠUICA

Daleko od kuće

Debitantski roman Amerikanca Bena Lernera, smešten u savremeni Madrid, duhovita je i inteligentno vođena priča o odrastanju

Mnogi pridoše da nas pozdrave, i kad se Tereza odvoji od mene kako bi se izljubila s nekim, najednom sam postao veoma svestan činjenice da nisam dovoljno privlačan za takvo okruženje. Srećom, za takve situacije imam strategiju koju sam razvio tokom brojnih poseta Njujorku s maloumnom decom poznatih. Otvorim oči samo malo više nego što je normalno, tačno koliko treba, izvijem obrve i pustim usne da se izviju u nagoveštaj osmejka. Kad složim taj izraz, ostavim ga na licu puštajući da odražava nešto između neverice i prepoznavanja, dosadu umanjenu jedino blagim antropološkim zanimanjem za okruženje, izraz koji u sebi sadrži izvesnu dozu prezira za koji se nadam da će se protumačiti kao politički, kao nagoveštaj da ću se posle noći provedene u banalnim zadovoljstvima vratiti u prve redove u nekakvoj borbi u odnosu na koju je sve što doživim u takvom društvu ništavno. Takav izraz lica ima za cilj da moji nedostaci izgledaju kao lični izbor, da mojoj neurednoj kosi i odeći daju snagu bunta, da pokažu kako je moj život negde drugde, kako sam bio deo tog miljea i napustio ga, a sad se vraćam kao ambasador nekog istinskijeg, opipljivijeg sveta.

Za razliku od Beograda, Madrid ima železničku stanicu. To jest, više njih, ali zna se koja je Glavna. I ta se nalazi u centru grada, a gde bi drugde? I ne, ne zove se „Centar" (zašto bi neko stanicu nazivao „Centar"? Može onda isto tako da je nazove „Stanica") nego Atoča (Atocha). Na Atoči su islamistički fašisti 2004. izveli seriju bombaških napada u kojima je poginulo 193 ljudi.

Amerikanac Ben Lerner (rođ. 1979.) debitovao je kao romanopisac knjigom *Polazak sa stanice Atoča*, izvorno objavljenom 2011, sada dostupnom i kod nas (preveo Aleksandar Milajić; Booka, Beograd 2018). Imao je, dakle, 32 godine kada je roman objavljen, i nekako se čini da to i jeste pravo doba: *Atoča* je, naime, neka vrsta bildungsromana ukrštena s pikareskom, što nekako baš ide uz Španiju, zemlju u kojoj je (to jest, najvećim delom u Madrid, ili u njegove pomodne bo-bo četvrti) radnja romana smeštena. Mladi američki pesnik Adam Gordon dobija stipendiju za duži boravak u Madridu, ali umesto „istraživanja" zarad kojeg se obreo u španskoj prestonici, Gordon se bavi uglavnom ama baš svačim drugim, a neretko i baš ničim osim životarenja u *high* stanju, ili u nekoj od svojih opsesivnih ili pak ljubavnih epizoda (a ne znaš koje je tu ludilo gore). Gordon je, zapravo, prava arhetipska slika uzornog i čestitog američkog momka sa Srednjeg Zapada, koji najviše na svetu mrzi sopstvenu sliku uzornog i čestitog američkog momka sa Srednjeg Zapada; Evropa je – pa još latinska, romanska – ono njegovo daleko a opet ne isuviše egzotično Drugo, ono što tom čestitom momku treba kao bekstvo od zadatosti vlastitog okruženja i životnih projekcija. Izgleda da se u tom smislu ništa nije promenilo od vremena Henrija Milera do danas: jedino što više ne hrle svi Ameri potrebiti evropskog štiha u Pariz ili barem udobni istojezični London, jer je Evropa danas sva nekako... mnogo dostupnija. Ta, ko bi, uostalom, išao u Frankov Madrid?! Ovo danas je nešto sasvim drugo...

Lerner, pardon, Gordon, zatiče se u Madridu baš u vreme terorističkog napada na Atoči, i tome je posvećen jedan deo romana, no pisac nije reporter koji rovari po prizorima morbidnog spektakla; Atoča mu je zanimljiva kao tačka koja je delila špansko društvo, jer se odigrala uoči samih izbora, a u početku se mislilo da je bombe postavila baskijska ETA. Gordon je povremeno vrlo solidan posmatrač španskog društva, mentaliteta i kulture, no češće je neko ko ne razume ni sebe ni druge, ima ogromne probleme sa španskim jezikom – a engleski koristi samo u krajnjoj iznudici; uostalom, znate već kako je to sa Špancima i engleskim, karamba i karambita! – što dovodi do niza bizarnih situacija, i zapravo mu ponajčešće nije jasno šta uopšte radi tu gde se obreo, i nije li mu pametnije da se naprosto pokupi kući dok nije napravio neku nepopravljivu štetu. No, nema ničega slađeg od dugog, a ipak relativno udobnog boravka negde jako daleko od kuće i svega poznatog i sputavajućeg; Gordon kroz madridski period zapravo prolazi inicijaciju odrastanja i sazrevanja, crtajući prve jasnije konture samospoznaje, prolazeći bez „zlatnog padobrana" kućnog okruženja kroz ozbiljna iskušenja ljubavi, prijateljstava, literarnih okušavanja i (ne)uspeha, umetnosti samopotvrđivanja... Ben Lerner, naravno, neće propustiti bezbroj prilika za neodoljivo duhovito poigravanje s opštim mestima savremenih parada sujete, od „umetničkog sveta" pa nadalje. Nije ni čudo, kad pogledaš, da se Džonatanu Frenzenu toliko svideo ovaj roman...

Booka je izgleda zacrtala upoznavanje naše publike s novim severnoameričkim piscima kao jednu od svojih programskih linija, i to je jako dobro, jer je ta scena ponovo neverovatno dinamična. *Polazak sa stanice Atoča*, doduše, nema snagu i dalekosežnost Objave kakvu nose *Ja mrzim internet* Džareta Kobeka ili *Otvoreni grad* Tedžu Kola, ali je roman vredan svake p(l)až(nj)e, ne samo na plaži, nego i kad krenu „kiše jesenje". A što se teško ranjene stanice Atoča tiče, Madriđani su je „opravili" i nastavili dalje, ne dajući nitkovima da zaustave život. Beogradu, pak, terorizam uopšte nije potreban: on sam sebi odseče onu (ili bilo koju drugu) stvar. I nikome ništa. Biće da ovde ima mnogo više od 193 mrtvih, mada svi naizgled dišu, hodaju, pa čak i govore. ¶

TEOFIL PANČIĆ

DRAGAN ILIĆ

Žene na rubu nervnog sloma

Foto: Pexels stock

U trenutnoj ponudi TV programa, čini mi se, nekako odjednom, nalećem na gomilu primera neobično konzervativnog odnosa prema ženi, njenoj ulozi i vrednostima

Pre nekoliko dana je, ako to niste znali, u svetu obeležen Dan očeva. Tim povodom, našoj javnosti je organizacija E8 predstavila veoma zanimljivo i opsežno istraživanje o muškarcima u Srbiji. Za sve zainteresovane, prosleđujem link sa detaljnim rezultatima: *http://images.edu.rs/*

Dakle, napravljen je precizan fotorobot nas, ovde i sada, a obuhvaćene su bar tri generacije – tako da su bila moguća intergeneracijska poređenja – moje generacije sa našim očevima, ali i sinovima. Najkraće rečeno (a ja svakom muškarcu još jednom preporučujem da rezultate pogleda pažljivo i detaljno) – tate u Srbiji su spremnije da podele kućne poslove od svojih očeva, ali se kod generacije naših sinova javlja zabrinjavajući stepen konzervativnosti u pogledu odnosa prema devojkama.

Posebno je zanimljiv detalj vezan za korišćenje porodiljskog odsustva kod oba pola. Na gotovo 30.000 beba u Srbiji, jedva nešto više od 200 očeva je iskoristilo zakonsku mogućnost da ode na bolovanje i čuva bebu. Jasno, muškarci bolje zarađuju (što je takođe deo diskriminacije), ali čak i kada nije tako, još uvek je sramota da očevi preuzmu brigu o bebama. Prilikom prikupljanja podataka, istraživači su nailazili na zanimljive odgovore iz lokalnih centara za socijalni rad. Jedna koleginica je rekla: „Hvala bogu, u našoj opštini samo mame čuvaju bebe!“

Dakle, ima još mnogo razloga da se govori i radi na osvešćivanju mladića, osim što ih vlast poslednjih nedelja uglavnom lozi kako je obavezno služenje vojnog roka pitanje nacionalne časti!

A šta je sa ženama? U trenutnoj ponudi TV programa, čini mi se, nekako odjednom, nalećem na gomilu primera neobično konzervativnog odnosa prema ženi, njenoj ulozi i vrednostima. Ovom prilikom, svesno preskačem crnu hroniku kao ekstremni primer poremećenih porodičnih ili partnerskih odnosa.

Prvi zastrašujući prilog je svakako rijaliti i to dilema da li će taj neki Romeo (po naški Sloba) izabrati bivšu ženu ili ljubavnicu. One se do krvi nadmeću za njegovu ljubav, kao da je u pitanju poslednji muškarac na Zemlji pred Apokalipsu. Taj trougao je valjda stvorio neviđenu dramatiku i gledanost Pinka, jer je stvorena arhetipska situacija bračnog trougla gde su žene objekti.

Mnogo je reklama gde je prikazana savremena žena sa svim obavezama. Ako je mlada poslovna žena, tu su bolovi zbog potpetica, ili večita frka od fleka tokom mesečnog ciklusa. Jedna domaća kompanija, čije proizvode cenim i biram (čisto da ne pomislite da sam pristrasan), prikazuje majku, njenu ćerku i unuku, tri generacije – uvek u istoj ulozi, već 60 godina! Ona će vas pitati da li ste gladni i svoju ljubav će vam pokazati isključivo kroz hranu.

Još jedna mlada žena je prikazana sa napornim sledom dnevnih obaveza koje se uglavnom tiču kuće i kućnih poslova dok je starija drugarica (ili komšinica ili keva) pita – kako uspeva? Rešenje je keks, takođe moj omiljeni.

Obe ove reklame, kao otac, mogao bih zamisliti i drugačije. Suvomesnato je, po pravilu, ručak kada tata kuva – već 60 godina, tako je bilo i sa mojim ćaletom.

A slično je i sa keksom koji volimo svi u kući, pa mu to dođe kao olakšanje, da mama ne mora da sprema kolače. A svaki roditelj zna da će klinci uvek radije posegnuti za kupovnim keksom nego za domaćim kolačima, nezahvalnici jedni mali i bezobrazni, neće domaće kolače sa voćem, a toliko se mama trudila!

Posebno je zanimljivo prikazivanje te domaćičke neuroze, koja često ima simptome depresije. Videćete reklamu za ženu koja je predstavljena kao samohrana majka (nema oca u priči) i koja ima psihičke tegobe. Kako se to leči, po sopstvenom priznanju, bez lekara i pregleda, rekla joj drugarica i ova čvrknula neke tablete. Gle čuda, procvetala žena, ima više energije i lepše i srećnije obavlja svoje dnevne obaveze. Nije očigledno promenila ništa u svom životu, osim te magične pilule, koja je, navodno, neškodljiva i prirodnog porekla.

Slično je i sa fizičkim tegobama izazvanih rmbačenjem, jer će nekakva krema pomoći da ista žena (potpisana kao Direktorka, gle čuda) sada opet rmbači, ali sa osmehom i bez bola u ramenima ili krstima.

Ukoliko pažljivo pogledate predstavu ženske uloge u našem društvu, televizija pokazuje ono što i sami znamo. Naše žene često svoju potvrdu stiču upravo kroz ulogu preopterećene super-domaćice i majke. Ukoliko bi prihvatila pomoć muškarca, u svojoj sredini bila bi smatrana nedovoljno kompetentnom. Ovu pojavu je odlično opisala jedna moja drugarica, koja uvek reaguje kada joj žene kažu: „Blago tebi, muž ti pomaže oko bebe!“ Suština je u tome što joj on „ne pomaže“, već potpuno ravnopravno učestvuje u roditeljstvu, koje obuhvata brigu o deci, partnerski odnos, razmenu emocija i iskustava i zajedničko obavljanje kućnih obaveza. Ovim tempom, za dve generacije u Srbiji će nestati podela na „ženske“ i „muške“ poslove u kući, ali se nadam da će uslediti i ona mnogo važnija promena u muškim glavama – iskreno poštovanje ravnopravnosti polova. ¶

Ime u zamenu za

Foto: Tanjug AP Photo

prosperitet

Za jedne „istorijski“ sporazum, za druge „kapitulacija“: kada se ratifikuje u Sobranju, građani će na referendumu imati poslednju reč da se izjasne za ili protiv imena „Severna Makedonija“. Do tada će vlade u Skoplju i Atini biti suočene sa protestima nacionalističke opozicije i crkve. A ni Moskva verovatno neće sve posmatrati skrštenih ruku

PRESPANSKO JEZERO: Ministri spoljnih poslova Makedonije i Grčke Nikola Dimitrov i Nikos Kocias i premijeri Zoran Zaev i Aleksis Cipras

U selu Psarades (Ribari) na grčkoj strani Prespanskog jezera kao da je sve bilo spremno za svadbu, izveštava Bi-Bi-Si. Beli zastori, slavljenička atmosfera, svečano obučeni gosti. Samo što su umesto mlade i mladoženje potpis na „istorijski“ dokument stavili ministri spoljnih poslova Makedonije i Grčke Nikola Dimitrov i Nikos Kocias. Iza njih su kao kumovi ozarenih lica stajali premijeri dveju država Zoran Zaev i Aleksis Cipras. Kao stari svat mogao bi da prođe pregovarač Ujedinjenih nacija Metju Nimic, koji se napokon zadovoljno smeškao nakon što je duže od četvrt veka čekao da se mladenci sporazumeju o promeni imena: Bivša jugoslovenska republika Makedonija je u nedelju 17. juna rekla „da“ nazivu Republika Severna Makedonija.

Makar su to učinili grčki i makedonski zvaničnici. Da bi se promena imena ozvaničila, potrebno je da oba parlamenta ratifikuju sporazum, da ga na referendumu potvrde građani Severne Makedonije u najavi, te da se promeni ustav u Skoplju. Tek tada će Atina zvanično povući veto »

IZDAJA: Protesti pristalica VMRO DPMNE u Skoplju
Foto: Tanjug AP Photo

Dok je Grčka svojom bandoglavošću izgubila renome odgovorne države kojoj je stalo do mira i stabilnosti u regionu, Makedonija je u tom sukobu potpuno unazađena

na pristup Severne Makedonije u NATO i pregovore severnog suseda o pristupanju Evropskoj uniji.

ŽALOBNA ZVONJAVA

Da sve to neće ići tako lako, nagovestila je žalobna zvonjava zvona sa obližnjih grčkih pravoslavnih crkava koja je remetila slavljenički čin. "Crkvena zvona zvone žalobno zbog toga što je nešto danas umrlo u Grčkoj", citira portal B92 seoskog sveštenika Irineosa Hadžiefremidisa. "Oni nam uzimaju našu dušu, naše ime". Grčka policija sprečila je hiljade besnih demonstranata da se približe mestu potpisivanja sporazuma. Iste večeri, sa druge strane granice, ispred Sobranja došlo je do sukoba policije i demonstranata koji takođe neće da daju „svoje ime", „svoj identitet", svoju dušu.

Sve to nije poremetilo slavljeničko raspoloženje delegacija na najvišem nivou dve zemlje. "Ovo je naš sastanak sa istorijom", izjavio je Cipras. Zaev je pozdravio "kraj decenija neizvesnosti" i govorio o „partnerstvu i savezništvu". Posle potpisivanja sporazuma zvanice su se odvezle brodom do makedonskog odmarališta Oteševo na slavljenički ručak. Visoka predstavnica Evropske unije Federika Mogerini i komesar za proširenje Johanes Han su blistali od sreće. Najzad jedna dobra vest koja stiže sa Zapadnog Balkana.

Čestitke su pljuštale sa svih strana, pa i iz Prištine i Tirane. U Beogradu je u trenutku kada nastaje ovaj tekst vladao muk o sporazumu između Skoplja i Atine, kao da vlada predsednika Srbije Aleksandra Vučića još uvek nije prežalila VMRO DPMNE i bivšeg premijera Nikolu Gruevskog, koji su pod pritiskom masovnih protesta prošle godine sišli sa vlasti, koju nisu hteli da predaju ni kada su izgubili na izborima, a sada sami demonstracijama pokušavaju da osujete preimenovanje (BJR) Makedonije u Severnu Makedoniju.

Ni u Moskvi se nimalo blagonaklono ne gleda na odstranjivanje prepreka koje su Makedoniju držale podalje od NATO-a, pogotovo nakon „izdaje" Crne Gore. Ako se sve topogledno Severne Makedonije bude odvijalo po planovima Vašingtona i Brisela, uskoro će jedina rusofilska država u regionu biti Srbija, a Republika Srpska ostati remetilački faktor zapadnih zamisli u postjugoslovenkom regionu.

KAPITULACIJA ILI POBEDA

Decenijsko prepucavanje i inaćenje Grčke i Makedonije oko prava na upotrebu imena „Makedonija" samo je jedan od primera premoći simbola i totema nad zdravim razumom na Balkanu. Bojazan od „teritorijalnih pretenzija" suseda zbog upotrebe imena „Makedonija" u Grčkoj zvuči jednako paranoično kao što fatalistički prizvuk na suprotnoj strani ima tvrdnja da će dodatkom „Severna" na ime države negrčki Makedonci izgubiti svoj nacionalni identitet.

Dok je Grčka svojom bandoglavošću izgubila samo renome racionalne države kojoj je stalo do mira i stabilnosti u regionu, Makedonija, koja je izbegla rat nakon raspada Jugoslavije i koja je nekada bila najbolji đak među svim postjugoslovenskim državama koje se pretendovale na članstvo u EU, u tom sukobu je potpuno unazađena. Sporazum Zaeva i Ciprasa otvara joj sada mogućnost da pokuša da uhvati priključak uprkos svim demonstracijama VMRO DPMNE.

"Oni koji se protive dogovoru insistiraju da je to kapitulacija, da je Makedonija pristala na suviše koncesija, da će izgubiti identitet, da će nestati makedonska nacija", kaže novinarka BIRNA u Skoplju Ana Petruševa. A trebalo bi da se naglašava da su Grci sada zapravo prvi put priznali makedonski identitet i jezik. Petruševa objašnjava da je najveći strah makedonskih građana bio da će Grčka uspeti da nametne neka rešenja koja bi ugrozila makedonski identitet. Ali, jezik ostaje makedonski, građani će se kao i do sada zvati Makedonci, a ne „Severnomakedonci".

Petruševa dodaje da će Grčka Severnoj Makedoniji praktično otvoriti put prema EU već početkom jula, bez obzira što do tada neće u potpunosti biti završena ratifikacija sporazuma koja se očekuje do kraja godine. Najveća prepreka tome biće referendum koji bi trebalo da se održi u septembru ili oktobru. Referendumsko pitanje će najverovatnije biti otprilike ovako formulisano: „Da li pristajete da naša zemlja postane članica EU i NATO pod nazivom Severna Makedonija?" Ime u zamenu za prosperitet. Još da EU nije do sada u toliko navrata na toliko načina izgubila svoj kredibilitet na Zapadnom Balkanu. ¶

ANDREJ IVANJI

MAKEDONIJA JE SAMO GRČKA: Demonstracije protiv sporazuma sa Skopljem u Atini
Foto: Tanjug AP Photo

Novo poglavlje

Rešavanje decenijskog spora između Atine i Skoplja je primer kako je moguće prevazići probleme na Zapadnom Balkanu. Ako se čitava stvar uprkos mnogobrojnim otporima istera do kraja na red dolazi Kosovo

Za „Vreme" iz Soluna

Vladi u Atini i novoj vladi u Skoplju bilo je potrebno pola godine intenzivnih pregovora da pronađu rešenje za gotovo tri decenije dug spor oko budućeg imena Bivše jugoslovenske republike Makedonije. Pregovore su do poslednjeg trenutka pratili protesti dela stanovništva na obema stranama. Premijeri Aleksis Cipras i Zoran Zaev pokazali su pritom veliku hladnokrvnost, odlučnost i upornost . Njih dvojica očigledno pripadaju novoj generaciji evropskih i balkanskih političara čiji pogledi nisu uprti u prošlost, već u budućnost.

Na dvadeset stranica „Prespanskog sporazuma" nije predviđena samo promena imena „BJR Makedonija" u „Republika Severna Makedonija", nego i rešavanje čitavog niza pitanja koja su opterećivala i trovala odnose dveju susednih zemalja.

U preambuli sporazuma utvrđuje se tako međusobno poštovanje granica, uzdržavanje od „svake vrste iredentizma i revizionizma" i „razvijanje prijateljskih odnosa". Već u prvom članu definiše se ime Severna Makedonija koje će se upotrebljavati po principu „erga omnes", znači za sve isto, bilo unutar ili van zemlje.

BJR Makedonija se obavezala da u skladu sa sporazumom promeni imena svih svojih državnih institucija ili organa, čak i narodnog pozorišta u Skoplju.

USAGLAŠAVANJE ISTORIJE

Takođe se obavezala da će napustiti ideologiju prisvajanja antičke makedonske istorije i Aleksandra Makedonskog, kojima je godinama kao svojom perjanicom mahao bivši nacionalistički premijer Nikola Gruevski.

Skoplje je prihvatilo i da promeni svoje školske udžbenike, da ukloni sve spomenike koji svojataju starogrčku Makedoniju, ili da postavi ploče sa natpisima koji upućuju na to da se radi o „spomenicima drevne grčke civilizacije, te da su posvećeni prijateljstvu dvaju naroda".

U Prespanskom sporazumu su opisane razlike između istorijske grčke Makedonije, koja je sa skoro tri miliona stanovnika danas najveća od devet grčkih provincija. Prestonica grčke Makedonije je Solun i ona je geografski identična sa antičkom Makedonijom Aleksandra Velikog

»

PREŽIVEO:
Glasanje o nepoverenju vladi Aleksisa Ciprasa
Foto: Tanjug AP Photo

i Filipa, te se razlikuje od države koja će se od sada zvati Severna Makedonija, a koja ima drugačije, uglavnom slovenske istorijske reference.

WIN-WIN KOMPROMIS

Državljanstvo građanki i građana Severne Makedonije se definiše kao „makedonsko" i taj termin će se upisivati u pasošima. Jezik koji su Ujedinjene nacije priznale još 1977. godine zvaće se makedonski, ali sa eksplicitnom naznakom da pripada porodici „južnoslovenskih jezika" i da nema nikakve veze sa antičkim makedonskim jezikom koji je bio jedan od grčkih dijalekata.

Niz sporazumom obuhvaćenih propisa odnosi se na upotrebu trgovačkih zaštitnih znakova i ISO oznaka, brendova koji u svom nazivu imaju reč „makedonski". Preduzeća obeju zemalja koja su do sada u svom imenu ili nazivu proizvoda koristile termin „makedonski" moći će u prvo vreme da nastave da ga koriste, ali će u roku od pet godina pod kontrolom specijalne evropske komisije, koja će biti formirana, morati jasno da definišu o kom se „makedonskom" proizvodu radi, da li je poreklom iz Grčke ili iz Republike Severne Makedonije.

Mnogi analitičari na obema stranama su ovaj sporazum okarakterisali kao „častan kompromis", kao *win-win* situaciju, pošto njime obe strane nešto dobijaju: Atina promenu imena Makedonija u Severna Makedonija erga omnes i sve što uz to ide, a Skoplje ulaznicu u NATO i EU.

REDOSLED POTEZA

Ovaj sporazum, međutim, za grčke nacionaliste, „patriotsku desnicu" i većinu opozicionih partija predstavlja „izdaju". Nešto slično se dešava i u BJRM. Pošto ga nacionalisti obeju zemalja označavaju kao „izdajnički" i „ponižavajući", tvrde da „poklanja sve drugoj strani", biće da je po svoj prilici zaista dobar, u korist oba naroda i stabilnosti na Balkanu i u Evropi.

Geopolitička dimenzija ove teme svakako nije zanemarljiva ako se uzme u obzir da je BJRM relativno mala zemlja, ali od velike važnosti za ravnotežu na Balkanu. Cilj ovog sporazuma s jedne strane je normalizacija grčko-makedonskih odnosa, ali sa druge integracija multinacionalne susedne zemlje u NATO i EU kako bi se stabilizovala i krenula putem prosperiteta, demokratije i razvoja.

Čim parlament u Skoplju ratifikuje sporazum, Grčka će poslati pismo u sedište NATO i zatražila da se susednoj zemlji pošalje poziv za pridruženje na samitu koji će se održati 11. jula 2018.

Pre toga, 28. juna, održaće se samit na vrhu EU, na kome će BJR Makedonija dobiti datum za početak pregovora o pristupanju Evropskoj uniji pod imenom Severna Makedonija.

Sledi referendum o promeni imena u BJR Makedoniji i, ukoliko uspe, promena ustava. Ako sve ove procedure budu uspešno završene u roku od šest meseci, sporazum ulazi u grčku skupštinu koja treba da dâ konačno odobrenje. Da bi obezbedio većinu, Ciprasu je potrebna podrška opozicionih poslanika stranaka sa levog centra, pošto je njegov koalicioni partner, mala desničarska partija nezavisnih Grka, jasno dao do znanja da se protivi sporazumu i bilo kakvoj upotrebi imena Makedonija u susednoj zemlji.

I kada grčki parlament, što se očekuje, ratifikuje Prespanski sporazum, to neće biti kraj priče, jer većina građana Grčke i dalje na ovu temu reaguje veoma emotivno, sporazum naziva „lošim, ponižavajućim i izdajničkim", što je posledica dugogodišnje propagande nacionalističke desnice koja je od svekolike upotrebe naziva „Makedonija" napravila tabu. Vlade i u Atini i u Skoplju moraju da budu spremne na maratonski proces.

GLASANJE O NEPOVERENJU

Već sami pregovori između Atine i Skoplja izazvali su brojne proteste, naročito u grčkoj Makedoniji, od kojih najveću političku korist za sada ima opoziciona konzervativna Nova Demokratija (ND), koja je na ovom talasu negodovanja znatno popravila svoj rejting.

„Cipras pokušava da podeli Grke i da ujedini Skopljance", vikao je prethodnih dana vođa ND Kirijakos Micotakis. „Micotakis pokušava da podeli Grke kako bi ujedinio svoju partiju, koja se podelila na tri dela", odgovorio mu je Cipras.

ND je podnela zahtev za izglasavanje nepoverenja Ciprasovoj vladi u parlamentu, koji je 16. juna 153 od 300 poslanika odbacilo. To znači da uprkos zadovoljavajućem rastu grčke privrede i konstantnom padu nezaposlenosti za Ciprasa situacija nije nimalo jednostavna, jer protiv sebe ima razbuktala "patriotska osećanja" koja kod ljudi neutrališu snagu logike, posebno na Balkanu.

EVROPSKE POHVALE

Nasuprot tome, skoro sve reakcije međunarodne zajednice i stranih medija na

sporazum bile su pozitivne. Neki su išli toliko daleko da Ciprasa i Zaeva predlože za Nobelovu nagradu za mir.

SAD snažno podržava uspeh sporazuma jer želi da Skoplje što pre postane član NATO, a EU da što pre reši sve probleme i nemire na zapadnom Balkanu, kako bi se konačno završio proces integracije balkanskih zemalja.

Zbog toga je i šefica spoljne politike EU Federika Mogerini, koja je prisustvovala potpisivanju sporazuma na Prespanskom jezeru, govorila o „veoma dobrom danu za Balkan i za Evropu", dok je komesar za proširenje EU Johanes Han govorio o „novim perspektivama za razvoj" koje se otvaraju u ovom delu Evrope.

Glavni strah Evropljana, posebno Nemaca koji tradicionalno imaju svoje interese na Balkanu, nije toliko uticaj Rusije, koliko agresivna kretanja ekonomskog i geopolitičkog širenja Erdoganove Turske; dok je pre desetak godina Grčka bila najveći investitor u BJR Makedoniji, sada tamo 45 odsto stranih ulaganja dolazi iz Turske.

Grčki ministar inostranih poslova Nikos Kocias, koji je obećao da će posetiti Skoplje tokom leta, na potpisivanju sporazuma je izjavio da je "ovo pobeda snaga rešenja i napretka protiv snaga neodlučnosti i stagnacije. Budućnost je pobedila prošlost!"

Premijer Aleksis Cipras, prvi grčki premijer koji je posetio BJR Makedoniju, na ručku u restoranu na Prespanskom jezeru izjavio je: „Obojca smo ovde da obavimo svoju patriotsku dužnost. Ne sastajemo se da plačemo nad porazima iz prošlosti, nego da zajedno krenemo zajedničkim putem bezbednosti. Naši potpisi danas postavljaju temelje tom putu", rekao je Cipras.

Sporazum je potpisan u vreme kada Grčka izlazi iz desetogodišnje ekonomske krize, kada se privreda oporavlja, a njen geopolitički položaj na Balkanu i u Istočnom Mediteranu biva sve značajniji. Naročito zbog razvoja Erdoganove Turske, koja je sve nepredvidljivija i nedemokratskija, mnogi u Vašingtonu i Briselu pozitivno gledaju na ovu konstruktivnu akciju grčke spoljne politike u regionu, na koji Zapad načelno gleda kao na prostor nestabilnosti.

Strateški cilj Grčke je da se konačno zatvori „crna rupa" zapadnog Balkana sa postepenim ulaskom svih njegovih zemalja u NATO i EU. Ako se njegova realizacija do kraja sprovede, Prespanski sporazum će predstavljati „uspešnu priču" za čitav region i pozitivan primer kako mogu da se prevaziđu problemi i razlike na Balkanu. Rešavanjem višedecenijskog konflikta između Atine i Skoplja, kažu evropski analitičari, Zapad otvara novo diplomatsko poglavlje koje namerava polako da širi u pravcu rešavanja još jednog velikog problema zapadnog Balkana – Kosova. ¶

GEORGIOS STAMKOS,
MILICA KOSANOVIĆ

DRŽAVA I SOLIDARNOST
POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO

Projekat finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program.

nedeljnik VREME

www.vremesolidarnosti.rs

Crna sila

Mada je priznat klasik, koji je svojevremeno pokrenuo pravu revoluciju pop kulture, doživeo sjajne kritike i najbolju prodaju bilo kog afroameričkog rep albuma do tad – o tridesetogodišnjici ploče "It Takes A Nation Of Millions To Hold Us Back" nećete pročitati ništa u mejnstrim štampi bilo gde na svetu, a posebno ne u Americi – verovatno baš zato što su je Pablik enemi (Public Enemy) u svoje vreme preokrenuli naglavačke

Reklo bi se kako ima sasvim dovoljno razloga da se u ovim vremenima, u kojima iz okrilja hip hopa dolaze vodeći muzički hit proizvodi, oda dužna počast prvoborcima kakvi su Pablik enemi. Njihov *"It Takes A Nation Of Millions To Hold Us Back"* nedvosmisleno je jedan od najznačajnijih albuma u istoriji popularne muzike – ploča posle koje je rep odrastao i postao priznat kao kulturna sila, naravno, crna. Ali nije tako, i mada bi na rečima svi bili spremni da ih uvaže, kao da se pre svega savremena afroamerička muzička zajednica krije od ovog prevratničkog istupa.

Pablik enemi stoje na početku priče, u jednom vremenu kad pravila za hip hop još nisu postojala dok ih oni nisu napisali. Bili su noćna mora *ReganoAmerike* osamdesetih godina – obrazovani mladi crnci iz dobrog kraja, vladali su načinom izražavanja, znali su kako funkcionišu mediji, roditelji su im bili deo viših srednjih slojeva i dosegli maksimum u penjanju na lestvici društvenog uspeha u SAD, samo da bi njihova deca uvidela koliko klasnih i rasnih nepravdi stoji iza tog privida.

I zato se desila ova ploča – objava rata.

RADIKALNO LJUDSKI

"I'm not a hooligan, I rock the party and clear all the madn ess
I'm not a racist, preach to teach to all 'Cause some, they never had this"
("Don't Believe The Hype")

Kad su se pojavili 1987, Pablik enemi su debi albumom *"Yo! Bum Rush the Show"* lansirali novu političku estetiku u krilu pop kulture – model agresivno osvešćenog *hip hopa* kakav nije postojao. Što je još zabavnije, ovi beskompromisni ulični momci napravili su smesta foru nastupajući od prvog dana kao da su veoma poznati pop likovi: Čak Di kao neumorno brbljivi em si dubokog glasa, Flejvor Flej kao nadrealni vizionar sa časovnikom – njihov Ludi Šeširdžija, Terminator Iks kao vrhunski di džej, Profesor Grif kao ministar bezbednosti, šta god to bilo. Instantna familijarnost, kakva nije viđena od Ramonsa, doprinela je tome da postanu i instantno svetski prepoznatljivi. Osim toga što su pričali ono što se do

tad nije smelo, izgledali su kao spremni na sve: obučeni u uniforme nepoznatog porekla, uz činjenicu da su za prvi singl odabrali programsku *"Public Enemy No 1"*, proklamujući odmah da su za druge oni državni neprijatelji, stavili su svima do znanja kako ovde imamo posla sa grupom što stiže sa misijom od koje nema odstupanja.

Da, ideja o slaganju angažovanih rima uz bas bila je u vazduhu još od vremena bitničkih pesničkih večeri, *The Last Poets* i Gil Skot-Heron imali su slične afropobunjeničke istupe ranih sedamdesetih, ali tek je krajem materijalističko-konzumerskih osamdesetih strpljenje došlo do kraja, a scena bila postavljena na daleko širem frontu nego što su to pitanja crnačke zajednice. Naravno, ovde je prvi put neko kroz muziku dao ogorčenu sliku stanja crnih duhova i pozvao ih da sve odmah promene, ali polje borbe – otvoreno sledećim albumom Pablik enemija, remek-delom pod imenom *"It Takes A Nation Of Millions To Hold Us Back"*, sa svojom vapijućom željom za drugačijom sudbinom – nipošto nije isključivalo belu omladinu, koja je konačno mogla da oseti jedan rep album kao svoj. Ista vrsta besa prema već unapred određenim pravilima činila je njihov jezik razumljivim svakom pankeru, metalcu i andergraund muzičaru. Ovako je spontano iznikla jedna nova definicija slobodne Amerike.

Već tada poštovani, pa potom i iskreno voljeni od strane alternativne rok ekipe, Pablik enemi su vrlo brzo doživeli da snimaju spot sa Sonik jut, da ih jedan Kurt Kobejn navodi među svojim omiljenim grupama, te da inspirišu produkciju na najboljim pločama Discipline Kičme. Naravno, mladi beli ljudi želeli su društvo različitosti i kulturnih mogućnosti, slobodu za definisanje identiteta mimo predviđenih kategorija, a u vremenima pre interneta bila je to najveća politička borba. Danas je isto tako i zato pišemo ovaj tekst, mada se možda nekom čini kako se identitet može pokupiti usput, na društvenim mrežama. Pablik enemi su zato bili važan bend za odrastanje alternativne potkulture i njeno prerastanje u zajednički kulturni front svih drugačijih, i napokon u mejnstrim u vremenima grandža. Oni sami su i tako uvek imali kontakt sa belačkim andergraundom kao prirodnim saveznikom – od prvih velikih koncerata na koje su išli kao predgrupa Bisti bojs, do saradnje sa metalcima Antraks na verziji *"Bring The Noize"* i zajedničke turneje *"koja se nije mogla desiti"*. Vaspostavljajući novom radikalnom simbolikom u sferi popularne kulture bratstvo crnih i belih otpadnika, naslednika Crnih pantera i Vedermena, učinili su da drugačiji svet bar tako postane moguć.

Prihvatanje Pablik enemi zato je oduvek bila mera istinske slobodoumnosti.

DONESI BUKU

"No matter what the name – we're all the same
Pieces in one big chess game
Yeah – the voice of power
Is in the house – go take a shower boy"

("Rebel Without The Pause")

Sve bi ovo bilo dovoljno da označimo Pablik enemi kao Seks pistolse ili Kleš afroameričke kulture, izazovne i drske crne pankere, ali stvari nisu tako jednostavne. Radeći u okviru svog muzičkog nasleđa, oni su na *"It Takes A Nation Of Millions..."* dosegli nove nivoe zvučnog intenziteta, muzičkog obrta i drastičnosti poruke, kakvi do tad nisu bili čuveni. Da ova ploča nije bila toliko zgusnuta ritmovima i rimama, odsviranim i semplovanim, da nije bila tako momački eksplozivna u svakoj svojoj sekundi, *PE* ne bi bili istinski revolucionarna pojava. Svaki njihov stih izmicao je parolašenju i pretvarao se u uličnu frazu pogodnu za citiranje, a sonični udar izdizao je pesme u himne nekog drugog sveta.

Ozvučiti paranoju večito progonjenih nije bio lak zadatak. Ključnu ulogu u ovome odigrao je Henk Šokli i njegov produkcijski tim *Bomb* Skvod, čija je vizija bila na nivou jednog Fila Spektora – zamislio je neku vrstu fluidnog zvučnog zida koji se kretao sa muzikom. Zato ovde, za razliku od pomalo minimalističkog debi albuma, srećemo neverovatno raskošne ritmične kolaže sa citatima iz soula, fanka, hevi metala, impregnirane u postavu kompozicije do tačke pucanja, toliko da se sve prelivalo. U ovim pesmama na nas naleću alarmi, trube, zvonca, delovi političkih govora, ali i običnih razgovora, kao da život oponaša muziku, a ne više muzika život.

Ovaj genijalni potez kojim su Pablik enemi bili usađeni u tkivo svakodnevnog življenja, postao je moguć zahvaljujući Šoklijevom jednako revolucionarnom umetničkom stavu po kome je *sve muzika* – zato što se sve može *organizovati kao muzika*: snimak priče na ulici, zvuka automobila ili kućnih aparata – daju se u studiju izrežirati tako da funkcionišu kao uređena audio-naracija. Producent je u ovom slučaju preneo svoja znanja iz teorije *musique concrète* pravo u srce pop kulture, uz razumevanje za to šta Pablik enemi jesu – stvarajući najbolju verziju njihovog zvuka, u koji je na kraju stao ceo grad. Ili kako je sam izjavio: *"Uradili smo sve da publici pokažemo kako je muzika nešto mnogo šire nego što vi mislite"*.

Ostalo su učinile reči. Bilo je neophodno samo da između pesama dođu citati poznatih govora afroameričkih političara, koji su sublimisali istoriju njihove angažovane misli kao da su zajedno na stejdžu sa Pablik enemi – i da preko toga Čak Di rikne iz dubine grla. *"Don't Beleive the Hype"* posebno danas zvuči kao revolucionarna poruka koja peče, dok se sve oko nas besomučno hajpuje, a šta tek reći za epsku autobiografiju *"Rebel Without the Pause"*, taj programski životopis svakog pobunjenika, te *"Prophets of Rage"* ili *"Louder Than a Bomb"*, u kojima se direktno pozivaju mase na stalni ustanak... Ali pravu dubinu ovoj ploči daje intimna storija stalno progonjenih *"Black Steel in the Hour of Chaos"*, gde prolazimo kroz dramu junaka ostavljenog samog da se suprotstavi sistemu – iskustvo koje su toliki mladi prošli. Opis stanja nacije »

nastavlja se brilijantnim triom komada: *"Night of the Living Baseheads"* u kome se žigošu sitni ulični dileri droge, potom *"She Watch Chanell Zero?!"* sa provokativnom porukom protiv zaglupljivanja ženske omladine, dok *"Caught, Can We Get The Withess"* proglašava semplovanje političkim postupkom uzimanja onog što pripada narodu u ime naroda, mimo zakona o autorskim pravima. Album namerno traje u to vreme neverovatnih 60 minuta, podeljenih ravnopravno na po 30 minuta, da bi se muzika našla jednako zastupljena sa obe strane audio-kasete, tada vodećeg nosača zvuka među crnom omladinom – što znači da su se strane mogle naizmenično puštati bez suviše muke, tako da teku satima i satima. Grupa nijednog trenutka nije zaboravila da slavi moć muzike da okupi ljude, pa je koncertni poklič *"Terminator X to the Edge of Panic"* jednako važan programski trenutak, kao i veseli završetak sa *"Party For Your Right To Fight"* – šaljivi odgovor na značajan rep hit *"Fight For Your Right To Party"* kojim su njihovi drugari Bisti bojs predstavili hip hop belačkom svetu godinu dana ranije, i najbolji primer Pablik enemi kao kulturnih komentatora koji se sve vreme super zabavljaju.

Ono što je u svemu tome stvarno bilo potpuno drugačije jeste činjenica da su Pablik enemi nastupili kao zajednica, a ne kao individualistički heroji, kakvi su vladali ranom rep scenom. Prvi put je neko izašao na stejdž i predstavio se kao *'ekipa iz kraja'*, ista kao bilo koja druga – rekavši mladim Afroamerikancima da je OK što su takvi kakvi su, da nisu krivi za svoje stanje, te da mogu da ga promene ako se budu držali i radili zajedno. Osim što su ponudili dijagnozu stanja iz prve ruke, Pablik enemi su sanjali u ritmu muzičke promene koja je nagoveštavala društvenu revoluciju, ili su bar oni tako verovali.

Bio je to bluz koji je udarao u glavu ako ga ne slušate.

NEMA KRAJA

"I'm called the enemy, I'll never be a friend
Of those with closed minds, don't know I'm rapid"

("Louder Than A Bomb")

Današnja hip hop scena najvećim delom jednostavno ne želi konflikt osim na nivou ikonografije, ona je deo establišmenta kao prihvatljiva zvučna kulisa svakodnevnice. Mada je svojevremeno semplovao Pablik enemi, jednom Džej Ziju svakako nije više neophodno u životu da se podseća odakle je došao, a još manje drugima koji pišu sve one integralne R&B hitove... Niko više ne želi podsećanje na to kako je nekada biti crnac u Americi bilo osuda – od otprilike osamdesetih, biti crnac u Americi postalo je sinonim za *"biti drugačiji"*, u smislu biti prihvatljiva manjina u društvu u kome su i žene *"prihvatljiva manjina"*.

Zato nikom više ne treba – ni belima, ni crnima na vlasti – ovako brutalno podsećanje na to kako nijedna dilema koju su otvorili Pablik enemi nije razrešena. Kao da je opšti zaborav pokrio razobličavanje svih kapitalističkih mikro-prevara, kojima su se oni izrugivali ili čak pretili njihovim akterima. Latentni američki rasizam nikud nije otišao jer on je ideološka i kulturna sublimacija kapitalističke eksploatacije, bio i ostao – crnaca ne bi bilo u SAD da nisu kidnapovani iz svojih kuća, uvezeni i držani kao stoka, odnosno jeftina radna snaga, sve do nedavno, istorijski posmatrano. Pablik enemi su ovekovečili sve refleksije tog stanja u gradskoj kulturi kraja XX veka, nudeći put emancipacije svojoj zajednici kroz samoobrazovanje, vođenje svog biznisa i poštenu prezentaciju svojih potreba i stavova, vrlo slično onome što je svojevremeno samo naizgled radikalni Malkolm Iks propovedao.

Današnja crna i bela Amerika našle su balans tek u poslednjih 30 godina, a naročito posle globalne ekonomske krize, pokušavajući da žmure jedni na druge i zajedno vrte pare, po istim starim pravilima na kojima je kapitalizam uspostavljen. Stoga u ovom trenutku u kremu crnačke pop muzike ne postoji nikakva želja da naruše svoju opštu prihvaćenost i ogromnu prodaju hit materijala svim rasnim kategorijama na tržištu. Konačno je postalo uobičajeno slušati hip hop, makar u njegovom najrazblaženijem obliku – te nikome ne odgovara da narušava teško stečeni komercijalni status quo, koji sve ujedinjuje, pokrivajući probleme koji nisu nigde otišli.

Na današnjoj hip hop sceni zapravo nema nikog novog vrednog pomena kome bi Public Enemy bili primer za ugled. Postoje angažovani rep sastavi, i to vrlo dobri, kao Run The Jewel – ali nijedan ne doseže tu vizionarsku zajebantsko-nadrkanu veličinu jednih Public Enemy, koji su verovali u pravdu za malog čoveka, ali kojima ništa nije bilo toliko sveto da ne bi bilo dovedeno u pitanje, pa ni oni sami sebi.

Public Enemy su i dalje na turneji, ali pitanje je koliko današnja publika, izobličena posle toliko godina globalnog mobilnog socijalnog inženjeringa, može da prati, ume i sme da razume o čemu se priča u ovoj muzici, koja sasvim sigurno nije pravljena da ugađa vladajućoj planetarnoj prosečnosti.

Rat i dalje traje. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

Metan u mutnoj vodi

U vreme ratova koji su okončali SFRJ zvali smo ih glasine. Bilo ih je na svim stranama, zastrašujuće ili gnusne, o brutalnim ubistvima koje je počinila "druga strana", o javnim kućama koje su držale poznate ličnosti iživljavajući se nad našim sunarodnicama. Stvarna ubistva i silovanja kojima su ti ratovi obilovali doprinosila su da se u glasine lakše poveruje, mada je nekada teško utvrditi da li su zločini inspirisani verovanjem u laži ili su laži služile da se zločini naknadno opravdaju. Danas da sprovedemo anketu, utvrdili bismo da se dosta nas koji imamo dovoljno godina i dalje seća svih tih priča, a poneko (da budemo optimisti po pitanju tog broja) i dalje veruje da su priče bile tačne. U većini slučajeva "fakt čeking" nikada nije obavljen, pa ni naknadno, no to je običaj koji nas prati od kako je Miloš Obilić ubio Murata, a Vuk Branković zakasnio u boj ili "čuvao" svoju vojsku.

Ovo je bitno zbog onih koji veruju da su lažne vesti i dezinformacije proizvod interneta, pre svega društvenih mreža i aplikacija za komunikaciju. Lažnih vesti bilo je oduvek, s tim što je njihovo širenje danas brže, a tehnologija im, eventualno, daje privid tačnosti kod onih koji gaje strahopoštovanje prema svemu što radi na struju.

Zapravo, idealno tlo za lažne vesti predstavlja duboka podela u društvu i nepoverenje u institucije, bez obzira na tehnologiju ili medij koji se koristi za njihovo širenje. To podjednako važi za Ameriku u eri Donalda Trampa, gde se sve što on radi vrednuje najpre emotivno, pa za razum nema više ni mesta ni raspoloženja, kao i za Indiju, Brazil, Keniju ili Srbiju. Ove zemlje nisu slučajno spomenute. U Indiji su dvojica turista (Indusa) ubijena kada su se raspitivali kako da stignu do neke lokacije jer su seljani pomislili da su došli da im kradu decu (o čemu je brujao WhatsApp u Indiji tih dana). U Brazilu se umiralo od groznice jer su se ljudi, čitajući društvene medije, uplašili vakcine. U Keniji i Britaniji WhatsApp je bio glavni medij za širenje lažnih vesti u izbornim kampanjama.

U Srbiji prednjače neke druge aplikacije (Vajber, Skajp, Mesindžer, pa i Tviter i Fejsbuk), ali su posledice iste. Do nas stigne neproverena informacija, često iz "prijateljskog" izvora, a mi je bržebolje šaljemo dalje svima koje znamo bez ikakve provere ili sumnje, osim "ako lažu mene i ja lažem vas". Istovremeno se na društvenim medijima formira "stav", posle čega se svaka sumnja u tačnost informacije proglašava izdajom, botovanjem ili ulizištvom. Prednjače anonimni nalozi, mada ima i onih koji su spremni da zalegnu za stav (ne toliko za informaciju) punim ličnim integritetom to jest imenom i prezimenom. Ako se pokaže da polazna informacija nije bila tačna ili da je nismo pažljivo pročitali umesto priznavanja da smo bili u zabludi kreće relativizovanje i pozivanje na neke ranije slučajeve koji sa ovim nemaju nikakve veze.

Vest da se kancerogeni metan, navodno, nalazi u gradskom vodovodu, idealan je primer. Niti znamo o kom se vodovodu radi (svaki je odvojen), niti se sećamo šta je to metan (gradivo hemije za 8. razred osnovne škole), ali smo spremni da tu vest širimo i komentarišemo, ne trošeći vreme ni za malu, ličnu proveru na Vikipediji.

Rojters institut Univerziteta u Oksfordu na osnovu nedavnog istraživanja upozorava da sve veći broj ljudi koristi WhatsApp kao glavni izvor informacija jer ima veće poverenje u ljude s kojima je u kontaktu nego u medije, a to se naročito odnosi na zemlje sa autoritarnim režimom na vlasti gde je kontrola medija striktna. Tim režimima zato ide u prilog da se povremeno zamuti voda na društvenim medijima koji su im van kontrole, u čemu im zdušno pomažu i politički protivnici pecajući se na vesti za koje misle da im idu na ruku bez provere da li su prave ili lažne. Tako umesto da budu korektiv medijima koji treba da budu korektiv politike, društveni mediji postaju megafon lažnih vesti. Kada se takav stav o njima nametne u društvu, svaka kampanja na društvenim medijima većini postaje sumnjiva. A ponekad je to jedino nezavisno sredstvo javnog uticaja koje nezadovoljni građani imaju. U modernoj priči o dečaku, selu i vuku, vuk je administrator grupe. ¶

PRODAJA&PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Klinci

Greta von Flet. To su klinci o kojima pričam, deo generacije o kojoj gnjavim stalno. Beskompromisno gruvanje, dobri su toliko da ni sami ne znaju koliko su dobri, morao je Plant lično da dođe pa da im to kaže. Počeli su sa sedamnaest godinica, sada imaju oko dvadeset, pevač još uvek ima, đavola, bebeći stomačić koji proviruje kroz zajebano raskopčan kožni prsluk. I basista im je lep kao curica. A prže ljuto i tokom tog posla osmeh im ne silazi sa lica. Slušam okolo – ne poštuju danas klinci autoritete, sve preispituju, zamisli traže da se ovi stalno dokazuju, pa da, naravno, i mi smo se svi ložili da izazivamo autoritete, da se dokažu, nego šta, dobar si koliko su ti poslednja predstava, album, film dobri...

Foto: *wikipedia.org*

Slušam – stalno su na mrežama, samo nešto kuckaju, šalju jedni drugima – pa mi smo isto radili, gledali da se umrežimo u kružoke, pričali i razmenjivali albume, knjige, stripove, ribe... Slušam svuda – ovi se danas lože samo na lovu, a mi smo se ložili na šta? Na ideale? Ma, ne lupetaj, keve ti, pa ko je od nas zaista živeo i još živi po tim idealima? Ovih koji jesu, danas više nema, pretekli smo samo mi foliranti i oportunisti da kenjamo klincima. Kao fuj lova, ona kvari ljude, ma ne seri, glad i nemaština kvare ljude.

Ne ložim se ja da kapiram ove male do kraja i svašta mi se kod njih ne sviđa. Gledam ih na ispitu iz glume, vidi se da moraš puškom da ih teraš da čitaju nešto, da ih postrojiš sve, teško da bi umeli da pobroje pet Bergmanovih filmova, a zašto bi, izguglaće kada im zatreba, posle ispita na žuru slušaju šta god da im se svira, od Bajage do Ramonsa, zajedno se zezaju i ne dele po tim kategorijama, na duboko, iskonsko užasavanje sve do povraćanja matorih esteta, uključujući i vašeg hroničara, dakako. Ali zato na sastanku gde smo mi tri čuke snatrili oko pakovanja filma, pa neko reče: "E, ajde da nešto od svih ovih ideja i popišemo", preslatko devojče od devetnaest kaže, kuckajući po telefonu: "Pa, ja sam to već uradila, da vam pošaljem na mejl ili na mesindžer?" Kapirate me? To su klinci koji možda mogu da nas iz govana izvade.

Pre par godina, za vreme šetnji protiv ovog taloga, naletim na njih dvoje, mojih novih šampiona. Imaju najviše šesnaest ili sedamnaest godina. U restoranu brze hrane negde na Čuburi govore o odnosu Evrope i Srbije, a gledaju se na još jednu temu barem. On nosi razdeljak i teksas jaknu. Podseća me na Vladu Divljana iz nekog razloga. Ona sedi zavaljena, u crno-belim adidaskama i samo se povremeno nagne ka njemu kada želi da poentira. Ne moram ni reći da su perfektni, dvoje pravih Beograđana, kao od onomad. Govore brzo, pristojno tiho i ne gestikuliraju mnogo. Ona kaže da Evropa ne obraća posebnu pažnju na nas i da sami moramo da rešavamo svoje probleme. On dodaje da to važi i za Ameriku. Ona se slaže. Misle da Brisel ima svojih muka, imigraciju, ludog Rusa na granicama... Ona kaže kako Zapad neće rušiti ove ovde, kakvi god da su, još im trebaju. On se slaže sa svim što čuje. I vidi. Ćute i zamišljeno klimaju glavom. Plašim se da nečim ne ugrozim njihov mali prostor, tu za tim zamašćenim stolom u nekom restoranu brze hrane na Čuburi, pa se brzo sklanjam. A najradije bih seo sa njima i slušao šta još imaju da kažu.

Dok hodam, mislim kako je jedino važno da ih ostavimo na miru. Da ih zaštitimo od konkretnih opasnosti, od besnih pasa, podzemnih i nadzemnih struktura, ali i od naše učmalosti i malodušnosti, samo obavezno iz daljine, da nas ne provale. I da ih, ovakvi sjebani, po svaku cenu ostavimo na miru. I eto šanse za ovu skršenu zemlju, za ovaj zbunjeni, uplašeni svet. Lajte kere Jakobsfelda koliko hoćete, ali oni dolaze. Moguće je da su već tu, videće se. Na mestu ovih džukaca i šibicara, bio bih jako uplašen. Počistiće vas u trenutku, čim tako odluče, to čak nije ni ravnopravna borba. Oni su vas provalili na jedan, vi njih nećete nikada. ¶

NEBOJŠA BROĆIĆ

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svugde.

tekstovi sa www.vreme.com uskoro dostupni i na mobilnim telefonima!

nedeljnik
VREME

Delta DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje koji objedinjuje usluge prodaje, brend menadžmenta, logistike i merčendajzinga.

Distributivni centri

DC Nova Pazova
Prva centralna radna 4
Tel. +381 (11) 33 14 329

DC Novi Sad
Šumadijska 16a
Tel. +381 (21) 42 02 25

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DC Podgorica
Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel. +382 (20) 89 13 93

DISTRIBUCIJA VREDNA NAJBOLJIH

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec